

Matti Morottaja

ANARÂŠKIELÂ RAVVUUH

Päikkieennâm kielâi tutkâmkuávdáš
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus

ANARÂŠKIELÂ RAVVUUH

Matti Morottaja

ANARÂŠKIELÂ RAVVUUH

Päikkieennâm kielâi tutkâmkuávdáš
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 144

Tuáijim já lokke Matti Uusivirta
Taitto ja kansi Matti Uusivirta

Päikkieennâm kielâi tutkâmkuávdáš
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus

ISBN 978-952-5446-26-5

ISSN 0355-5437

Helsing 2007

Helsinki 2007

1. Algäsäänih

Jyehi kielâ kevttēh tarbâseh kielâravvuid. Nuuvt meiddei ovdánâm já puáris kielah-uv. Ovdâmerkkân puáhtá mainâšid veikâ suomâkielâ. Suomâkielâ sárnoi várás lii máttááttâs lâjidum ubâ ulmuu eellimahan. Suomâ kirjekielâ lii ovdedum kuhes ääigi já tot kiävttōo puohláván kielâkevttim ohtâvuodâin. Suomâkielâliih palvâlusah láá finniimist ulmuu puoh tárbui várás. Mut lijká ferttee suomâkielâ kevttēid-uv ravvid. Ko tiátá mon uccáá anarâškielâ lii ovdedum já tipšum taan räi, te lii čielgâs, et tast lii val stuárrâb ravvimtárbu. Veikâ čaallum anarâškielâst lii kuhes historjá, te tom kevttim lii kuittâg lamaš uccáá. Kielâ lii iállâm tuše sárnoi já kuldâleijeje vievâst. Taan ääigi tast kolgâččij finnid uđđâ ääigist tuáimee kielâ. Ovdâneijee kielâ taarbâš ennuv uđđâ saanijd. Meiddei sanij merhâšuumijd ferttee tärhistid já sooppâđ kevttēi kooskâst.

Päikkieennâm kielâi tutkâmkuávdâš lii algâttâm meiddei anarâškielâ kielâravvim. Taat kirjâáš viggá adelid kuávdâšsašijn ravvuid, avžuuumijd já iävtuttâsâid.

Mun jiem viigâ toohâđ oles já tärhis kielâopâlâš analyys tain aášijn, maid lam váldâm fáárun taan kirjâžân. Meiddei etymolooglâš kuorâttállâm lam kuáđđâm masa ollásávt meddâl. Taathân ij viigâgin leđe mihheen tutkâmušâid, mut taan ulmen lii aldanid kielâkevttim čuolmâid tagarijn táválumosijn aášijn, moh puátih oovdân jyehipiäiválii kielâkevttimist. Mun lam viggâm čielgid aášijd nuuvt, et jiem keevti meendu ennuv viereskielâlijd oppâsaanijd, talle vaarâ ravvuuh liččii keppisuboh luuhâđ. Ige taat kirje lah uáivildum oppâkirjengin kielâ máttááttem várás, veikâ tuáivu miel toos-uv lii täst miinii aavhijd. Taan kirjâást sättih leđe meiddei feeilah já vááijuvvuodâh, já tondet ličij-uv pyeri jis taam lohheeh huámášitáččii tain, vâi piásá val tivodid mañeláá.

Motomijn saanijn mun lam merkkim '-merhâin tagarijd kukkoduvâid, moh iä čuávu suomâ kielâ ettâm kukkoduvâid, om. sie'min, veikâ tot ij lah kirjekielâ čäällimvyevi merkkâ.

Täst lii arttâ kijttēđ Marja-Liisa Olthuis já Petter Morottaja kiäh lává ravvim taan pargoost já meiddei Ilmari Mattus sanij merhâšumij suogârdâlmist. Takkâ meiddei Säämi kielâlâvdikode anarâškielâ ravvimjuávkun, mast lii paajaabeln mainâšum ulmui lasseen val Ella Sarre.

Anarist 20.12.2006
Matti Morottaja

Siskáldâs

1. Algäsäänih	5
2. Kielâ iälá já muttoo	9
3. Normimtarbu já kielâravvim	10
4. Puustavoorinig	11
5. Čäällimvyehi	12
5.1. Jienâdâhopâliih njuolgâdusah	13
5.2. Sujâtemopâliih njuolgâdusah	16
5.3. Čäällimtekniisih njuolgâdusah	17
5.4. Čäällimvyevi čuolmah	19
5.4.1. Vookaalkukkoduvâi čäällim	21
6. Ettâmrvavvuh	21
6.1. Uánihis diftoŋ	21
6.2. Staavvâlräáji konsonantčuáki algâkomponent lii uánihâš	21
6.3. Konsonantâi pelikukkoduvah	22
7. Intonaatio adai sárnumnuottâ	23
8. Sämikielâ jiešvuodah	24
8.1. Sanij sujâtem jiešvuodah	24
8.1.1. Nominij sujâtem	24
8.1.2. Verbâi sujâtem	28
8.2. Ceelhâoopâ jiešvuodah	31
8.2.1. Kongruens	31
8.2.2. Adjektiivvâi predikatiiv- já attribuuthäämih	32
8.2.3. Rektio	33
8.2.4. Subjekt sajahäämih	34
8.2.5. Objekt sajahäämih	34
8.2.6. Aktio lokatiiv	34
8.2.7. Suupiin	35
9. Sänijiešvuodah	36
9.1. Sáni-iäruh	36
9.2. Siämmááh häämih teikâ säänih maŋaluvâi	37
10. Kuávlukielah	38
11. Kielâravvim	40
11.1. Rievtis sääni valjim	40
11.2. Suomâkielâ sanij häämi vaikut anarâškielân	50
11.3. Rektio: rievtis sajahäämi valjim	54
11.4. Ääši puávttáččij ettâd uánihubboht-uv – já pyerebeht	56
11.5. Suomâkielâst puátá hyenes ceelhâmalli	58
11.6. Sánádâh	60
11.7. Anarâškielâ säänist lii vijdâsub merhâšume ko suomâkielâ säänist	64
11.8. Ceelhâopâliih ääsih	65

11.9. Anarâškielâ sääni lii siävuttum nube anarâškielâ säänán	66
11.10. Motomij pronimijij vookaalmulsâšuddâm	68
11.12. Nuorttâkielâ vaikuttâsah	73
11.13. Anarâškielâ vaikuttâsah suomâkielân	74
12. Uđđâ säänih	76
13. Sanij sujâtttem	77
13.1. Nominij sujâtttem	77
13.2. Verbâi sujâtttem	83
13.3. Konsonantmulsâšuddâm	86
13.4. Vookaalmulsâšuddâm	88
13.5. <i>U</i> teikâ <i>o</i> 3. persovn sujâtttemhaamijn	90
a) 1. staavvâl <i>u</i> siäilu	90
b) 1. staavvâl <i>u</i> muttoo <i>o:n</i>	91
14. Sanij merhâšumeh	92
14.1. Synonymeh (listo).	92
15. Noomah	94
15.1. Anarâš ovdânoomah	94
15.2. Ellei noomah.	97
16. Uánádusah	98
17. Kirjâliih kâlddeeh	100
Čoovdâsäniregister	101

2. Kielâ iälá já muttoo

Anarâškielâ, siämmáánáál ko eres-uv kielah, lii muttum tovláá ääigist taan ääigi räi. Čaallum já prenttejum häämist anarâškielâ lii lamas 1854 rääjist. Talle Elias Lönnrot čaalij tiäduid anarâškielâ kielâoopâst já sänivajâsijn, já kirje teddilui noomáin Ueber den Enare-Lappischen Dialekt. Čäällimvyevi muttoseh láá uáinimist teddilum teevstâin, moh láá almostum tastmaņa taan räi. Teevstâin uáiná meiddei monnii verd, et maht jieš kielâ lii muttum. Talle kalga tiädust-uv keččáliđ finniđ čielgâs ton vaikuttâsâst, maht jieškote-uv čállee lii tulkkum sarnum kielâ pááppár oolâ čälidijn. Puáris teevstâin finnee meiddei monniiláván uáinu tast, maht sárnooh láá tuođâi sárnum. Tom uáiná om. jienâduvâi kukkoduvin, sanij suujâtmist, sanij valjiimist já celkkui ráhtusist. Lii luándulâš, et meiddei sarnum kielâ muttoo ääigi mielđ. Ko taan pelnubčyeyet ive muttosijd puáhtá kuomâldiđ taan-uv verd, te ličij uáli suotâs já hormiš kuullâđ maggaar anarâškielâ lâi veikâba 500 ihheed tassaaš. Jispa talle liččii lamas tááláá-áigááh jienâvuorkkimpiergâseh!

Anarâškielân kiävä siämmáánáál ko eres-uv kieláid. Tot iälá já muttoo. Kielâ finnee saaniđ naaburkielâin. Celkkui ráhtimân iteh uđđâ maalih. Jienâduvah muttojuh já motomeh joba láppojeh-uv. Čyeyjee *s*-jienâdâh lii jo lappum. Tääł oro lappuumin konsonantâi pelikukkodâh.

3. Normimtarbu já kielâravvim

Normid puáhtá čäällimvyevi, sárnum, sanij merhâšuumijd, sujâttemoopâ, ceelhâoopâ, stijlâaášijd (kielâkevttimvyevi) jna. Lii ain pyereeb, et kielânormâ ráhtoo oovtrádálávt kielâkevtti kooská. Normâpargoost lii vaigâdovuottân aainâs-uv uddâ sanij ráhtim já meiddei jieškote-uv kuávlv kielâ oohtânheiviitem. Kielâ normiimist lii pyeri mušted tom, et tot kielâ, maid anarâšah kevttih jieškote-uv aassâmkuávlust, lii rievttis kielâ, já kirjekiela lii - eenâb já ucceeb - rahtum kielâ. Kuittâg kirjekielašt ferttejuh lede tiátu njuolgâdusah já sopâmušah tast, et sääni teikâ kielârááhtus čálloo já iáttoo jyehi saajeest siämmáanáál. Aainâs-uv škovlâkiirjijn já virgâlâš kielâkevttimist kalgeh lede ääših sooppum nuuvt, et čäällimvyehi, teermah já kielâopâlâš ääših láá ain siämmááh. Noormah iä liijká pyevti lede puoh siämmáá korrâseh; mottoom häämi puáhtá tuhhiittid, veikâ paaldâst ličij-uv pyereeb häämi, nube häämi vist ij pyevti tuhhiittid eissigin. Kielâ tohálâšvuotâ čonâšuvá meiddei kevttimohtâvuotân; tot mii tohhee muštâlusân, ij sääti aainâs tuhhiid virgâlâš teekstân. Anarâškielâ noormah iä lah puoh sojij valmâšeh, motomeh táváliih-uv kielâääših láá normimkooskást. Mut pargo juátkoo.

Kielâravvim ulmen lii faallâd tarbâšeijeid tiáđu vuáhádum teikâ sooppum kielânoormâin já čielgid magareh láá kielâ luánduliih njuolgâdusah jienâduvâin, sanij haamijn, merhâšuumijn já suujâtmist sehe ceelhâoopâst. Kielâstân láá njuolgâdusah, veikâ ain taid ij ubâ aaicâgin, já veikkâ toh iä ličči čaallumgin kuussân. Tot, mii lii rievttis kielâ, ij lah kuittâg aabâs čielgâ äšši. Anarâškielâst lii tile siämmâš ko om. suomâkielâst-uv, et rievttiskielâlâšvuotâ ij lah absoluutlâš ige tot piso ain siämmáálávânin. Kielâääših pyehtih muttuđ aigij miel; tot mii tääl lii nabdemist hyenes kiellân, tom ferttee monni ääigi keččin tuhhiittid. Kielâ iälá ravviimist huolâhánnáá jieijâs eellim. Tom ij pyevti čovgâ stivriid, mut tuvded ravvuiguin já avžuumijguin. Kalga vyeijid ložžâ labžijn, mut kuittâg rievttis kuávlun. Normâi ráhtimist já kielâravviimist lii pyeri anneed váldujuurdân tom, et kielâ kalga peessâđ uuccâđ uális já ovdânid tiátu muudon rijjâ. Mut kielâst láá kuittâg ääših, moh láá čielgâsávt rievttisnáál teikâ puástud. Rävveijee palvâl ulmuid, ko puáhtá tiáđu kielâ jiešvuodâin addiittettee häämist, čielgee kielâašij tuávvâid já suujâid, mondet jieškote-uv äšši lii nuuvt ko lii.

Kielâravveijee ij lah poolis ige tuámmár. Ulmen ij lah paldeđ čálimist já sárnumist taid ulmuid, kiáh algátteleh kielâ kevttim teikâ kiáh láá uccáá kiávtâm eenikielâs teikâ joba vâjaldittâm tom. Sii kalga peicâ ruokâsmittid. Pyereeb lii sárnuđ ”hyenes” kielâ ko ij sárnuđ ollâgin. Kannat rammud tagarijd ulmuid, kiáh tyestih sárnuđ anarâškielâ, veikâ feeilah šaddeh-uv ennuv já eres kielâi säänih láá fáárust. Sárnumâin uáppá sárnuđ!

4. Puustavoornig

Puustavoornig lii anolâš sänikirjij já puohláván listoi rähtimist já kevttimist. Meiddei tiätumašinijn sorttâdemohjelmeh kevttih monnii puustavoornig. Anarâškielâst lii kevttum maanġáláván puustavoornig. Sammallahti-Morottaja ”Säämi-suomâ sänikirje” oornig lii: **a â b c č d đ e f g h i j k l m n ŋ o p r s š t u v y z ž ä á**. Tot lii mudoi siämmááláván puustavoornig ko suomâkielâst-uv, mut säämi pustaveh láá lasettum siämmáásullâsâš suomâ pustavij moonjiibel já pustaveh **ä** já **á** láá siämmáá-árvusiih. Erkki Itkos sänikirjeest ”Inarilappisches Wörterbuch” oornig lii tággáár: **a á ä â b c č 3 3 d đ e æ f g h i j k l m n ŋ o p r s š z ž t u v y**. (Täst pustaveh z já ž láá čyeijee jienâduvâi meerhah.)

Säämi kielâorgaaneh láá tuhhiittâm anaraškielân tággáár oornig: **a á ä â b c č d đ e f g h i j k l m n ŋ o p r s š t u v y z ž**.

Motomijn aasijn lii liijká pyereeb kevttid puustavoornig: **a b c d e f g jna**. Taggaar puáhtá itteed veikâ matematiik máttááttâsâst talle, ko máttáátteijee iätá pustavijd veikâba geometriast neljiháá čievâi merkkân teikâ motomijn algebra pargoin, já uáppee kalga kulâmáin iäruuttid taid. Taggaar ohtâvuodâst jienâdâhpaarah a-â já á-ä láá liijkás aldaluvâi, já tot sätth kulâmist siähánid.

5. Čäällimvyehi

Anarâškielâ čäällimvyevi algâ lâi jo ovdeláá mainâšum Elias Lönnrot kirjeest. Taa lii pittä Mii eeči -rukosist:

”Ææc´e mii, kii læh olmin, paasotuvos tuu nommot! Aldanos tuu väldekoddat. Læos tuu taattot nuut æædnamest, kuo almest. Adde miijen odne mii juöhepæivac´ læibem!”

Čäällimvyehi muttui viehânáál talle, ko Aanaar kappallâš **E. W. Borg** almostitij ive 1857 kirje **Anar sämi kiela aapis kirje ja doktor Martti Lutherus Ucca katkismus**:

”Mii Eec kote läh almest. Pasottum lævus Tu nommad. Alda puodus Tuu väldekoddat. Sados Tuu taattud, nuut eendnamest, kuo almest. Adde miijan taan päivi mii jyöche päiväli leipim.”

Aanaar kirkkoihärä **Lauri Itkonen** toimâttij kiirjijd **Katkismus** 1902 já **Ráámmát Historja** 1906. Jis verdid toi kirjij čäällimvyevi ovdebáid, te tot lii muttum melgâd ennuv. Čäällim oro västidmin sárnum viehâ tárkká. Aanoost láá pustaveh *č, š, đ, ŋ* já *á*, moh uáinojeh tááláá čäällimvyevist-uv. Čäällimvyehi lii-uv masa siämmáš ko tot, mii kevtui ivij 1934-1990. Taa siämmáš pittä Mii eeči -rukosist:

”Mii Eeči, kote lah oolmijn. Pasottum leävus tuu nomm. Poäduš tuu vâldikodde. Šados tuu táttu eennâm alne, nuutko almeest. Adde miijan onnaa peeivi mii jyehipeäiválii leibi.”

Ovdebáást täärhib lii **Erkki Itkos** ráhtim čäällimvyehi, mii lâi aanoost ivij 1934-1990. Toin čállojii ianááš Sabmelaš (Sápmelaš) -loostâ anarâškielâliih čalluuh, moh almostuuskuottii loostâst loppáive 1934 ráájist.

Tááláá čäällimvyevi mij anarâšah jiejah tivodijm ive 1990 suulâin nuuvt, et motomeh jienâduvah merkkejuvvojev ovdebáást tárhibeht, vâi čäällim västidičij pyerebeht sarnum kielâ. Muttoseh lijjii tágáreh:

- *eä* čálloo *iä*, om. *eänui* - *iänui*
- *oa* čálloo *uá*, om. *koati* - *kuáti*
- *tyehi-a*-jienâdâh čalluuskuodij pustaváin *á*; om. *kulma* - *kulmá*
- *j*:jn čállojejee pelivookaal já *i* ton ovdiibeln čállojev loogilubboht: *ij:iij*, om. *nijbe*: *nijbán*
- siämmáánáál *v*:in čállojejee pelivookaal já *u* ton ovdiibeln čállojev: *uv:uuv*, om. *puvdâ*: *puuvdâst*.

Čäällimvyehi adai ortografia lii jyehi kielâst šoddâm nuuvt, maht kielâ kevtteeh láá tom čáállâm aigij miel, eenâb ucceeb váhá maht sáttoo, harvii ollásávt loogilávt. Čäällimvyevi ráhtim loogilubbon taha vaigâdin tot, ko ulmuuh sárnuh kielâ jieškote-uv kuávlust váhá eresnáál. Kirjekielâ čäällimvyehi ij lah pyeri, jis tot lii rahtum tuše oovtâ kuávlukielâ miel. Meiddei ruossâlsân táttuh šoddâd toovláš já tááláš kielâ. Kielâhistorjást puátih jieijâs loogilâšvuodâ vátamušah, om. jo lappum jienâduvah, nuuvt tego lii čyeijee *s*-jienâdâh já sääni loopâst *č*- já *ž*-jienâduvah. Tááláá äägi kielâst láá kuittâg jieijâs vátamušah; lii tárbu čäällid nuuvt tego iáttoo, vâi ulmuuh tubdâččii tom uápisin já vuovâsin. Čäällimvyevi muttem lii vaigâd, ko čálleeh iä halidiččii luoppâd

uápis čaaláhäämist. Ohtii 1980-lovvoost lái saahâ tast, et kolgâččij lede tuše ohtâ ä teikâ á, mut toos ittii vvestiuvileh, já nuuvt mist láa ain sehe ä já á, veikâ toi iäru ij sárnumist innig kulluu uáli čielgâsávt, puoh sárnoin ij ollágin. Anarâškielâ kevtteeh láa kuittâg jiejah pááihui mutâččâm čäällimvyevi; om. oovdiš *oa*-diftoŋ lii muttum *uá*-diftoŋŋân, *eä*-diftoŋ *iä*-diftoŋŋân já *ä*-puustav lii valdum anon.

Anarâškielâ tááláš čäällimvyehi tuhhiittui virgálâžžân sämmilij 16. konfereensâst 1996 Muurmaanskist.

Anarâškielâst láa jienâduvah eenâb ko pustaveh. Ovdâmerkkân pelikuhes konsonaanteh merkkejuvvojev ovttaín pustaváin, veikâ etámist iäru kal kulloo. Pustavijguin *nj* merkkejuvvo tot jienâdâh, mii lii om. saanijn *njälmi* já *tunjín*. Säänist *manje* (nom.) *nj*-jienâdâh lii pelikukke.

Ličij pyeri viggâmuš tot, et kielâ čalluuččij nuuvt tego tot sárnoo-uv sehe jienâduvâi šlaajâ já kukkoduv peeleast, mut tot ij lah ain nuuvt älkkee. Veikkâ motomeh konsonaanteh tiätu soojijn kullojev etámist pelikukken, te toh iä merkkejuu čäällimvyevist. Om. *n*-jienâdâh kulloo kuulmâkukkosâžžân sääni suujâtmist: uánihâš: päänist (lokatiiv); pelikukke: pääní (nominatiiv); kukke: päännin (essiiv). Pelikukken kullojev konsonaanteh *đ*, *h*, *j*, *l*, *m*, *n*, *ŋ*, *nj*, *r*, *v*. Motomijn sárnoin kal eres-uv konsonaanteh, nuuvt tego *c*, *č*, *s* já *š* kullojev pelikukken.

Taa láa motomeh njuolgâdusah, main lii vaarâ miinii aavhijd čálidijn.

5.1. Jienâdâhopâliih njuolgâdusah

Anarâškielâ čäällimvyevist kannat kejâstid taid soojijd, moh láa eresnáál ko suomâkielâst toin, ko anarâšah šaddeh ennuv verdidiđ täid kyehti kielâ. Suomâkielâhân uáinoo já kulloo anarâšâi kuávlust kuittâg enâmus.

5.1.1 Konsonaanteh:

Konsonaanteh láa ”korrâseh”, čuojâmettumeh: **k, p, t, č, c** já toi ”timmâ” paarah láa čyeijeeh: **g, b, d, ž, z**. Čyeijees konsonaanteh láa iärâseh-uv: **j, l, m, n, ŋ, r, v**, mut ko tain ij lah västideijee čuojâmettumis paarâ (eereeb *v* paarâ *f*), te toh iä toovâ vaigâdvuodâid čäällimvuáhán. Siämmánáál láa meiddei čuojâhánáá pustaveh val **f, h, s** já **š**, mut iä tohkin siävvt čäällim.

1. **k, p, t, c, č** sääni siste

Toh siämmâsullâsiih jienâduvah, moh suomâkielâst čállojev **k, p, t**, čállojev sâmielâst sääni siste **g, b, d**, (nelgi, saibâ nieidâ), tondet, ko láa meiddei korrâsuboh konsonaanteh **k, p, t** (ma**k**a, kope, eeti). Suomâkielâ **k, p** já **t** láa nuuvt alda säämi **g, b** já **d**, et sâmielân mielâstis čáláččij: ”nel**k**i, saipâ, nieitâ”. Paarah **z-ž** já **c-č** iä nuuvtkin älkkest siáhán.

Aaibâs siämmááhhân taah jienâduvah iä lah täin kielâin, mut kuittâg nuuvt aldaluvâi, et suomâ já säämi čäällimvyevih sättih siävuttid kyeimis.

Taa lii viärdádállâm taan ääšist. Tast láá celkkuuh, main láá siämmáásullâsiih säänih, iärrun lii tuše konsonantâi čuoijâm.

päggi – päkki	Läábži keejist lii <i>päggi</i> . Tuon suávist lii <i>päkki</i> , mast šadda pollo.
tigge – tikke	Sämitigge toolâi čuákkim. Suu vuoptâi siste kavnuu stuorrâ <i>tikke</i> .
rogge – rokke	Luodân lii purrum čienâlis <i>rogge</i> . Talle lâi Heikkâ- <i>rokke</i> val elimin.
piäggä – piäkkä	Tääl <i>piäggä</i> nuortân. Tullâ <i>piäkkä</i> , ko pieijih kuosâčieskâsijd táákán.
suddo – sutto	Suáládem lii <i>suddo</i> . Puoššuus ulmui šadda távjá <i>sutto</i> .
suudâi – suutâi	Vuojá <i>suudâi</i> páánnust. Ville <i>suutâi</i> , ko Heikkâ haardij.
lode – lote	Tuubdah-uv tom tuom čäcilode? Novdâkeejist lii <i>lote</i> koččâm.
luádduđ – luáttuđ	Mun lam piälhuid <i>luáddum</i> . Novdâ lii <i>luáttum</i> , forgâ jo áksuteeri čalga.
joddee – jottee	Luovtâst lii neelji viermi <i>joddee</i> . Luodâ mielđ uáinoo <i>jottee</i> puátimin.
kobbâ – koppâ	<i>Kobbâ</i> lii aaibâs vielgis puásui. Taa tunjin <i>koppâ</i> , juuvâ käähvi.
sobbijn – soppijn	Tot čuáigá ovttáin <i>sobbijn</i> . Kuábbáin <i>soppijn</i> tun lättee laaviih sikkod?

2. k, p, t, c, č sääni aalgâst

Sääni álgá kuittâg čuojáhnáá, ”korrâ” jienâduv pustaváin: **k, p, t, č, c** ige **g, b, d, ž, z**, veikâ edâdijn tot jienâdâh kulloo-uv siämmáá ”timesin” ko sääni siste-uv: *kiehá, puoidâ, tähti, čokkáđ, caappâđ*. Jis verdid om. **k**-jienâduv saanijn *kandâ* já *maka*, te iäru kulloo: /gandâ/ – /maka/. Lahtossaanijn še maajeeb uási álgá korrâ pustaváin nuuvt tego ohtuunis-uv: *lavņekuáti*, *suáhipäkki*, *uáivičokke*. Taan algâpustavij kevttimân lii *suijân* tot, ko jo tovlé, 1900-lovo aalgâkeččin, algii čäällid návť anarâškielâ ige kihheen lah raskim tom mutteđ. Amal čäällimvyevi ráhteeh halidii, et tot koolgâi táágu peht sulâstittid suomâkielâ čäällimvyevi, ij kuittâg Taažâ peln čaallum orjâlâškielâ. Čäällimvuovvijn lii mañelâá-uv rahtum rááji váldikudij kooskân. Ko lii tiätunáál čaallum, te tom ij lah älkkee meendu ennuv mutteđ.

3. Konsonanteh sääni loopâst

Sääni loopâst puáhtá lede jo-uv korrâ (čuojámettum) teikâ timmâ (čyeijee) konsonant. Jis jiehe tiede, puátá-uv sääni loopân **t** vái **d**, **k** vái **g**, **p** vái **b**, te ferttiuh sujättid tom veikâ návť: *kaavpug*-*kaavpugist*, *tubbáák*-*tubákkist*, *čááppud*-*čápuđid*, *máttát*-*máttááttâm*. Talle jienâdâh kulloo čielgâsubbon sääni siste.

4. Čuojâmettum pustaveh paldâluvâi

Čuojâmettum puustav maņa čálloo čuojâmettum puustav, veikâ jienâdâh oroččij-uv lemin times adai čyeijee: **rasta** (ij rasda), **râhtid** (ij rähdid), **turâstâh** (ij turâsdâh) **mätki** (ij mätgi), **čohčâ** (ij čohžâ). Nuuvt meiddei lahtospartikkâlijguin: totkin - mungin, siigis, totkis, totkân, já kiäčusijn: toiguin-ergijdiskuin. Täst lii juurdân tot, et čuojâmettum jienâdâh maka koorrad meiddei ton maņa kullojeijee jienâduv.

5.1.2. Vokaaleh:

1. ye čäällim

Sämikielâ säänih **kyeli**, **kyessi**, **pyeidi** kullojeh edâdijn masa návt: ”kyöli, kyössi, pyöidi”, siämmáasulâsávt ko suomâkielâ **työ**, **pyöreä**, **syötti**. Čäällimvuáhán lii väljejum *ye* ige *yö*. Nuuvtpa sämikielâst váilu ö ollásávt, eereeb loovnásaanijn: om. **ministeriö**, **sähkö** já koskâpuddâsâš luoikkâsijn: veikkába **köyhä**.

2. Pelivookaal čäällim

Sämikielâ čälimist lii pyeri tubdâđ kulmâ taggaar jienâduv, moh koččojeh pelivookaalân, ko toh sulâstiteh sehe vookaal já konsonant.

Pelivookaal v, mii kulloo etâmist: u

Taat pelivookaal kulloo u-sullâsâžžân saanijn *lavkkâ*, *novdâ*, *kavpâšid*. Täid saanijd puávtáččij siämmáa pyereest čäällid ”*laukkâ*, *noudâ*, *kaupâšid*”, jis čäällimvyehi ličij nuuvt rahtum. .

Pelivookaal v, mii kulloo etâmist: y

Taat pelivookaal kulloo y-sullâsâžžân saanijn *evni*, *jävri*, *kevlee*. Taah jienâduvah čällojeh v-pustaváin, veikâ taid puávtáččij čäällid meiddei, ”*eyni*, *jäyri*, *keylee*”. Tâin saanijn lii nube staavvâl vokalin *i* teikâ *e*.

Pelivookaal i

Taat pelivookaal čálloo vokalaingis, *i*:jn. Tot kulloo om. saanijn *leibi*, *ááigum*. Taid puávtáččij čäällid meiddei *lejbi*, *ááigum*. Mut *i*-puustav maajeeld taat pelivookaal čálloo kuittâg *j* häämist, ton suujâst, ko sämikielâst lii meiddei kuhes **i**, mast ij lah pelivookaal fáárust, om. *miinut*, *siisâ*, *kiinii*. Jis pelivookaal **i** čalluuččij *i* häämist meiddei *i*-jienâduv puustav maajeeld, te talle ij liččii čielgâs, et kolgâččij-uv ettâđ /sijsâ/ vâi /siisâ/, /kijnij/ vâi /kiinii/, /tijme/ vâi /tiime/. Já ko nube táahust láá val tagareh-uv säänih, main kuhes *i* jotkân lii val pelivookaal *i*: tiijmán, siijvost, liijkás. Te togobeht ferttiččij čäällid kulmâ **i** miäldâluvâi: ”*tiimán*, *siivost*”. Mondet tastoo *i*-pelivookaal ij pyevti jyehi saje čäällid *j*-pustaváin? Šiev koččâmâš. Tallehân tot ličij kuittâg loogilâš; täsimolsomtábâhtusah liččii älkkeeb tubdâđ, ko **j** ličij čielgâsávt konsonant, talle om. saanijn /*kojbâ*/ já *kolbâ* konsonantâi kukkoduva liččii siämmááh. Tom ličij ton peeleast älkkeb oppâđ; kuohtuuh pelivokaaleh toimâččii konsonanttân. Mut luuhâm máttááttâlmist vist ličij pyereeb, et čalluuččii ”*laukkâ*, *sauzâ*, *kaupâšid*” já ”*jäyri*, *läykki*, *läykkee*”, adai nuuvt tego pelji taid kulâ suomâkielâ maali miel. Tääł ferttee máttááttid tom sierâ, et maht tágárijn pelivookaalsoojijn v-pustaveh iättojeh. Mut nuuvt tego jo ettum, čäällimvyehi ij lah jyehisaje loogilâš.

3. Vookaal, mii kulloo e já â pelimuddoost

E-jienâdâh, mii etâmist kolgâččij kulluđ e já â kooskâst, lii tuše vuossâmuu stavâlist já čálloo e-pustaváin, om. saanijn *ennuv*, *peenuv*, *keččâđ*. Mut motomijn kuávlukielâin taat jienâdâh kal lii čielgâ 'e'. (Keejâ tyebbiláá uásist ”Čäällimtekniisih njuolgâdusah”.)

5.2. Sujâtemopâliih njuolgâdusah

5.2.1. Maangâlovo illatiiv variaatio

Maangâlovo illatiivâst kulloo sárnumist nube stavâlist kuhebiššááš vookaal: kammuuid, poccuuid, kistuuid, paiiijd, kandááid, ohooid, **tää**id, **to**id, máttáattejeeid, mut oroččij lemin oovtolásâšvuodâ já älkkeevuodâ tiet vuovâs, et tágárijn soojijn čalluuččij ain uánihis vookaal, veikâ talle kal taah häämih šaddeh motomijn saajnin siämmáálávánin ko maangâlovo akkusatiijvah. Tom ij kuittâg taarbâs smiettâđ, et lii-uv sääni illatiivâst vâi akkusatiijvâst. Ceelhâohtâvuodâst kuittâg čialgá, mii sajehaamijd tot lii:

ml. illatiiv

ml. akkusatiiv

Sun piäjä **kammuid** suoinijd.

Adde **poccuid** jáhálíjd!

Ákku maainâst **párnáid**.

Adde **nohppoid** suoinijd!

Täid **kuuvíjd** kalga lasettid ivne.

Lah-uv piejâm saaltíjd **kuolíjd**?

Sun piäjä **kammuid** kuškâđ.

Tuálvu **poccuid** kuátumân!

Ákku rávvee **párnáid**.

Piejâ **nohppoid** láábžán!

Mij viežžáp **kuuvíjd** poostâst.

Lah-uv tääl koddám **kuolíjd**?

Erkki Itkos mielđ om. uccevuodâ haamijn ađai deminutiivâin maangâlovo illatiivâst ij lekken kuhes vookaal, mut uánihub ko ml. akkusatiivâst. (Itkonen, E. 1986-1991)

Enni addel **kandíjd** njálgáid.

Máttáattejee addel škovlâ**nieidíjd** luuhâmliävsu.

Tuálvu taam siemâkoopâ **loddáid**.

Sátáččijhân kale moinnii tábâhtusâin šoddâđ tekstâ já äšši čielgâsubbon, jis nube stavâlân čalluuččii kyehti vookaal ml. illatiivâst, mut siämmást kale lasettičij muštámâš kielâ čälleid/čälleeid.

Taat äšši ij lah val sooppum lopâlavt.

5.2.2. Sujâtemhamij eres variaatioh

Sämikielâst lii motomij sanij sujâtem juáhásâm návt:

1) Substantiivveh:

1. om. vääri, pááru, máánu

genetiiv	vääri/väre	pááru/páro	máánu/máno
akkusatiiv	vääri/väre	pááru/páro	máánu/máno
lokatiiv	väärist/vääreest	páárust/páároost	máánust/máánoost
abessiiv	várittáá/várettáá	páрутtáá/párottáá	mánuttáá/mánottáá
nominatiiv maangâloho:	väärih/väreh	pááruh/pároh	máánuh/mánoh

om. puáruí/puá'roi, suálui/suá'loi

2) Veerbah:

3. pers. imperfekt: tuáruí/tuá'roi, kuáruí/kuá'roi, čiáruí/čiá'roi

Eenâb läävee čaalluđ taan äägi tuon ovdebáá maali mielđ. Mut tast lii kal tot vááijuvvuotâ, et čaallum häämist tast ij oinuu ain iáru akkusatiiv já nominatiiv kooskâst:

nom.	Kián määli tuot lii?	Tuo lii mučis táálu .
akk.	Kii áigu kozzâđ määli ?	Kii tuom táálu lii ráhtâm?

Nube vyevi mielđ ličij kale čielgâsub:

akk.	Kii áigu kozzâđ mäle ?	Kii tuom tálo lii ráhtâm?
------	-------------------------------	----------------------------------

Normân láá šoddâm já valdum táin vuossâmuuh häämih: *väärih, tááluh, suálui, tuáruí, čiáruí* jna. Toh láá jo vuáhádum kielân, mut meiddei majebeh häämih: *värehe, táloh, suáloi, tuároi, čiároi* láá liijká tohálíih häämih tiätuláván kielâkevttimist.

Tágárijn saaniijn táttuh motomijn čallein já sárnoin šoddâđ oohťan taah kyehti vyevi om. lokatiivhäämist: *vääriist, kuádiist, tááluust, pááruust*; nube stavâlist lii kuhes vookaal tuom maajeeb vyevi mielđ, ko kolgâččij leđe *väärist, kuádist, tááluust, páárust*. Tast sáttih kulluđ meiddei pajekielâ kukkoduva.

5.3. Čäällimtekniisih njuolgâdusah

5.3.1. ä tâi á čäällim

Jis kyevtistaavválsâš sääni nube stavâlist lii e teikâ i, te vuossâmuu stavâlist lii ä ige á: *tálvi, jávri, tákki, káhtee, vâldee*. Spiekâstâh lii uá-diftoŋ: *puádi* ige /*puádi*/. Nubbe spiekâstâh taan vookaalpaarâst lii iá-diftoŋ: *tiätä, smiättá, iätä*.

Njuolgâdus kuáská tuše kyevtistaavválsâš saaniid, jis i/e lii kuálmâđ stavâlist, te čálloo návt: *kuálastiđ, máttáattiđ*.

Kalga-uv tastoo čäälliđ jávrriddo vâi jávrriddo? Taat säänihân šadda kyevti säänist jávri+riddo, já algáuásist ko ij lah nube stavâlist i, te njuolgâdus mielđ tom kolgâččij čäälliđ jávri+riddo. Vuohâsub lii kuittâg čäälliđ jávrriddo, ko tom algáuási kuittâg

äddee nominatiivhäämmiin, mii čálloo *jävri*. Nube tááhust vookaalttes algáuási šadda täst oovtâstaavvâlsâžžân, já talle toos iä kuoskâččiigin tuoh ovddiipeln mainâšum i-e-njuolgâdusah.

5.3.2. E čäällim â saajeest

Jis nube stavâlist lii â teikâ u, te vuossâmmu stavâlist kullojeijee *â* čálloo *e*-pustaváin: *peenuv*, *ennuv*, *erduu*, *ettâđ*, *skeŋkkâ*, *penttâ*, *terppâđ*, *teikkâ*, *veikkâ*, *steikkâ*, *Heikkâ*. Ettâmraavân ferttee taas lasettiđ, et láá motomeh säänih, main kulloo kuittâg eidu táváláš e ige â: eidu, heeitug, hersku, meendu, Hendu. Meiddei láá kuávluh (kuittâg Päärtih), kost tuodâi-uv iättoo čielgâ *e* aalgâst mainâšum saaniijn.

Taat vookaal lii ovdil etâmist kullum *e* já *â* koskâmuđdoost. Motomijn puárâsub puolvá ulmuin tot iäru kulloo vala-uv. Mut ko ton jienâdâhân ij lah čäällimvyevist jieijâs puustav, te toos lii väljejum *e*. Taan ääigi togobeht iättoo iänááš â-jienâdâh.

5.3.3. Â čäällim vuossâmmu stavâlist

Â ij čalluu vuossâmmu stavâlist, eereeb oovtâstaavvâlsijn saaniijn: *lâi*, *lâš*, *vâi*. Motomijd oovtâstaavvâlsâš saaniijd, moh láá uáinidum kyevtistaavvâlsâš saaniijn, puáhtá čäällid *e*-pustaváin-uv: *teik(k)â* - *tei*; *veik(k)â* - *veik*, *keejâ* - *kei*, mut tain-uv kulloo eđâdiijn â. Loogilâšvuodâ tiet ferttee vaarâ tuhhiittiđ meiddei haamiijd *tâi*, *vâik*, *kâi*, *veikkâ* toh oroh-uv váhá omâseh uáinid.

Motomeh čäällih meiddei *lei*, *leš*, *vei* tondet ko 1. stavâlist ij maka kolgâččii leđe *â* (já motomeh sárnooh eteh-uv *e*). Mut ko láá kuittâg tagareh-uv säänih, main *e* tuodâi iättoo *e* ige *â* om. *lep*, *še*, *te*, *meid*, te lii čielgâsumos čäällid *lâi*, *lâš*, *vâi*, amas â-jienâ šoddâđ taggaar sajan, moos tot ij kuulâ. Mut sárnumist láá variaatioh-uv: *šât*, *šat*, *šit*.

Taat äšši ij lah lopâlâvt já tárkká normâdum.

5.3.4. Â čäällim tađemiield, maht tot kulloo

Â ij táválâvt kulluu ovdil **h** kyevti- ige neeljistaavvâlsâš sanij maanġâlovvoost. Veikâ lii oovtâlovvoost *kussâ*, te maanġâlovvoost lii *kuusah*. Já ain ovdâskulij: *kandâ* - *kaandah*; *tuppâ* - *tuupah*; *karâstuvah*, *vuástâluvah*. Mut lii kuittâg *kuurâh* (tot moin kamuvsyeinih cáimojeh); verdid *kurrâ* : *kuurah*. Suorriittum saaniijn kale kulloo *-âh*: *karâstâh*, *spiekâstâh*, *falâldâh*, *kiesâldâh*, *pârgâldâh*, *savadâh*, *iârgâdâh* já meiddei: *âñâlâh*, *lâvârdâh*, *tuorâstâh*. Mut tain saaniijnhân ij *â* aainâs ubâ kolgâččiigin leđe, toin ko tággáar suujâtmist tot láppoo: *karâstuv*, *spiekâstuv*, *falâlduv* *tuorâstuv*. Taat *â* lii sárnumist puáttâm majemui aigij, tom muttum lii išedâm vaarâ tot-uv, ko ton ovddiibeln säänist kulloo *â*-vookaal. Motomeh sárnooh eteh liijká ain-uv: *tuorâstuh* teikâ *tuorâstoh*.

Anarâškielâ sárnum oro muttuumin taggaar suundán, et **â**-jienâdâh váldá pááihui saje motomijn vokaalijn. Kyevtistaavvâlsâš saanijn lii taggaar suujâmmalli, et nube staavvâl **i** västid tiätu haamijn **á**: *enni:iänán, käävci:káávcád, puáttiđ:puáttám*. Tágárijn soojijn nube stavâlân läävee itteed **â**-jienâdâh: *iänán, káávcád, puáttám*. Â kulloo motomin meiddei **i**-jienâduv saajeest tágárijn saanijn: *mitedâđ, kuálástâđ*.

Lii-uv taat rievtnisáál vâi puástud, ij kannat táágu meriid. Vaarâ tot tohhee, et kii iätä *niäljâd* já *kárbâid*, tot meiddei uázžu čäällid nuuvt. Mut täst vaarâ ferttee motomin ráhtid noormâ.

5.4. Čäällimvyevi čuolmah

Kalga-uv čäällimvyehi čuávvuđ sárnum já mon tárkká? Taat äšši ij lah val ohtásávt normâdum. Kalga-uv saanijd čäällid táválii häämist, já te juáhâš uázžu luvâdijn ettâd nuuvt, maht haalijd já lii hárvánâm? Taa láa motomeh čuolmah, moi oovdân teevstâ čällee šadda.

5.4.1. Vookaalkukkoduvâi čäällim

Váldunjuolgâdussân lii kielâkevttimist šoddâm tot, et uánihis vookaaljienâ čálloo ovttáin pustaváin: *ketki, še, lep, lyevdist* já kuhes vookaaljienâ čálloo kuovttijn pustaváin: *eemeed, eeči, iimâš, párnááh*. Mut ko vokalij kukkoduvah iä lah ain täärhih, te lii raavân valdum tot, et čállojeh kyehti vookaal, jis tot etâmist kulloo kuhebin ko uánihis vookaal. Taat páácá kuittâg motomij sanij peht tuše mučis tuoivân ton suujâst, ko vokaleh kullojeh nuuvt maanġâkukkosâžžân. Om. säänist **tupe** vokaleh iä lah kuheh ege uánihááh, mut toi kooskâst. Lii šoddâm tuše vyehin čäällid saanijd tiätunáál. Aanaar puávtáččij čäällid meiddei *Anar* teikâ *Anaar*. Meiddei lii motomij sänihamij čäällim vala sovâhánnáá, om. et kuábbáanáál kalga čäällid maanġâlovo genetiivâst: *hamij vâi haamij, sanij vâi saanij, ruđâi vâi ruuđâi*.

Taat saje ličij normâdemtáárbust.

5.4.2. Tábáhtusah, main lahtossäänist konsonant iättoo kyehtin sänirääjist

sárnumhäämi	kielâopâlâš häämi
kávukkozâi	kávukozâi, (káávvuðkozâi)
mo'skoččo'lmij	mo'skočo'lmij
mánuppaje	mánupaje / máánnudpaje
madâpieg'gâ	maadâpieg'gâ / madâpieg'gâ
vá'stuppeivi	vá'stupeivi
e'iduttal te	e'idu tal te

Täst ij lah mihheen čielgâ noormâid, et kuábbáánáál taid kolgâččij čäällid. Tain lii kuittâg ohtásâš äšši tot, et taah mainâšum konsonaanteh kullojeh čizetpele vuálálâsâst sehe kukken já ”korâsin” ađai čuojâmettumin. Uálgispele vuálálâsâst toh iä kulluu ”korâsin”, mut eenâb návtt: ”-gozâi, -žolmij, -baje, -bieggâ, -beivi já dal”. Ij totkin oro vuovâs raavân, et veikâ čálloo *kávukozâi*, te tom kolgâččij kuittâg ettâd *kávukkozâi*. Te páácá čielgâsub raavân tot, et čálloo nuuvtt tego iättoo-uv, čizetpele vuálálâs mieldest: *kávukkozâi*, *moskoččolmij* jna. Oovttâ tain saaniijn puáhtá čäällid meiddei sierâluvâi: *mosko čolmij*, já *tallehân tot iättoo-uv eresnáál*.

5.4.3. Jotelis sárnum häämih ađai allegrohäämih vâi kuhes häämih?

kie'vnjuolâs	kievânjuolâs
uál'guái'vsollâ	uál'giuái'visollâ
kyeh'tlov	kyeh'tilove
teidâs~tej'dâs	tejâdâs
kuá'torroo	kuá'tiorroo
kolgâččij~kolččij	ko'lgâččij

Päikkinoomâin já ulmui noomâin tágáreh láá valjeest:

Kabšanttiijävri	Kaabiš Anttii jävri
Piäk'sáásuálui	Piäká Isá suálui
Juo'vjuuvâš	Juo'vâjuuvâš
Piäl'ddáiídâš	Piäl'duáiídâš
Martnáá Issá	Martináá Issá
Juhhánant Hanssâ	Juhháán Aanti Hanssâ
Matt-Uulá	Matti-Uulá

Tágáriij sanij ett ämist já čälimist ij lah čovgâ normâ rahtum ege toh lah jo nuuvtt vuáhádumgin oovttâdnáál. Motomin oro lemin pyereeb allegrohäämi, om. kie'vnjuolâs, uálg'guái'vsollâ, kuá'torroo, kyeht'lov, vuol'ttâseh, Martnáá Issá, mut motomin vist kuhes häämi (*largohäämi*), om. *tejâdâs*, *ko'lgâččij*. Tain-uv sättilh lede etämist páiháliih häämih, nuuvtt tego Njellim kuávlust maŋgii eteh saaniijd uánihubboht ko viestârláá.

6. Ettâmrvuuuh

Čäällimvyehi ij lah nuuvt tärkki, et tast uáináččij ain, et maht jieškote-uv sääni kalga ettâd. Eenikielânis pyereest sárnoo kale táválávt máttá ettâd saaniid rievtnáál, mut algâtellee já ucceeb oppâm ij aainâs tiede, et maht kalga ettâd. Ko verdid suomâkielân, mii lii anarâššáid uápis kielâ, te ton ettâmmalli ij heivii jyehi sajan.

Anarâškielâst láá tagareh jienâduvâi kukkoduva, moh iä lah suomâkielâst siämmáanáál. Toh iä oinuu čaallum teevstâst. Taid ferttee tuše tiettiđ. Tagareh láá 1) uánihis diftoŋ, 2) staavvâlrääji konsonântčuáki uánihis algâkomponent ja 3) pelikuhes konsonant, mii lii kyevtistaavvâlsâš sanij staavvâlrääjist. Taa motomeh ovdâmerkkäsäänih:

6.1. Uánihis diftoŋ

ie: *fiettiđ, piedgiđ, smiättâđ, kiergâniđ, siemin, kieles, kiesâldâh*
iä: *piättáá, viälgáđ, fiärttu, tiälláđ, miätálâh, kiämádâh, miälustiđ, ciägu*
uo: *vuossâmuš, ruottâđ, vuottuđ, vuoggâ, luosâpivdo, vuolâputtâl, tuorâstâh, vuolâstiđ*
uá: *kuáskim, puástud, čuáskuđ, kuákkáđ, kuábbáá, puástu, tuáruulâs, njuárustiđ, kuálâstiđ*
ye: *hyelkki, kyekki, lyeivee, syebdee, jyehi, pyeri (attr.)*

Taan tiet tágáráid saaniid lii lasettum motomijn teevstâin '-merkkâ. Toin merháin puáhtá čielgiđ pyerebeht tai sanij ettâm:

ie: *fiet'tiđ, pied'giđ, smiet'tâđ, kier'gâniđ, sie'min, kie'les, kie'sâldâh*
iä: *piät'táá, viäl'gáđ, fiär'ttu, tiäl'láđ, miä'tálâh, kiä'mádâh, miä'lustiđ, ciä'gu*
uo: *vuos'sâmuš, ruot'tâđ, vuot'tuđ, vuog'gâ, luos'sâpivdo, vuolâputtâl, tuo'râstâh, vuolâstiđ*
uá: *kuás'kim, puás'tud, čuás'kuđ, kuák'káđ, kuáb'báá, puá'stu, tuá'ruulâs, njuá'rustiđ, kuálâstiđ*
ye: *hyel'kki, kyek'ki, lyei'vee, syeb'dee, jye'hi, pye'ri (attr.)*

6.2. Staavvâlrääji konsonântčuáki algâkomponent lii uánihâš

b: *läbžittem, kuobžâstállâđ*
i (pelivookaal, mii tuáimá tego konsonant): *áiguččim, uigâččim*
l: *kiä/buttem, alge (gen.), almai*
m: *amnâstiđ*
n: *ânsášid*
p: *riäpčuttiđ*
r: *pargottem, kárgulâš, hervâttiđ*
s: *rasta*
š: *kašnettiđ*
v: *râvhálâš, ávhâstállâđ*

Taat äšši še lii merkkejum siämmáin '-merháin. Taan meerhâ maŋa konsonant lii uánihâš:

b: lä'bžíttem, kuo'bžâstállád

i (pelivookaal, mii tuáimá tego konsonant): á'iguččim, u'igáččim

l: kiä'lbuttem, a'lge (gen.), a'lmai

m: a'mnâstid

n: á'nsásiđ

p: riä'pčuttid

r: pa'rgottem, ká'rguláš, he'rvâttid

s: ra'sta

š: ka'snettid

v: rá'vháláš, á'vhástállád

Motomeh säänih láá val tagareh, et jis toh láá ohtuunis nuuvt, et eres sanij ohtâvuotâ ij addel iše, te tain ij tiede, kuábbáanáál taid kalga ettâđ. Puáhtá ettâđ kuábbáanáál peri, já talle merhâšume-uv lii eresláván. Om. puško, alge, kuobžâ, kuorgâ, vuástá, tiätu, čuáskudid, sääni, pááru, määli, manje.

6.3. Konsonantâi pelikukkovuvah

Motomeh konsonaanteh láá pelikuheh. Pelikukken kullojeh konsonaanteh đ, h, j, l, m, n, ŋ, nj, r, v. Motomijn sárnoin kal kullojeh pelikukken eres-uv konsonaanteh, c, č, s, š.

7. Intonaatio ađai sárnumnuottâ

Sarnum kielâst sanij merhâšume puáhtá toohâđ tehálubbon já nuuvt ubâ celkkuu tárkkilubbon intonaatioin. Čaallum kielâst tot ij lah tiädustkin máhđulâš. Jis sárnoo haalijd almottiđ, et miinii lii lussâd, viehâ lussâd, uáli lussâd, uáli jo lussâd, hirmâd lussâd, te sun puáhtá lussâdvuodâ almottiđ tárhibeht nuuvt, et piájá tiädu monnii sáánán: Tot *lii* lussâd. Tot lii *lussâd*. Tot *lii lussâd*. Tot lii *viehâ* lussâd. Tot lii *viehâ lussâd*. Tot lii *uáli lussâd*. Tot lii *uáli jo lussâd*. Tot lii *hirmâd* lussâd jna.

Sämikielâ intonaatio lii taan ääigi suullân siämmááláván ko suomâkielâst-uv. Tovlái ulmui sárnumist kal lâi tiätuláván nuottâ, mii ij kulluu innig taan ääigi sárnoin. Taan ääigi-uv lii oovtâ saje iäru ko verdid suomâkielân. Tot kulloo oovtásánálijn koččâmâšâin nuuvt, et tiäddu lii ton stavâlist, mii lii ovdil -uv partikkel, om. Čááhâ-uv? Uáináh-uv? Jottájuh-uv? Puárásuboh anarâšah läävejuh siämmáálávánijn intonaatioin kojâdiđ suomâkielân-uv: *Mahtuuko?* *Tuuleeko?* Mut jis tággáár celkkust laa eenâb säänih, te taat mainâšum tiäddu ij innig kulluu: Čááhâ-uv taat val? Uáináh-uv muu? Talle sanij koskâšâš tiädduiäru lii suullân tego suomâkielâst-uv. Meiddei kojâdemsäänist *kuál-ää* lii siämmááláván nuottâ.

8. Sämikielâ jiešvuodah

Sämikielâst já suomâkielâst láá ennuv ohtâsiih ääsih, ko toh láá koskânis hielkkikielâh. Om. säänih sojeh siämmáá vyevi mielđ kuábbáá-uv kielâst, il. nomineh sajehaamijn já veerbah persovnhaamijn. Anarâškielâst láá kuittâg tiätu iäruh, ko verdid suomâkielân. Suomâkielâ ceelhârâhtus teikâ eres ettâmvyevi ij pyevti aainâs njuolgist luoihâttid anarâškielân. Motomijd suomâ maaliđ puáhtá kal tuhhiittid, veikâ sämikielâst ličij-uv toos pyereeb teikâ puárâsub malli, om. älgid povvâstid (alkaa nauraa) já povvâstškyettid teikâ ruáhásid.

Taa vyeliláá láá motomeh ääsih, maid lii pyeri tiettid, vâi anarâškielâ jiešvuodah šaddeh rievtnisnáál, ige suomâkielâ pääini tušij tiet.

8.1. Sanij sujâtem jiešvuodah

Taan lovvoost lii sämikielâ sanij sujâtem verdidum suomâkielân toin, ko suomâkielâ lii uápis anarâššáid, já tast meidei viggeh sirdud kielâopâliih ääsih sämikielân.

8.1.1. Nominij sujâtem

Nomineh sojeh anarâškielâst siämmáánaál ko suomâkielâst. Om. lii sänimaadá, mon jotkân šadda kiäjus: muorâ+st (puu+ssa), kuhe+h (pitkä+t); já veikâba maangálovo tubdâldâh kárbá+i+ttáá (vene+i+ttä) Kuohtuin lii konsonantâi täsimolsom om. kyevtistaavvâlsâš sanij staavvâlrääjist: märkki: määrhi; su. kenkä: kengän. Kuábbáást-uv lii oovtâ- já maangáloho: puásui – poccuuh; poro – porot. Mut iäruh meiddei láá, om. sämikielâst ij lah ol. genetiivâst kiäjus: kuusâ (lehmä+n)

Anarâškielâst láá oovce sajehäämmid, suomâkielâst toh láá 15. Motomeh sajehäämih västideh kyehti teikâ nelji suomâkielâ sajehäämi. Taa lii ovdâmerkkân oovtâlovvoost sujâttum sääni **peeci** já ton västideijee häämih suomâkielâst.

<u>sämikielâ</u>		<u>suomâkielâ</u>	
nominatiiv	peeci	nominatiiv	mänty
genetiiv	peesi	genetiiv	männyn
akkusatiiv	peesi	akkusatiiv	männyn, mänty
illatiiv	piácán	illatiiv	mäntyyn
		allatiiv	männylle
lokatiiv	peesist	inessiiv	männyssä
		adessiiv	männyllä
		elatiiv	männystä
		ablatiiv	männyltä

komitatiiv	pessijn	komitatiiv	(ml.) mäntyine- ("männyn kanssa")
abessiiv	pesittäá	abessiiv	männnyttä
essiiv	peeccin	essiiv	mäntynä
		translatiiv	männnyksi
partitiiv	peeccid	partitiiv	mäntyä

Essiiv västid suomâ essiiv já translatiiv.

Anarâškielân:

Sun lii Anarist *pappân* (essiivi).

Sun aalgij kävppijâsân *rengân* (essiivi).
Piäkká lii šoddâm *kukken* (essiivi).

Essiiv kiävttoo meiddei tágarijn ohtâvuodâin:
Sun raahtij kuáđi *kyehtin peeivist*.

Suomâkielân:

Hän on Inarissa *pappina* (essiivi).

Hän alkoi kauppiaalle *rengiksi* (translatiivi).
Pekka on kasvanut *pitkäksi* (translatiivi).

Hän rakensi kodan *kahdessa päivässä*.

Essiiv kiävttoo meiddei eres suomâkielâ sajahamij saajeest motomij sojj:

- Luodah lijji talle *njettin*.
- Mon *liegâsin* oroi Vuoli mielâst ton leeskâ kietâ.
- Eppee tuoi koostâ suuhâđ tággáár *vyestipieggân*.

Tiet olivat silloin *lokaiset*.
Miten *lämpimältä* tuntui Vuollin mielestä sen lesken käsi.
Ette te pysty soutamaan tällaisella *vastatuulella*.

Numeraaleh sojeh pááihui eresnáál ko suomâkielâst. Toi ohtâvuodâst kiävttojeh kulmâ sajahäämi:

uáivisääni sajahäämi

ohtâ kyeli	nominatiiv
kyehti kyele	genetiiv
kulmâ kyele	genetiiv
nelji kyele	genetiiv
vittâ kyele	genetiiv
kuttâ kyele	genetiiv
čiččâm kyellid	partitiiv
käävci kyellid	partitiiv
jna.	

Illatiiv västid suomâkielâ illatiiv já allatiiv.

anarâškielâ _____ suomâkielâ

šiljon ill. pihaan
all. pihalle

Lokatiiv västid suomâkielâ inessiiv, adessiiv, elatiiv já ablatiiv

anarâškielâ _____ suomâkielâ

šiljoost iness. pihassa
adess. pihalla
elat. pihasta
ablat. pihalta

Ton lasseen lokatiiv kiävttoo motomin suomâ partitiiv saajeest:

Maistapa <i>tätä</i> ensin.	Keččâlist <i>täst</i> vistig.
Saat syödä meidän <i>keittoamme</i> .	Uázuh puurrâđ mii <i>málásist</i> .
Puraisepa <i>leipää</i> , ennen kuin lähdet.	Kääskist <i>leeibist</i> , ovdil ko vuálgáh.
Vene oli täynnä <i>vettä</i> .	Käärbis lâi tievâ <i>čääsist</i> .
Talo oli <i>ihmisiä</i> täynnä.	Táálu lâi tievâ <i>ulmuin</i> .
Hän on <i>kaikkia kukkia</i> kauniimpi.	Sun lii puoh <i>raasijn</i> muččâdub.

Lokatiiv kiävttoo meiddei genetiiv saajeest návt:

Minun täytyy lähteä, ennen kuin tulee pimeä. *Must* lii vyelgid, ovdil ko siävjnán.

Komitatiivhäämi puáhtá västidid attribuutráhtus teikâ almottid, et mastnii teikâ kiästnii lii miinii.

Astiassa on uusi kansi. Litte lii *uddâ luhhijn*. (Litteest lii *uddâ lokke*.)
Käyrävirtainen piippu. *Kavreverdijn* piijpo. (Kavreviärdág piijpo.)
Pitkänäinen mies. Kuhes *njuunijn* almai. (Kuhesnjuunáág almai.)
Ihmiset, joilla on oudot vaatteet. Omäs *pihtásijguin* ulmuuh. (Ulmuuh, kiäin láá omäs *pihtáseh*.)

8.1.1.1. Jieš-pronomin sujâtem

Jieš sojâ eresnáál ko suomâkielâst nuuvt, et sâmikielâst láá ton suujâtmist kulmâ sânimadduu: *jie-*, *al-* já *ol-*. Taa vyeliláá lii ton sujâtemkuulmâpersovnist. Sujâtemhäämih láá siämmááh oovtâ-, kyevti- já maanġalovvoost, eereeb nominatiivâst.

nom.	(mun) jieš	(muoi, mij, tuoi, tij suoi, sij) jiejah
gen.	(muu) jieččân	
akk.	(muu) jieččân	
lok.	(must) alnaan	
ill.	(munjin) olssân	
kom.	(muin) jiejâinân	
abess.	(muu) jieijânttáá	
ess.	(munen) jiečânân	

2. persovn

nom.	(tun) jieš
gen.	(tuu) jieijâd
akk.	(tuu) jieijâd
lok.	(tust) alnaad
ill.	(tunjin) olssâd
kom.	(tuin) jiejâinâd
abess.	(tuu) jieijâdttáá
ess.	(tunen) jiečânâd

3. persovn

nom.	(sun) jieš
gen.	(suu) jieijâs
akk.	(suu) jieijâs
lok.	(sust) alnees
ill.	(sunjin) olssis
kom.	(suin) jiejâinis
abess.	(suu) jieijâsttáá
ess.	(sunen) jiečânis

8.1.1.2. Omâsteijee sujâtem

Ko verdid suomâkielân, te anarâškielâ omâstemvyevih láá eresláváneh. Toh láá siämmááh jieškote-uv lovo várás: iä lah sierâ oovtáloho, kyevtiloho já maangáloho. Láá tuše kulmâ persovnhäämi, jieškote-uv persovn (1: mun, muoi, mij; 2: tun, tuoi, tij; 3: sun, suoi sij) várás lii jieijâs häämi. Motomijn sajehaamijn omâstemhäämih láá siämmááláváneh:

- maangálovo genetiivâst, akkusatiivâst já illatiivâst.
- oovtálovo komitatiivâst já maangálovo lokatiivâst

Jiešalnees oovtáloho täst meerhâš, et lii ohtâ omâstum, já maangáloho, et láá mangâ omâstum. Jis láá párnááh veikâ vittâ, já sist lii ohtâsâš enni, te iättoo et *sij ääsih enijnis*, ij et *sij ääsih enijdiskuin*.

Taa vuoluubeln lii ovdâmerkkâ omâsteijee suujâtmist. Suomâkielâ sujâtemhäämih láá kavnmist suomâ kielâkiirijjn.

Sääni *enni* omâsteijee sujâtem

<u>ol. nom.</u>	<u>ml. gen. akk. já ill.</u>
1. pers. iännám	1. enijdân
2. pers. iännád	2. enijdád
3. pers. ennis	3. enijdis

ol. gen. já akk.

1. iännán
2. iännád
3. eennis

<u>ol. lok.</u>	<u>ml. lok</u>
1. enistân	1. enijnân
2. enistád	2. enijnád
3. enistis	3. enijnis

ol. ill.

1. iännásân
2. iännásád
3. iännásis

<u>ol. kom.</u>	<u>ml. kom.</u>
1. enijnân	1. enijdânguin
2. enijnád	2. enijdâdguin
3. enijnis	3. enijdiskuin

ol. ess.

1. enninân
2. enninád
3. enninis

8.1.2. Verbâi sujâtem

Veebah sojeh anarâškielâst siämmáánaál ko suomâkielâst-uv. Lii sänimaadá, mon jotkân lii persovnsujâtemkiäjus: čokkáá+vetted (istu+tte). Kuábbáást-uv láá äigihäämih: moonâi (meni). Láá meiddei moduseh adai täpiluokah já nominaalhäämih kuábbáást-uv. Anarâškielâst láá kuittâg persovnhäämih já -pronomineh eenâb: oovtâloho, kyevtiloho já maangâloho. Suomâkielâst ij lah kyevtiloho. Taa láá ovdâmeerhah luuhâd-veerbâ suujâtmist preesensist (tááláš äigi):

mun luuvâm	me luemme
tun luuvah	te luette
sun lohá	he lukevat
muoi lohheen	me kaksi luemme
tuoi luhâvettee	te kaksi luette
suoi luuhâv	he kaksi lukevat
mij luuhâp	me luemme
tij luhâvetted	te luette
sij loheh	he lukevat

Täin ovdâmeerhâin lii meiddei uánimist konsonantij täsimolsom staavvâlraájist.

8.1.2.1. Passiiv

Suomâkielâst táválâš paassiivceelhâ lii taggaar, et tast ij almottuu tahhee adai subjekt. Om. Eváät *syödään* ulkona. Pyörä *varastettiin* yöllä. Astiat *pestäköön* heti. Veebah iä suujâ persovnhaamijn.

Anarâškielâst passiivcelkkuu verbâ kal sojá persovnhaamijn, veikâ tahhee adai subjekt ij lekken tiädust.

Om.

Mun purruum.

Tun purruuh.

Sun porroo.

Muoi porrojeen.

Mij purrup

jna.

Motomin veebâ (tuodâlâš) tahhee almottuvvoo, mut tot ij lah subjekt sajuhäämist, nominatiivâst:

Puásui purrui *kuumpin*. Mun käskittitim *pennui*.

Passiivcelkkui veebah

1. 2-staavvâlsiih

– láá ain uánánâm veebah: oinud, kullud, purrud, vuottud já maddust lii *-j-* :

preesensist

kl. 1. p. (vuáttojeen) já ml. 3.p. (vuáttojuh),

imperfeektist

ol. 1. p. (vuáttojim), ol. 2. p. (vuáttojih) já ml 3. p. (vuáttojii)

– u-verbâmaadâ: 2. stavâlist lii u(u), mii muttoo motomin o:n: kullud : kulluuh : kullojeen

Täin ij koolgâ lasettid 3. persovnist -vo-tubdâlduv orjâlâškielâ maali mielđ (ok. váldojuvvo), rievtiis häämih láá: váldoo, váldojeh; kulloo, kullojeh; čiahhoo, čiahhojeh.

2. 4-staavválsiih

– käskittâtâtđ, filliittâtâtđ
– sojeh tego táválíih parâstaavválsiih veerbah

3. 3-staavválsij tubdâldáh lii -uvvo- mii uáinoo prees ol. já ml. 3. p. (meriduvvoo, meriduvvojeh)

kuálástud, kuálustud, omâstud, ruttâšud, uánidud

4. Uánánâm veerbah

máálájud, čokkájud, killájud, rámmojud, tuáppejud
– tubdâldâhân lii -uvvo-: Seini máálájuvvoo. Sij rámmojuvvojii.

Jis passiivverbâ oro lemin kukke já tuáŋgáá, te puáhtá ton saajeest kevttid taggaar celkkuu, mast verbâ lii aktiivhäämist, mut celkkuu juurdâ lii kuittâg siämmâš. Om. passiivverbâ kevttimist: Keessiv *uárnejuvvojeh* ennuv tábáhtumeh. Taam puáhtá ettâđ meiddei návt: Keessiv uárnejeh ennuv tábáhtuumijd. Täst váilu subjekt (om. sij, toh) já verbâ lii aktiivhäämist.

8.1.2.2. Liččim puáttâm, lijjim puáttiđ

Sämikielâst láá kyehti littoäigihäämi konditionaalâst (iähtutäävist). Suomâkielâst ij lah ko ohtâ: *Olisin tullut, mutta myöhästyin autosta*. Sämikielâst puáhtá taam ääši ettâđ kyevtináál:

1. Siämmáánáál ko suomâst: Leđe-verbâ lii konditionaalâst já uáiviverbâ perfekthäämist: *Mun liččim puáttâm, mut maŋanuvvim avdost*.

2. Leđe-verbâ lii indikatiiv imperfeektist já uáiviverbâ infinitiivâst: *Mun lijjim puáttiđ, mut maŋanuvvim avdost*.

Taan kyevti häämi merhâšume lii aabâs siämmâš. Toiguin puáhtá veikâ iälášittid teevstâ, et ij lah ain siämmâš häämi.

8.2. Ceelhâoopâ jiešvuodah

8.2.1. Kongruens, adai tot, et motomeh oochtân kullee säänih láá siämmáa sajahäämist uáivisaanijn, om. su. *uudet vaatteet, uusien vaatteiden*. Kongruensist pyehtih lede adjektiiv já substantiiv, pronomin já substantiiv, loho já substantiiv. Anarâškielâst tágarijn soojijn iä lah säänih ain siämmáa sajahäämist: uđđâ pihťaseh (iä uđđâseh pihťaseh).

Táválávt sãmikielâst attribuut ij suujâ uáivisääni fáárust.

Vuoluupele suujâtmist uáiná, et attribuut *mučis* lii ain siämmáa häämist ko uáivisääni *päiđi*, mut suomâ *kaunis* kal sojâ uáivisääni fáárust:

sãmikielâ	suomâkielâ
<u>oovtáloho</u>	
mučis päiđi	kaunis paita
mučis päiđi	kauniin paidan
mučis päiđi	kauniin paidan
mučis päiđist	kauniissa paidassa
mučis pááidán	kauniiseen paitaan
mučis paidijn	kauniilla paidalla
mučis päidittáá	kauniitta paidatta
mučis päiđin	kauniina paitana

Maanǵalovvoost lii siämmáánáál:

Sun suhá *puáris áiruiguin*.
Mun ostim *tivrás kammuid*.

Hän soutaa *vanhoilla airoilla*.
Minä ostin *kalliit kengät*.

Motomeh pronomineh iä kuittâg suujâ paajaapele maali mielđ. Attribuuttân toh sojeh-uv motomin uáivisääni fáárust. Vuoluupele suujâtmist uáiná, et oovtálovo genetiivist, akkusatiivist, komitatiivist já essiivist toh láá-uv siämmáa sajahäämist:

oovtáloho		siämmâš sajahäämi	
nom. + nom.	tuot lodde	tuo lintu	lii
gen. + gen.	tuon lode	tuon linnun	lii
akk. + akk.	tuom lode	tuo lintu, tuon linnun	lii
gen. + lok.	tuon loddeest	tuolla linnulla	ij
gen. + ill.	tuon loodán	tuolle linnulle	ij
kom. + kom.	tuoin luddijn	tuon linnun kanssa	lii
gen. + abess.	tuon lodettáá	tuotta linnutta	ij
ess. + ess.	tyenen lodden	tuona lintuna, tuoksi linnuksi	lii

maangáloho:

nom + nom.	tuoh lodeh	nuo linnut	lii
gen. + gen.	tuoi ludij	noiden lintujen	lii
akk. + akk.	tyeid luudijd	nuo linnut	lii
lok. + lok.	tyein luudijn	noilla linnuilla	lii
ill. + ill.	tuoid luddijd	noille linnuille	lii
gen. + kom	tuoi ludijguin		ij
gen. + abess.	tuoi ludijttáá	noitta linnuitta	ij
ess. + ess.	tyenen lodden	noina lintuina, noiksi linnuiksi	lii

Siämmáanáál sojeh meiddei mere almotteijee säänih *maŋgá*, *muáddi já kalle* sehe *numeraaleh*. Mut täi ohtávuodâst *lodde* ij pyevti lede nominatiivâst (eereeb *ohtâ lodde*). Maangálovvoost kal lii nominatiiv: Maangah vaacah. Kaleh kammuh. Muádih suháh.

Meiddei motomeh eres-uv säänih spiekkâseh váldunjuolgâdusâst, om.

- -lâš-loppâsiih säänih sojeh maangálovo
- nominatiivâst: sämmiliih ulmuuh
- já valaba motomijn sárnoin komitatiivâst-uv: sämmilij ulmuiguin

Siämmáanáál rasa sääni *pyeri*:

Pyeri äigi, pyereh ääigih, puorijn aigijn

Motomin vaarâ čielgâsvuodâ tiet ferttee pieijâd saanijd kongrueensân, amas šoddâd puástu ibárdâs. Jis iätä: *Mun njuárustim nube suopânjain*, te tot lii addiimist, et tot suoppâin lâi nube ulmuu omâdâh. Mut ko iätä et: *Mun njuárustim nubbijn suopânjain*, te talle tot sáttá pyerebeht lede muu suoppâin.

8.2.2. Adjektiivâi predikatiiv- já attribuuthäämih.

Suomâkielâst adjektiiv lii siämmáá häämist kuábbáá-uv peln uáivisääni: (Uáivisäännin lii täst *paita*.) Minulla on *sininen* paita. Paita on *sininen*. Sämikielâst láá kyehti häämi:

Adjektiiv lii attribuuthäämist:

Must lii *čuovjis* päidi.

Adjektiiv lii predikatiivhäämist:

Päidi lii *čuovjâd*.

Haamijd tobdá sanij kiäčusist: -is já -d. Mut návť ij lah ain. Láá meiddei häämih kuhes/kukke; *uccâ/ucce*; *riges/riges*; *suámálâš/suámálâš*; *uánihis/uániháš*. Predikatiivhäämi ovddiipeln lii táválávt lede-verbâ. Kielâ máttááttelleeh iä ain mušte, kuábbáá häämi kolgâččij kevttid já eenâb läävee vâjâldud predikatiivhäämi vaarâ tondiet, et attribuuthäämih kiävťtojeh kielâst eenâb. Lii älkkeb mušteđ já kevttid tuše oovťâ häämi, nuuvť tego suomâkielâst. Mut ain ij lah tast koččâmâš, et ulmuuh iä tubdâččii kuohtuid haamijd. Kuittâg motomeh nuorttiipele anarâšah kevťtih motomijn saanijn tuše oovťâ häämi, om. Äimä čuágálduvâin: Must lii *kukke* väzzimkoská; Uula Morottaja: Munnust lâi *kukke* koská (ILWB).

8.2.3. Rektio, adai tot, mon sajahäämi mii-uv veerbâid finnee

Täst še láá iäruh suomâkielâ já sâmikielâ kooskâst.

8.2.3.1. Illatiiv vättee veerbah

1. keččâđ + illatiiv

Nieidâ kiäččâ *munjin*.

(Tohâlâš lii tot-uv, jis kiävttâ akkusatiiv:

katsoa + partitiiv

Tyttö katsoo *minua*.

Nieidâ kiäččâ *muu*.)

2. kuoskâđ + illatiiv

Tot äšši ij kuoskâ *Áánán*.

koskea + partitiiv

Se asia ei koske *Annaa*.

3. kuullâđ + illatiiv

Taat pälkki kulá *Aailân*.

kuulua + allatiiv

Tämä palkka kuuluu *Ailille*.

4. lijkkuđ + illatiiv

Mun lijkkuum *tunjin*. Poccuuh lijkkojeh *hoššijd*.

5. tulkkâđ + illatiiv

Mun lam tulkkâm *kuálán*, ko masa jyehi peeivi kalga tom purrâđ.

8.2.3.2. Komitatiiv vättee veerbah

Ettâđ + komitatiiv

Enni eedâi *suin*, et kalga čääsi viežžâđ.

Iŋgá eedâi *eijijn*, et ruttâ lii nuuhâm.

(Ij lah meendu puástud totkin, jis kiävttâ illatiiv:

Enni eedâi *munjin*...)

sanoa + allatiiv

Äiti sanoi *hänelle*, että...

Inga sanoi *isälle*, että...

8.2.3.3. Lokatiiv vättee veerbah

1. poollâđ + lokatiiv

Sun pala *pennust*

Mun jiem poolâ *tust*.

pelätä + partitiiv

Hän pelkää *koiraa*.

Minä en pelkää *sinua*.

2. huollâđ + lokatiiv

Mun jiem huolâ *määrfrist*.

huolia + partitiiv

Minä en huoli *makkaraa*.

8.2.3.4. Akkusatiiv vättee veerbah

1. kárvudáttâđ + akkusatiiv

Pukeutua + illatiiv

Mun kárvudádâm *pääidi*.

Minä pukeudun *paitaan*. Minä puen paidan.

2. nievdâđ + akkusatiiv

Mun nievdim tuu vâi tust? Suomâkielâst eteh:
Sämikielâst verbâ *nievdâđ* finnee akkusatiiv:

Minä näin *sinusta* (elat.) unta.
Mun nievdim *tuu*.

8.2.3.5. Peessâđ váátá infinitiiv

peessâđ + infinitiiv

päästä + MA/MÄ-infinitiiv

Sun piäsá *vyelgid* eskân ehidist.
Mun jiem peesâ *puättiđ*.

Hän pääsee *lähtemään* vasta illalla.
Minä en pääse *tulemaan*.

8.2.4. Subjekt sajahäämih

Suomâkielâst subjekt lii nominatiivâst teikâ partitiivâst. *Porot* (nom.) *tulivat pihalle*. *Poroja* (part.) *tuli pihalle*. Oovdeb meerhâš tom, et tiätu poccuuh pottii puoh šiiljon. Maajeeb sáttá merhâšid tom, et tuše uási poccuin pottii. Ij kuittâg lah saahâ tiätu poccuin. Sämikielâst ij pyevti ettâđ ko oovtâ náál: *Poccuuh pottii šiiljon*. Jis lii tárbu tárhibeht čielgid, te puáhtá ettâđ om. nuuvt, et *Šiiljon poodij / pottii tuše uási poccuin*. Teikâ: *Puoh poccuuh pottii šiiljon*.

8.2.5. Objekt sajahäämih

Suomâkielâst objekt sajahäämih láá akkusatiiv (nominatiiv teikâ genetiiv hámasâš) já partitiiv: *Minä syön leivän* (akk.). *Syö leipä* (akk.)! *Minä syön leipää* (part.). Sämikielâst objekt sajahäämi lii akkusatiiv, já tast lii tuše ohtâ häämi. Jis iätä nuuvt, et: *Mun puurâm leeibi*, te tast ij čielgâ, et puurâm-uv mun ubâ leeibi vâi tuše uási tast, nuuvt tego suomâkielâst. Jis iätä, et *Puurâ leeibi*, te tot puáhtá merhâšid tom, et kalga purrâđ leeibi puoh teikâ tuše uási tast.

8.2.6. Aktio lokatiiv

Tot ij lah muu porgâmist. Návt iättoo talle, ko miinii pargoid lii liijkás lussâđ teikâ mudoi máhđuttem. Suomâkielâst ij lah siämmâš häämi taggaar celkkust, mast lii lede-verbâ, mut puáhtá ettâđ veikâ: Se ei ole minulle mahdollista tehdä. Sämikielâliih kale läävejuh

motomin ettâd taan maali miel: Se ei ole minun tekemisessä. Mudoi kal suomâkielâst-uv kávnoo vaastâ taas: Jo-uv lah kiergânâm *luhâmist*? Joko olet kerjennyt *lukemasta*?

Aktio lokatiiv ij pyevti teikâ kannat ráhtid passiivveerbâst, om. *kavnuđ*: Taat kirje lii *kavnuumist* Säämi Tyejeest. Kalga lede: Taat kirje lii *kavnâmist* Säämi Tyejeest. Jis haalijd kevttid *kavnuđ*-veerbâ, te puáhtá ettâd: Taat kirje *kávnoo* Säämi Tyejeest. Pyereeb lii kuittâg ettâd: Taam kirje *finnee* Säämi Tyejeest.

8.2.7. Suupiin

Suupiinrááhtus šadda saaniijn *amas* + infinitiiv:

Supinân kullee sääni *amas* siste lii kiáldu, tot västid saaniijd *vâi ij*.

Sun piejâi suhháid juálgán,
amas jyelgih kolmuđ (infinitiiv).

Sun piejâi suhháid juálgán,
vâi jyelgih iä kolmuu.

Vyelgi tääl, *amas mañanuđ*
škovlâtaaksist.

Vyelgi tääl, *vâi jieh mañanuu*
škovlâtaaksist.

Vâi ij -ráhtus ij jiešalnees tarbâšiččii kevttidgin, ko tot kiáldu lii jo *amas*-säänist já *vâi* kiávttoo iänááš miedetteijee häämist: Piejâ sovsammuid *vâi* paalah!

Taan ráhtusist kiávttoo távjá meiddei sääni *et* suomâkielâ maali miel: Piejâ suhháid juálgán, *et* jyelgih iä kolmuu. Tággáár ceelhâmalli lii jo nuuvt táválâš, et tom vaarâ ferttee tuhhiittid, mut pyereeb lii kevttid kuittâg suupiin (*amas*-ceelhâ).

Anarâškielâst *amas*-säänist iä lah fáárust omâstemkiäčuseh nuuvt ko om. orjâlâškielâst. Tot kiávttoo jyehi persovnist siämmáamuđusâžžân.

Amas paldâlâshäämih láá *amâs*, *emis* já *immis*.

9. Säñijiešvuodah

Táágu peht láá fáarust motomeh tagareh säñiääših, moh láá eresnáál ko suomâkielâst.

9.1. Säñi-iäruh

Lahtossäänist kyehti teikâ eenâb säñnih taheh oovtâ säñni: čevđipuuvsah, ruttâpurssâ, piärgumälipääti. Maangâ lahtossäänist läävee vuossâmmu staavvâl kuhes vookaaluási uánánid algâuásist: **keesi** + **päikki** = **kesipäikki**; **táálu** + **saje** = **táalusaje**; **niisu** + **leibi** = **nisuleibi**; **kuumpâs** + **määlis** = **kumpâsmäälis**. Motomin uánánem ij oinuu teevstâst, mut kulloo etâmist: **kyeli** + **litte** = **kyelilitte**; **kuáti** + **uksâ** = **kuátiuksâ**; **lyeme** + **kiilu** = **lyemekiilu**. Mut ij vookaaluási ain uánán, om. **saaveeh** + **lättee** = **saaveehlättee**; **keppil** + **nyetti** = **keppilnyetti**; **vuájáán** + **aamnâs** = **vuájáánaamnâs**.

Kotemuš

Taat pronomin čuujoot moosnii, mii lii ohtâ maangâ/manğâs juávhust:

Kotemuin kárbáin mij vyelgip? *Kotemuu* nieidâsun mun finniim manñjeen? Suomâkielân ferttee kojjädid siämmáá moddijn saanjn: *Millä noista* veneistä me lähdemme? *Kenet näistä* tytöistä minä mahdollisesti saan miniäksi?

Kuál

Kuál maidsun onne kolgâččij mälistid? Táágu beht *kuál*-säñni ij ubâ pyevtigin suomâkielân jurgâlid. Tärhibeht lovvoost 11.

Kogo

Taat säñni västid suomâkielâ kyehti säñni: *missä kohti*. Täst lii čaallum tärhibeht lovvoost 11.

Tibi, tibbi

Jis kiehâ kovlo, te *tibi* arvaa. Jos käki yökkää, niin kohta alkaa sataa. Kal mun tivom tom ildee, ko *tibi* kiergânâm. Kyllä minä korjaan sen hyllyn, kunhan ehdin. Maht *tibi* te kiävâ!/? Saapa nähdä, kuinka käy! Nasun *tibbi*? Saapa nähdä.

Šoddâđ

Šoddâđ meerhâs suomâkielân *syntyä*, *kasvaa*, *tulla joksikin* t. *jotakin*, *joutua*.

Áánán *šoodâi* kandâ.

Syeini *šadda* pyereest.

Munjin *šoodâi* nelgi.

Piäkâst *šoodâi* hiärrâ.

Kuussun tot purssâ *šoodâi*?

Annalle *syntyi* poika.

Heinä *kasvaa* hyvin.

Minulle *tuli* nälkä.

Pekasta *tuli* herra.

Minnehän se kukkaro *joutui*?

Keejâ meiddei saje 11.

Čuurmâ tievâ

Taat meerhâš siämmáa ko suomâkielân *kourallinen*. Motomin anarâš kulloo suomâkielân etâmin, et *nyrkillinen*. Kuábâš kuvviš tom ääši pyerebeht, tot lii vuod eres äšši. Liihân kal tot engâlâskielân-uv *fistful*.

val

Val meerhâš tiädust-uv siämmáa, ko su. vielä. Om. Koozâ *val* lase mäali! Kuás *val* kolliih muu?

Mut talle ko sárnoo haalijd čujottid eromâšávt monnii ääši, te talle še kiávttoo taat val-sääni. Om. jis uccâ kaandâš lii sierâdmin, et sun tibi vuálgá piivdon tävgipissoin, te vuorâs ulmuuh pyehtih ettâđ: *Heikkâ mana miäcán. Pisso val!* Tast ij taarbâš tade eenâb čielgid, et om. Sust lii pisso val fáarust.

Juolgijttáa, čolmijttáa...

Talle ko kiästnii láa hyenes jyelgih, te tast eteh et, tot lii *juolgijttáa*. Jyelgihhân sust kal láa, mut sun ij koostâ rievtnáál väzziđ. Siämmáanáál jis kiinii ij uáni pyereest, te tot lii *čolmijttáa*. Puáhtá ettâđ meiddei: *jyelgiväänist, čalmeväänist*.

9.2. Siämmááh häämih teikâ säänih maŋaluvâi

Sämikielâst puáhtá veerbâ tooimâ kuvviđ pyerebeht piejâmáin nube, kovvejejee veerbâ maŋaál: Taahân tot peenuv jo *puátá ruátta*. Kandâ stuorrâ kammuiguin *vázzá šluátá*. Kälbi nuuvt *ruátta kuhto*. Motomin lii tárbu kuvviđ tom, et veerbâ toimâ juátkoo kuhheeb ääigi. Talle puáhtá siämmáa veerbâ ettâđ kuotii, joba kulmii-uv: Mun *vazzim, vazzim* já te viijmâg tubdâškuottim enâmiđ. Ingá *uusâi, uusâi, uusâi*, já tot äimihân lâi-uv sust alnees njäälmist! Kissá *perttui, perttui* já te stuŋgiittij säplig.

Puádi puádi! lii siämmáanáál ko suomâkielâst: *Tule, tule!*

Meiddei adjektiivâid puáhtá kuálustid maŋaluvâi: Čäcirääjist lâi *stuorrâ hirmâd* rapu. Mun še aigum purrâđ, mut liitán ij lam páaccâm innig ko *uccâ siemin* piärgupittááš. Suomâkielâst lii meiddei siämmáanáál, et láa kyehti adjektiiv miäldáluvâi: *Pieni mitätön* lihapala.

Suomâkielâst lii meiddei máhđulâšvuotâ kuálustid saaniđ maŋaluvâi, veikâ tot kal tuáimá váhá eresnáál.

Veerbâin: *tulla jolkottelee* (sämikielâst veerbah láa siämmáa persovnist, suomâkielâst vuossámuš verbâ lii infinitivvâst)
Hän *käveli ja käveli* (suomâkielâst kal kalga *ja*-sääni kevttid).

10. Kuávlukielah

Anarâškielâ sárnuh jieškote-uv kuávlust váhá eresnáál. Enâmus iäru lii Aanaarjäävri nuorttii- já viestârpele kielâst. Kuábbáá-uv pele sárnooh nabdeh nube kuávlukielâ ”tovnpeln Aanaar kiellân” tađe mielđ, kuábbáá peln jäävri sij äässiđ. Njellimlij mielâst tot lii viestârpele kielâ já viestârpele ulmui mielâst vist nuorttiipele kielâ. Láá meiddei eresláváneh iäruh. Orjâlâškielâ alda ässeeh láá finnim eenâb vaikuttásáid ton kielâst. Tagareh kuávluh láá om. Čovčjärvi, Ákšujävri, Ijjävri, Samudjävri, Päärttih, Njižžjävri já Pááđáár. Vuoluubeln láá motomeh ovdâmeerhah sanij variaatioin.

<u>viestârpeln~kirjekielâ</u>	<u>Njellimist~nuorttiipeln</u>
teejâ	čee, čeejâ
hävski	suámi
huáppu	kiirâs
hyelkki	hiäimu
jodettiđ	kuljâttiđ
kälbi	vaassik
kissá	kaasi
meridiđ	pettiđ
naaijâđ	naitlâttâđ
pargo	tyeji
pevdi	pövdi
satâšid, miäđuštiđ	sättiđ
taat	táát
talle	sitte
tehalâš	tergâđ
toohâđ miärádâs	pettiđ

<u>kirjekielâ</u>	<u>Pärttihist / Njižžjäävrist</u>
hitruu	hittaruu
manjanuđ	manjanuđ
moonnâđ	moonnai
monâččij	monâšij
mun lam	mun lan
päähist	päähis
puáttiđ	puáttij
tooláá	aarruv

<u>kirjekielâ</u>	<u>Ákšujäävrist</u>
Ákšujävri	Evšjävri
čaittáliđ	čieittáliđ
čäittiđ	čieittij
rähtiđ	rävttiđ

Meiddei láá tagareh iäruh, moh iä tiettuu ainâs eidu tiätu kuávlust, mut toi kevttteh pyehtih taan ääigi aassâđ kost peri. Taam ääši ij pyevti tárkká čielgiđ mudoi ko ferttiččij

sárguđ káártán jieškote-uvláván sánihaamijd, teikâ luváttálálláđ taid aabâs tálui mielđ. Tagareh säänih láá jo ovddiipeln mainâšum iáruh saanijn om. tááluh – táloh, máálih – máleh, tuá'roi – tuáru. Taa láá motomeh ovdámeerhah saanijn já suujátmist:

kirjekielâ

variaatioh

1. Lappum čyeijee s pasáttâs

čassijn

čaisijn

puásuisijdâ

puáissijdâ

2. Kyevtistaavválsâš saanijn i sáttá leđe e siämmáánáál ko kuulmâstaavválsijn

hyelhih

hyelheh

3. Lede-veerbâ vokaaleh

ij lah

ij leeh

lijjim, lijjih, lijji

leijim, leijih, leijii

4. Etâmist kulloo vuossâmmu staavvâl diftoŋ uáhihâžžân

puáttâm

puát'tâm

5. Sierânâs säänih

aamnâs

aammâs

amas

emis, immis

káhtee

kávtee

kapereh

kappeereh

maajeeld

maajeest

maŋa

manja

páppáreh

páppáreh

raahtij

raavtij

kaandah

kaandâh

kandáin

kandaain

lyeme

lyemá

moonnáđ

moonnâi

mudoi

mudoi

-lágán

-láván

tuáhtár

tuávtir

pááppár

päävir

passeem

háltti

moonnâm kiidâ

mannee kiidâ

Paajaapeln mainâšum kirjekielâ säänih iä lah liijká ainâs nuuvt čovgâ normân meridum, et iä-uv eres säänih-uv lah pyereh, kuittâg tiätu ohtâvuodâin.

11. Kielâravvim

Taan uási ääših iä lah väljejum nuuvtkin systemaatlávt, mut toh láá tagareh kielääših, moh láá enâmustáá kullum sárnumist já oinum teevstáin sehe láá puáttám oovdân máttátmist.

11.1. Rievtis sääni valjim.

Suomâkielâst sáttá lede tuše ohtâ sääni já anarâškielâst sáttih lede eenâb ko ohtâ sääni valjimmáál, te sáttih šoddâđ valjimvaigâdovuodah. Suomâkielâst viggeh puáttid meiddei ennuv säänih já häämih sâmikielân. Olmooš távjá huámmáshánnáá valjist epivuovás sääni suomâkielâ maali miel.

11.1.1. Luoikkâđ, luoihâttid já lovniđ.

Suomâkielâst táid saanijd västid *lainata*. Sâmikielâst kiávttojehe säänih äššiohtâvuodâ miel.

Luoikkâđ meerhâš tom, et kiinii addel veikâ munjin maidnii, monnii tiingâ, om. Irján *luoihâi* munjin savehijd. Ko mun taid jieš innig taarbâš, te mun macâttám taid sunjin.

Luoihâttid kiávttoo nuuvt, et ko mun taarbâšâm savehijd, te mun luoihâttám taid. Mun *luoihâttim* Irjánist savehijd.

Lovniđ puáhtá ruudâ, kaahviđ, saaltijd, piärgu, joba oles pocuu-uv jna. Ko te máksá loovná, te ij taarbâš ige jo pyevtigin macâttid eidu taid siämmáid, maid lâi váldâm. Jis luávnee veikâ koppâtuárvi jáávuđ, te toh láá eres jáávuh moiguin máksá tom loovná. *Lovniđ*-verbâ heivee sehe toos kote finnee já meiddei toos kote addel. Om. Ko Piäkká *lovnij* Haansâst taksiruudâ, te Hanssâ *lovnij* tuše 10 eurod.

Puáhtáhân kal leikkušid tagaráin jurduin, et jis mun *luoihâttám* Irjánist veikká čyetieurosii já te tuálvum eidu tom siämmáá páappârruudâ maasâd, te tallehân mun kal lam *luoihâttám* ruudâ, já Irján lii talle *luoikkâm* munjin tom.

Puáhtá val mainâš jotkân arvâlid nuuvt, et *luoikkum* pocuu finnee motomin maasâd, mut *luávnejum* pocuu ij kuassin, toin ko tot šadda njuovvum.

11.1.2. Sooppâđ vâi čaahâđ? < su. sopia

Sooppâđ lii eenâb abstrakt sääni já *čaahâđ* vist ollásávt konkreetlâš sääni.

Om. Abstr. *Muoi kalgeen sooppâđ taam rijdo*. Konkr. *Kammuuh kal iä čaavâ innig laavkân*.

11.1.3. sooppâđ vâi heivid? < su. sopia

Anarâškielâst *sooppâđ* já *heivid* láá suulân synonymeh. Kuohtuid puáhtá kevttid siämmáanáál tággáar merhâšumeest: *Munjin kal suápá / heivee, et vyelgeen itten sorvâpiivdon*.

Mut jis lii koččamuš om. rijdo sopâmist, te talle kiävttoo tuše *sooppâđ*: *Suoi soovâin puâsuisuálademrijdo, amas tarbâšid tuáivuđ ääsi keriváid*.

11.1.4. Pajaniđ, kuárnuđ, luñâniđ, luptâniđ vâi alanid < su. nousta, kohota, kiivetä

Suovâ *paijaan* poccest. Äkku *pajanij* seengâst.

Kuávžur *kuárnu* juuvâ pajas. Ryettejeijee *kuárnu* káátu oolâ.

Tääl tot kal pyerebeht kullo, ko sust jienâ *alanij*.

Ep mij finnim tom stuorrâ keeđgi *luptâniđ*, ovdil ko viežâim kuhheeb kaangâ.

Korrâ pieggân loovdá *luñânij* kyermi alne.

11.1.5. Anneeđ čalmeest vâi toollâđ čalmeest? < su. Pitää silmällä.

Su. *pitää* lii *anneeđ* teikâ *toollâđ*. (Meiddei: lijkkud.) Pitää silmällä. = Anneeđ čalmeest. Ij: toollâđ čalmeest.

11.1.6. Tipteđ oskod/iberdiđ vâi adliđ oskod/iberdiđ? < su. Antaa uskoa, antaa ymmärtää.

Su. *antaa* lii táválumosávt adliđ/adelid, mut *antaa uskoa*, *antaa ymmärtää* finnee kuittâg *tipteđ*-veerbâ: Vuolli *tiptij* iberdiđ, et sun lii riges. Sun *tiptij* oskod, et kal sun tom tiätä. *Adliđ* lii konkreetlâš tábáhtus, *tipteđ* vist abstraktlâš.

11.1.7. Adliđ moonnâđ vâi tipted moonnâđ? < su. antaa mennä

Sun *adlij* kárgulii moonnâđ. Pyereeb: Sun *tiptij* kárgulii moonnâđ.

11.1.8. Nuuvt vâi naa? < su. niin

Suomâkielâ *niin* lii sâmiikielâst motomin *naa* já motomin *nuuvt*. Talle ko addel ovttáin saaniijn miedettejee vástádâs, te tot lii *naa*. *Nuuvt* kiávttoo taggaar vástádâsâst, mast ton maajeeld lii miinii lasesaaniid, táválávt verbâ: *Nuuvt lii-uv*. *Nuuvt taha*. *Nuuvt* kiávttoo suomâkielâ maali mielđ tagariijn celkkuin, mast *nuuvt* addel lasetiádu ton sáánán, mon ovddiipeln tot lii: *Tohon lii nuuvt kuhes mätki*. *Tot lii nuuvt tiivrâs, et mun jiem suite uástiđ tom*.

Ovdámeerhah:

1.

– Sinäkö tämän veneen olet tehnyt?	– Tun-uvks taam kárbá lah ráhtâm?
– <i>Niin</i> .	– <i>Naa</i> .
– Inkako lähti jo?	– Iggá-uvks vuolgij jo?
– <i>Niin</i> .	– <i>Naa</i> .

2.

– Nyt on kylmä ilma.	– Tääl lii čuáskimis šonġâ.
– <i>Niin on</i> .	– <i>Nuuvt lii</i> .

3.

– Saarahan otti kaikki rahat.	– Sáaráhân vaaldij puoh ruudâid.
– <i>Niin pitikin</i> .	– <i>Nuuvt koolgâi-uv</i> .

4.

<i>Niin</i> syvä on kuin pitkäkin	<i>Nuuvt</i> kukke lii ko čienġâl-uv.

11.1.9. Šoddâđ vâi puáttiđ? < su. tulla

Suomâkielâ *tulla* lii sâmiikielâst *puáttiđ* teikâ *šoddâđ* tade mielđ mast lii saahâ.

	Rievtisnáál	Puástud
Tänään <i>tulee</i> kuvalehti.	Onne <i>puátá</i> kovelostâ.	
Minulle <i>tulee</i> ikävä.	Munjin <i>šadda</i> ahheev.	Munjin <i>puátá</i> ahheev
– Mikä sinulle <i>tuli</i> , kun itket?	– Mii tunjin <i>šoodâi</i> ko čiäruh?	Mii tunjin <i>poodij</i> ko čiäruh?
– Mikä sinulle <i>tuli</i> lotossa?	– Mii tunjin <i>poodij</i> lottoost? – Munjin <i>poodij</i> ucemus vuáittu.	

11.1.10. Tarvaniđ vâi toppiđ? < su. tartzua

Tartzua kal lii tarvaniđ, mut, tom ij koolgâ kevttiđ tággáar ohtâvuodâst:

Hän *tartzui* kirveeseen ja löi.

Sun *tarvanij áákšun* já čuolâstij. Kalga leđe:

Sun *toppij áákšu* já čuolâstij.

Jis kietâ tarvan áákšun, te ákšunoovdâst lii vissâ tame (liima) ige tom finni älkkest luovâs!

11.1.11. Tarvaniđ vâi njuámmuđ < su. tartzua

Suomâkielâst šadda älkkest valjiđ puástu sääni talle ko lii saahâ taavdâ njuámumist:

Minuun *tartzui* nuha.

Puástud: Munjin *tarvanij* nuárvui.

Olmânáál: Munjin *njuámui* nuárvui.

11.1.12. Vuástá vâi oovdeld? < su. vastaan

Suomâkielâ malli: Hän tuli minua *vastaan* lii sirdum sâmi kieliân: Sun pođij muu *vuástá*. Pyreeb lii *oovdeld*: Sun pođij muu *oovdeld*. Jis iätá: muu *vuástá*, te tot puáhtá mieliân taggaar jurduu, et sun vuástálist muu monni ääši ohtâvuodâst: Sun naggiij muu *vuástá*. Sun mieigâi muu *vuástá*. Taan säänist lii meiddei uánihub häämi: *vuást*.

11.1.13. Kopšâđ vâi laddâđ? < su. kypsyä

Távjá kulloo: Jo-uvsun luámáneh láá kopšâm?(!) Piärgu *kapša*, ko tom vuášá, já kyeli meid. Myerjih *laddih* teikâ *sáppuh* talle ko láá šoddâmin purrammuodon. Myerji kal ij *koopšâ*, jis tom ij vuošâ. Abstrakt merhâšumeest *kypsä nainen* ij lah eissigin kopšâm nissoon, mut veikâ *laddâm nissoon*, jis haalijđ taansorttâsii sääni kevttiđ. *Kypsä ikä* kal ij lah kuábâškin, ij *laddâm* ige *kopšâm*, mut toos heivee veikâ *rävis ahe*.

11.1.14. Puátá-uv arve muottân?

Radiost kullojeh meiddei šonjâtiädättâsah sâmi kieliân. Távjá toh láá njuolgist suomâkielâst jurgâlum. Motomin suomâkieliân iättoo, et *pohjoisessa sade tulee lumena*. Jis tom huáppoin jurgâl säänist sáánán, te šadda: *Tavveen arve puátá muottân*. Tot ij lah máhdulâš, ko arvehân lii tuše čääci. Te ferttee ettâđ veikâ nuuvt, et mäddin arva, mut taveláá šliättá, já aabâs tavveen sáttá myettiđ.

11.1.15. Mii vâi maid? < su. mitä?

Suomâkielâ *mitä* västid távjá sámikielâst sääni *maid*, mii lii akkusatiivhäämi säänist *mii*. Om. *Mitä tiedät?* lii *Maid tiädäh?* Tashân verbâ almoot meiddei celkkuu subjekt (tahhee), tom kii tiätá. Siämmáanáál lii meiddei *Mitä sinä syöt?* *Maid tun puurah?* *Mitä kuuluu?* ij lah kuittag *Maid kulloo?* mut *Mii kulloo?*

11.1.16. Peeli, lakke < su. puoli

Suomâkielâ malli: *Puoli metriä* lii puáttâm meiddei sámikielân: *Peli meetter*. Taan ääši várás láá sámikielâst säänih: meetterpeeli, tijmepeeli, litterpeeli, litterlakke, koppâlakke, tálvilakke.

11.1.17. Čuollâđ já huškođ

Čuollâm meerhâš táválumosávt tom, et olmooš luáddu ákšoin piälhuid puáldimmuorrân.

Huškom vist meerhâš maŋgâ-uv ääši:

Kerrisvuáđust puáhtá *huškođ* muottuu luovâs.

Jis peenuv parga pahaid, te kiinii läävee tom *huškođ*, jis ij cáimimist lah tuárvi.

Tuárulâs olmooš sáttá nube ulmuu *huškođ*.

Uuvsâ puáhtá skuálkuttiđ, mut jis ij kihheen kuulâ, te ferttee *huškođ*.

Jis meecist áigu šaddee muorâid njeidiđ, te taid iä *huško*, mut *čyeppih*. Ij lah vyevedičuollâm, mut vyevedičuoppâm.

11.1.18. Eelliđ, moonnâđ, keevvâđ vâi heivid? < su. käydä.

Keevvâđ:

Sahti on jo *käymässä*.

Miten siinä *kävi*?

Moottori kuuluu *käyvän*.

Sahti lii jo *kevâmin*.

Maht tast *keevâi*?

Moottor kulloo *kevâmin*.

Eelliđ:

Minä *käyn* kaupassa.

Mun *iälám* käävpist.

Moonnâđ:

Minä *kävin* tämän läpi.

Mun *moonnim* taam čoodâ.

Heivid:

Kyllä tämä *käy*.

Kal taat *heivee*.

11.1.19. Must tobdoos / Muu mielâst oro

Suomâkielâ *minusta tuntuu* -rááhtus viggá njuolgist puáttid sâmiikielân: *Must tobdoos* teikâ *muu mielâst tobdoos*. Pyereeb lii ettâđ, et *muu mielâst oro*, tondet ko tubduđ-veerbâst táidá lede val nuuvt konkreetlâš merhâšume, et tom kolgâččij kevttid čielgid om. taggaar ääši, et *must tobdoos čuávji stuárrum*. Kuittâg lii pyeri kevttid lasseen sääni *mielâst*: Muu *mielâst* tobdoos, muu *mielâst* oro. Jis iätá, et *must tobdoos*, *must oro*, te talle lii vissâ miinii ton ulmuu siste, teikâ ulmust kiddâ, mii kulloos mahtnii.

11.1.20. Toijuđ, potkâniđ, moonnâđ rasta

Suomâkielâst lii puáttâm malli: *mennâ poikki*, mii jurgâluvvoos kaggâdávtt: *moonnâđ rasta*. Tot kal še lii tohâlâš já tot meerhâš sehe *toijuđ* já *potkâniđ*, mut *toijuđ* já *potkâniđ* almotteh čielgâsávtt, mast lii koččâmâš.

Toijuđ meerhâš tom, ko miinii korrâ teikâ storgâ tiingâid mana rasta: Suábbi *toijui*. Jyelgi(tâhti) *toijui*. Aktiivhâami: *tuáijiđ*.

Potkâniđ vist lii tot, ko miinii tiingâid šadda kyevtti uásân: Pâddi *potkâniđ*. Pârgâldâh *potkâniđ*. Ohtâvuotâ *potkâniđ*. Aktiivhâami: *potkiđ*. Tondiet lii puástud ettâđ, et jyelgi *potkâniđ*, ij jo tallegin, veikâ tot tuodâi-uv ličij kyevtti uásân šoddâm, veikâ suomâkielân iättoo-uv, et jalka *meni poikki*. Nube tááhust lii meiddei puástud ettâđ, et *árppu toijui*.

11.1.21. Siijvost vâi kuulood?

Suomâkielâst *hiljaa* meerhâš tom, et ij tohhuu mihheen jienâid, miinii t. kiinii lii joskâ: *Olkaa lapset hiljaa!* Nubbe merhâšume lii tot, et miinii jotâ hitásávtt. *Auto ajaa hiljaa*. Sâmiikielâst siijvost meerhâš tuše tuom ovdebâá, et ij šoodâ mihheen jienâid: *Uáppee čokkái siijvost, sun ij jienâdâm maiden*. Jis haaliđ jurgâliđ tuom maajeb suomâkiel celkkuu, te puáhtá ettâđ: *Avdo vuájâ hitásávtt t. suolgâi*. Jis iätá, et *Avdo vuájâ siijvost* te talle ij kulluu moottor jienâ ollágin. Taan ääigihân kal siijvost-sääni-uv kiávttoo hitásávtt jotteem kuvviimân, mut pyereeb kuittâg lii *hitásávtt t. suolgâi*. Suolgâi-säänist vist lii nubbe-uv merhâšume: *orroođ joskâ*, veikâ tot kal härvibeht kiávttoo.

11.1.22. Leggistiđ vâi njuárustiđ

Suomâkielâ *heittää* lii *leggistiđ*. Mut *heittää suopunkia* lii *njuárustiđ*. Suoppâin puáhtá kal leggistiđ-uv, mut talle tot lii vaarâ nuuvt hyeni, et toin ij poorgâ maiden. Suomâkielâst eteh meiddei: *heittää verkko*. Tom västid sâmikielâst *suáppuđ viermi*. Jis viermi leggist, te ij tastkin lah moossân kävni. Suomâkielâst láá val sierânâs eđâlduvah, main *heittää* ferttee aabâs eresnáál jurgâlid:

heittää maalaamasta	joskâđ mááláámist
heittää henkensä	njyelgittid

11.1.23. Luoikkâđ, luoihâttid, lovniđ < su. lainata

Suomâkielâ *lainata*-sääni västideh sâmikielâst maṅgâ-uv sääni tađe mielđ mast lii saahâ.

Minä <i>lainaan</i> tämän kirjan sinulle.	Mun <i>luoihâm</i> taam kirje tunjin.
Minä <i>lainaan</i> sinulta tämän kirjan.	Mun <i>luoihâttâm</i> tust taam kirje.
Minä <i>lainaan</i> sinulta rahaa.	Mun <i>lovniim</i> tust ruudâ.
Minä <i>lainaan</i> sinulle rahaa.	Mun <i>lovniim</i> tunjin ruudâ.

Suomâkielâ translatiiv ij tággáar ohtâvuodâst västid sâmikielâst essiivhäämi, mut eres sääni:

Minä annan sinulle <i>lainaksi</i> rahaa.	Mun adelâm tunjin <i>loovnâs</i> ruudâ.
---	---

11.1.24. Viälláđ, livâdid, kuárjidiđ.

Sâmikielâst taah säänih kiávtttojuh tađe mielđ, mii teikâ kii tom lii tohâmin. Puásui liivvâd, mut ij viälláá ige kuárjid. Peenuv, riemnjis já ketki kuárjideh. Olmooš viälláá.

11.1.25. Njuškiđ čuožâd vâi pajas?

Suomâkielâst puáhtá ettâđ: Minä hyppâsin sângystâ ylôs. Sâmikielâst tot iättoo: Mun njuškejim seengâst čuožâd. Jis iätä: Mun njuškejim seengâst pajas, te sáttá puáttid mielân taggaar juurdâ, et mun luptânim seengâst njuolgist pajaskulij. Pajas-säänist lii nuuvt konkreetláš merhâšume, et tom kolgâččij kevttid tuše tom kuvviimân, et miinii paijaan pajaskulij. Äššiohtâvuotâhân kal tiädust-uv čielgee, et mast lii saahâ. Ij tom vaarâ kihheen smietâ, et njuškejim-uv mun čuožâd vâi luptânim-uv mun pajas káátu vuást. Siämmâš su. *ylôs*-säänihân kiávtttoo ennuv meiddei ton ohtâvuodâst, et ko kiinii čáálá monnii ääši pápârân, te iättoo: Mun čálám taam *pajas*.

11.1.26. Nievdim vâi oinim nahhaar?

Suomâkielâst puátá malli sâmiikielân: *Nâin* unta. Lii älkkee njuolgist – já puástud – jurgâliid: Mun *oinim* nahhaar. Kolgâččij lede: Mun *nievdim* nahhaar. Suomâkielâst iättoo: Minä näin sinusta unta. Tom ij koolgâ njuolgist jurgâliid: Mun *oinim tust* nahhaar. Kalga lede: Mun *nievdim tuu*.

11.1.27. Ponne vâi vuáđu? < su. pohja

Suomâkielâ *pohja*-sääni vaastah láá sâmiikielâst *ponne* já *vuáđu*. Tondet sáttá šoddâd väljejum puástu teikâ hyeneest heivejeijee sääni. Taa láá motomeh ovdâmeerhah:

järven pohja	jäävri ponne
astian pohja	lite vuáđu
kengän pohja	kammuu vuáđu
pizzapohja	pizzavuáđu

11.1.28. Novdâ, verdi, leggâ, peles, kuorâ, jna. < su. varsi

Sâmiikielâst láá eenâb ko ohtâ sääni, moh västideh suomâkielâ sääni *varsi*

kirveenvarsi	ákšunovdâ
vasaranvarsi	veeččirnovdâ
viikatteen varsi	liššânovdâ
haravanvarsi	háaráávnovdâ
saappaanvarsi	steevvilleggâ
sukanvarsi	sukkáverdi
lapasenvarsi	vaccáverdi
piipunvarsi	piijpoverdi
käsivarsi	kietáverdi
kasvin varsi	šaddoverdi
perunanvarsi	pottáákkaali
tienvarsi	luoddâpeles, -kuorâ
joenvarsi	juhâriddo
joen varrella	juhâriddoost, juuvâ alne

11.1.29. Tievâ vâi laadâs?

Suomâkielâ sääni *täysi* sajan ij sâmiikielâst ain tuhhii siämmâš sääni:

Kuppi on <i>täysi</i> .	Koppâ lii <i>tievâ</i> teikâ <i>tievâs</i> .
<i>täysikuu</i>	<i>ladâsmáánu</i> , ij <i>tievâsmáánu</i>
Pata on liian täysi (vedestä).	Pääti lii <i>čäcilaadâs</i> .

Tievâ kiävttoo meiddei merhâšid tom, et láá ennuv mohnii teikâ kiähni, om. Tuuveest lijjii *tievâ* ulmuuh = ennuv ulmuuh. Tot ij meerhâš tom, et tupe ličij lamaš aainâs tievâ. Šiljoost láá tievâ poccuuh. Tot ij meerhâš, et ubâ šiljo ličij tievâ, mut et poccuuh láá tuše ennuv.

11.1.30. Valmâštid purrâmâš / mälistid / rähtid purrâmâš

Su. ”valmistaa ruokaa” šadda älkkest sämikielân: ”valmâštid purrâmâš”, kuittâg jurgâlusâin. Taat sääni oro kaggâdin já omâsin. Sämikielâsthân kal lii toos puáris sääni: *mälistid*, já tot lii uánihub-uv. Mut taan ääigihân ij taarbâš puoh purrâmâšâid mälistid, jis toin uáivilduvoo vuoššâm teikâ passeem. Taan ääigi ko purrâmpeevdist láá meiddei maanġáláván ruonâseh, leeibih já myerjih-uv. Pajalâššân puáhtá lede veikâ jäätelö. Sääni *mälistid* merhâšume ferttee tastoo vijđedid nuuvt, et tot meerhâš meiddei eres purrâmâš rähtim ko vuoššâm já passeem. Talle puáhtá-uv ettâđ, et ”tuu vuáru tot lii onne *rähtid purrâmâš*”.

11.1.31. Lyeštid kárbá riidon vâi laddid.

Suomâkielâst puáhtá ettâđ: Minä *lasken* veneen rantaan. Sämikielâst lii toos jieijâs sääni: *laddid*. Mun *laddiim* riidon.

11.1.32. Taat ulmuu pronominân

Ulmuu merhâšejee pronomineh láá *sun*, *suoi* já *sij*. Ulmuin läävejuh ettâđ távjá meiddei *tot* já *toh*, veikâ toh táválumosávt kyeskih-uv aššijd já tiŋgáid. Suomâkielâst lii siämmáanáál, mut meiddei tämä-pronomin kiävttoo ulmui saajeest, om. *Tämä* tervehti kaikkia. Sämikielân ij oro heiviimin siämmâš sänivaljim: *Taat* tiervâttij puohâid. Pyereeb ličij: *Sun* t. *tot* tiervâttij puohâid.

11.1.33. Härkä, vuáksá já ergi

Härkä meerhâš Tave-Suomâ puásuituálu suomâkielâst siämmáa ko *ergi*. Ergihân lii kaskum (käldejum) já lojes fiävru, táválávt vuájáán. Táválíi suomâkielâst *härkä* meerhâš kuittâg *vuáksá*, já motomijn ohtávuodâin meiddei eres-uv ores ellee, lâi tal puásui, sorvá, teikâ biison. Te šadda motomin nuuvt, et *hirvas* (sarves) -sääni sajan puátá-uv *härkä*, mii ij heivii puásuituálu ohtávuotân. Sarveshân ij lah käldejum. Motomin lii oinum, et säänih *härät salvettiin* lii jurgâlum, et *eergih káskojii*.

11.1.34. Talle já tassaas

Suomâkielâ *sitten* västid sämikielâ *talle*, om. Hiihdän vasta *sitten* kun on lunta. Mun čuoigâm eskin *talle*, ko lii muotâ.

Talle ij kuittâg heivii jyehi saje västidid *sitten*. Ääigi čielgim ohtâvuotân tot ij heivii. Celkkuu *kaksi vuotta sitten* ij koolgâ jurgâlid *kyehti ive talle*. Rievtisnáál lii *Kyehti ive tassaas*.

11.1.35. Mutteđ < su. muuttaa

Suomâkielâ *muuttaa* västid sämikielâst *mutteđ* já *varriđ*. *Mutteđ* kiävttoo taggaar ohtâvuodâst, et taha maidnii ereslávánin, nubelávánin, om. Taam teevstâ ferttee *mutteđ* stuárráabin. Toh láá *muttám* taam maadij taan táálun nuuvt, et illá toho ubâ táidágin.

Nubbe suomâkielâ *muuttaa* meerhâš *varrim*: *Hän on muuttanut Helsinkiin*. Tom kalga jurgâlid, et *sun lii varrim Helsigân*. Jis iätä, et *sun lii muttám Helsigân*, te kal tom-uv eidu ervid, et mast lii saahâ.

11.1.36. Läigi vâi sraŋgâ

Távjá kullojeh etâmin, ko áiguh suáittid kiásnii, et *finnee-uvsun tom läigikiäčán*, teikâ *jiem mun finnim suu läigikiäčán*. Tot puátá njuolgist suomâkielâst siämmäláván kielâkooveest *saada langanpäähän*. Tot edâlduh lii šoddâm ovdil kännykääigi talle, ko jyehi saajeest kiävttojii sraŋgâpuhelimeh. Tallehân telefonâi saavah juttii sraŋgâ mielđ. Sraŋgâ lii metallist rahtum, ryevdist teikâ veeškist. Riävskápivdei kuittâg lii uápis *messigsraŋgâ*. Ovdil sraŋgäääigi riävskáid pivdii árppukielâiguin. Puhelinsaavah iä pyevti jotteed lääigi mielđ, mut sraŋgâ mielđ. Läigikiäčán sääni lii vaarâ šoddâm tast, ko tot čuájá siämmáasulâsávt ko su. lanka. Suomâkielâst ko ij lah iáru *lääigist* já *sraŋgâst*. Ferttee ettâđ nomâlávt, et *villalanka*, *rautalanka* jna.

Meiddei *ryevdiläigi* kulloo kevttuumin *sraŋgâ* saajeest. Mut tothân lii máhđuttes juurdâ. Maht läigi puáhtá lede sehe ulloost poonnum já ryevdist rahtum?

11.1.37. Assaa vâi kossuv? < su. paksu.

Suomâ *paksu* sääni jurgâldijn kalga váhá smiettâđ, kuábbáá väljee, *kossuv* vâi *assaa*. Válduraavân liävus, et kuhendâláš jurbâ tiŋgâ puáhtá lede *kossuv* já tuolbâ tiŋgâ vist *assaa*.

Kossuu vvestikeeči lii *seggi*, assaa vvestikeeči lii *asettem*.

Kossuuh pyehtih lede: muorâkoldâ, čuárvi, kiintâl, olmooš, muotâ(kerdi).

Assaah: lyevidi, kirje, loovdâ, piivtâs, leibi, polvá.

11.1.38. Pessijááh já juovlah

Ko suomâkielân tuáivut *hyvää joulua*, te tast *joulua*-sääni lii oovtâlovvoost. Sämikielâst eteh tom siämmáá tuáivuttâs, et *pyreh juovlah*. Tast *juovlah*-sääni lii maangâlovvoost. Toos lii vaarâ suijân tot, ko juovlâpaseh láá eenâb ko ohtâ. Siämmáánáál tuáivuttuvvojeh pessijááh: *Pyreh pessijááh!* Pessijâšpaseh še láá eenâb ko ohtâ. Juovlâ puáhtá leđe oovtâlovvoost-uv, mut talle tot lii lahtossääni aalgâst: *juovlámáánu*, *juovlâpaseh*, *juovlâáptu*. Siämmáánáál *pessijâšpaseh*, *pessijâšluámi*, *pessijâšjuhâmuš*.

11.2. Suomâkielâ sanij häämi vaaikut anarâškielân.

Suomâkielâ säänih meiddei viggeh uigâđ puáris sämikiel saanijd meddâl aanoost.

11.2.1. Ihe vâi ahe? < su. ikä

Suomâkielâ *ikä*, *ikäinen* fäällih sämikielân i-algâsâš saanijd:

Puástud: Mon ihásâš tiet kandâ lii?

Rievtisnáál: Mon ahasâš tiet kandâ lii?

Meiddei kannat huámášiđ merhâšume iäru saanijn *ihásâš* já *ahasâš*: Sun lii kuulmâihásâš. Sun lii kuulmâ ahasâš.

11.2.2. -gin/-kin vâi -uv? < su. -kin, -kaan/-kään, -ko/-kö

Sämikielâ *-gin/-kin* lahtospartikkel kulá kieldee celkkui: Tun jieh vuálgâmgin. Sun ij lamaškin päähist.

Suomâkielâ *-kin* lii miedetteijee celkkust: Hän tulikin tänään kotiin. *-ko/kö* lii kojâdeijee celkkust: Tuleeko hän tänään kotiin? *-kaan/-kään* vist lii kieldee celkkust: Hän ei tulekaan tänään kotiin.

Suomâ *-kin* njááhá motomin puástud sämikielân návt: Tothân liigin olmooš ige kuobžâ!

Jurgâlemmaalih:

Hän lähtikin jo tänään. Sun vuolgij-uv jo onne.

Hän ei tullutkaan tänään. Sun ij puáttâmgin onne.

Menikö auto jo? Moonâi-uv auto jo?

Motomijn soojijn su. *-kin* jurgâluvvo tušijtiel sämikielân lahtospartikkâlâin *-uv*:

Hän lähti *kuitenkin* kauppaan.

Ij lah vuovâs: Sun vuolgij *kuittâg-uv* káávpán.

Pyereeb: Sun vuolgij *kuittâg* káávpán. / Sun vuolgij *liijká* káávpán.

11.2.3. Tivvood̄ vâi kuárjidiđ? < su. korjata

Mottoom kuávlust kal eteh, et *eeči kuárjidij moottor*, mut taas lii váhá tušše pieijâđ suomâkielâst valdum sääni, ko toos lii vuovâs sääni *tivvood̄*. Ton lasseen kuárjidiđ-säänist lii jo tot merhâšume, ko penuvellee liivvâd. Kalga lede: Eeči tivoi moottor.

11.2.4. Pettid̄ < su. päättää

Mun *pettim* vyelgid̄ maasâd. Taam sääni kevttim tággáar ohtâvuodâst vääivid tot, et tot *pettiđ* meerhâš su. *pettää*.

11.2.5. Sättid̄ < su. saattaa

Jieh tun tääidi maasâd, mun vuálgám *sättiđ* tuu. Sättid̄-sääni västid suomâkielâ sääni *voida, kyetä*. Taas heiviiččii pyerebeht, satâšid̄, miäđuštiđ. Mun vuálgám *satâšiđ/ miäđuštiđ* tuu.

11.2.6. Tile < su. tila

Tile meerhâš suullân siämmáa ko *asto, máhđulâšvuotâ*. Om. Must ij lah tääl *tile* tom porgâđ. Suomâkielâ tila konkreetlâš merhâšumeest lii *saje*.

Puástud: Pasepeeivihân kale lii ennuv *tile* škoovlâst.

Rievtisnáál: Pasepeeivihân kale lii ennuv *saje* škoovlâst.

11.2.7. Vuoi vâi vâi?

Vuoi lii tuše interjektio: Vuoi, vuoi, ko kâlbi kárgái!

Vâi tuáimá partikkelin: *Puurâ lase vâi kalanâh! Vâi nuuvt* já konjunktion: *Lii-uv sun puásuialmai vâi kuálásteijee?*

11.2.8. Liikkua ij lah ain lihâdiđ.

Suomâkielâ *liikkua* kal västid sâmikielâst *lihâdiđ*, mut ij ain. Taa ovdâmeerhah:

Etana *liikkuu* hitaasti.

Rippo *jotâ* hitásávt.

Minulla *liikkuu* hammas.

Must *liihâd* pääni.

11.2.9. Kelbidiđ < su. kelvata

Pyereeb lii kevttiđ sääni *tuhhiđ*: Hyeni ij *tuhhi* munjin. Návt tulces liššá ij *tuhhi* nijttemân.

11.2.10. Ai

Maŋgii kullojeh ulmuuh etâmin: *Ai* tun lah tobbeen! < Su. *Ai* sinä olet siellä! Vuohâsub ličij ettâđ puáris vyevi mielđ: *Jáá*, tun lah tobbeen!

Ai kal lii puárásist jo kevttum sâmikielâst, mut taggaar merhâšumeest, et kiinii kolgâččij huámášiđ teikâ kuullâđ, siämmáanáál ko su. *hei*. Om.

- Iggá *ai*! Ele moonâ tohon!

- Kaandah *ai*! Puáttiđ purrâđ!

11.2.11. Hei

Ko halideh kiännii kuullâđ teikâ finniđ suu huámášume, te taan ááigán ulmuuh algâtteh sárnum: *Hei*! Puáris merhâšume taan säänist lii kuittâg siämmáa ko *vuoi*! Jis miinii mana puástud, te olmoos iätä: *Hei hei*, ko jiem áppád! *Hei*, ko märfi koočâi kunâi siisâ!

Tuot suomâ ”hei” lii kuittâg cieggâm anarâškielân nuuvt čuuvtij, et tot ij tast vyelgi. Ton saajeest lii kuittâg ovdil kevttum sääni *ai*, om. Aaslâk *ai*! Hei saajeest puáhtá meiddei ettâđ: *Kulâ*. Motomeh eteh tággáár saajeest: *Ervid maid*.

11.2.12. Ovdâkietân < su. etukäteen

Ovdâkietâ lii pocuu čoorvijñ vyelemus kuhes syeri, eereeb koolbâ. Jis haalijd maidnii porgâđ jo ovdil ko tot lii äigikyevdil, te toos heivee veikkâ sääni muuneeld. *Minä tein sen jo etukäteen*. Mun porgim tom jo muuneeld. Jis iätä nuuvt, et ”Mun porgim tom jo *ovdâkietân*”, te äššiohtâvuodâst kal čiälgá, mast lii saahâ. Puávtáččij ettâđ meiddei et ”Mun porgim tom jo *oovdeldkietân*”. Jis iätä et ”mun hengâstim puško kuškâđ ovdâkietân”, te puáhtá kal leikkušiđ, et ”puško-uvkâs hiänggáá čuárvist?”

11.2.13. Aainâs

Aainâs sääni västid su. *välttämättä, ehdottomasti*. Om. Njuoskâ viermijđ kalga *ainâs* onne koccoođ, itten toh láá jo jiänñum. Koške suoinijđ kalga *ainâs* ovdil arve luáváid.

Aainâs-sääni kiävttoo kustoo meiddei su. *ainakin* saajeest, já val nuuvt, et su. *-kin* jurgâluvvoos sierâ: *-uv*: Minä ainakin lähden juhlimaan. Mun aainâs(-uv) vuálgám juhlođ. Teikkâ: Hilloja on ainakin kymmenen litraa. Luámáneh láá aainâs-uv love litterid. Heivviččij vaarâ pyerebeht ettâđ: Mun *kuittâg* vuálgám juhlođ. Luámáneh láá *kuittâg* love litterid.

11.2.14. Juovdâđ < su. joutua

Juovdâđ sääni kiävttoo rievtnisnáál návt: Kolgâččij *juovdâđ* pááikán, ovdil ko siävŋán. Iäráseh lijii jo puáttâm pááikán, já viijmâg Veikko-uv *juovdâi*.

Taan celkkust lii valdum suomâkielâ ”joutua” mallin:

Sinä toit märkiä puita, *joudut* viemään ne takaisin.

Puástud: Tun puohtih njuoskâ muorâid, tun *juovdah* tuálvuđ taid maasâd.

Rievtnisnáál: tun *kaartah/fertti*h tuálvuđ taid maasâd.

11.2.15. Äigin < su. aikana

Taam häämi kiävttä jo Mikko Aikio (A.V. Koskimies čuágálduvâst): ”täälvi äigin”, ”tovle palo äigin”. Toos lii sääni loppâ-n vaarâ puáttâm suomâkielâst. Taan ääigi lii kuittâg táválâš vyehi ettâđ: Taan *ääigi*, täälvi *ääigi*, suádi *ääigi*. *Äigin* lii essiivhäämi, já essiivhân almoot tom, et miinii lii monnii saajeest: Kaandâst lâi suábbi *pisson*. Sämikielâ essiiv parga meiddei suomâkielâ translatiiv pargo nuuvt, et miinii šadda manennii: Kal riävskáh muttojeh *ruttân* Kárâšjuuvâst.

11.2.16. Äigi < su. aika

Suomâkielâ adverbâ *aika* tiettuustâl meiddei anarâškielâst adverbân *äigi*.

Lesk-Ant Uulá: Kal mun ožžum äigi säätu. (ILWB) < su. Kyllä minä sain aika kyytiä.

IK: Tot ruotâi äigi kivttáin. (ILWB) < su. Se laukkoi aika kyytiä.

Táválávt ettuuččij: Kal mun ožžum viehâláván säätu. Tot ruotâi viehâ (korrâ) liävttoin.

11.2.17. Puolvâ vâi polvâ < su. (suku)polvi

Suomâ *polvi* puáhtá lede *iidâ*, talle ko tot lii jyelgi anatoomlâš uási. Talle ko *polvi* meerhâš iäru vanhimij já párnái kooskâst, te tot lii sãmikielân *puolvâ*, ij kale *polvâ*, nuuvt tego motomin lii kullum.

11.2.18. Págggu vâi pákku < su. pakko

Täst suomâkielâ konsonanteh viggeh sãmikielâ sáánán. Rievtnis häämi lii *págggu*, mon iäru kolgâččij kulluđ meiddei etâmist. Taam jienâduv sáttá sehhiđ meiddei nubbe sääni *pákkuđ*, mast kal láá čuojâmettum k:h.

11.3. Rektio: rievtsis sajuhäämi valjim

Suomâkielâ addel távjá maali anarâškielân tast, et maggaar sajuhäämi šadda väljejum.

11.3.1. Suu vâi sust lii pággu puáttid? < su. Hänen on pakko tulla.

Sämikielâst lii puástud kevttid genetiiv-akkusatiivhäämi suomâkielâ maali miel. Rievtsis sajuhäämi lii lokatiiv: Sust lii pággu puáttid.

11.3.2. Kolgâđ já ferttid < su. pitää já täytyä

Suomâkielâst *pitää* já *täytyä* -veerbah finnejeh genetiivsajuhäämi: *minun täytyy, sinun pitää* jna.

Suomâkielâst häämih *minun täytyy, minun pitää* láá sämikielâst *mun ferttiim, mun koolgâm*.

Suomâkielâst taan ráhtusist sojeh pronomineh, mut sämikielâst veerbah:

Minun täytyy.	Mun ferttiim.
Sinun täytyy.	Tun ferttiih.
Hänen täytyy.	Sun ferttee.

Sinun pitää syödä. Tun koolgah purrâđ. Puástud: *Tuu kalga* purrâđ. Jis návť iätá, te tot meerhâš tom, et tot olmooš kalga purrud.

11.3.3. Vyeijid avdo/avdoin

Suomâkielâ malli ”ajaa autoa”, mast avdo lii partitiivâst, lăvkkee älkkest meiddei sämikielân: ”Máátáh-uv tun avdo vyeijid?”. Tággáár celkkust suomâ partitiiv sajan läävee puáttid sämikielâst akkusatiiv. Táágu peht kannat verdidid uáppásub já puárásub sáánán, veikâ návť: ”Máátáh-uv tun ergijn vyeijid?” Tast ergi lii komitatiivhäämist.

11.3.4. Siämmáá mielâ vâi siämmáá mielâst? < su. samaa mieltä.

Suomâkielâ partitiiv fáálá távjá sämikielân genetiiv-akkusatiivhäämi. Rievtsis häämi ličij *siämmáá mielâst* (lokatiiv).

11.3.5. Nieidâ lii kihlum Maatin vâi Mattijn?

Illatiiv vâi komitatiiv? Pyereeb lii tiädust-uv komitatiiv. Kaari lii kihlum *Mattijn*.

11.3.6. Šoodâi skippáár vâi skipárin?

Nominatiivhäämi *skippáár* lii talle jis tot lii lokatiivhäämi ohtâvuodâst: *Tast šoodâi skippáár*. Taan celkkust subjekt lii *skippáár*.

Essiivhäämi *skipárin* lii talle, jis tot lii nominatiivhäämi ohtâvuodâst: *Tot šoodâi skipárin*.

Taan celkkustkis subjekt lii *tot*.

Ton suujâst lii puástud ettâđ: *Suoi šoddâin skipáreh / skipárâšah*. Rievtisnáál lii ettâđ: *Sunnust šoddii skipáreh / skipárâšah* teikâ: *Suoi šoddâin skipárin / skipárâššân*.

11.3.7. Sajehäämi komparatiiv ovddiipeln

Suomâkielâst lii säničuákki, mast lii komparatiiv hámásâš adjektiiv ovddiibel piäijoo partitiiv hámásâš substantiiv:

Matti on *Pekkaa* (part.) *pitempi* (adj. komparatiiv). Sinä olet *kaikkia kukkia kauniimpi*.

Tom puáhtá ettâđ meiddei kuhebeht: Matti on *pitempi* kuin Pekka.

Sämikielâst komparatiivhäämi ovddiipeln kalga leđe lokatiivhámásâš sääni:

Matti lii *Piäkást kuhheeb*. Maanġalovvoost: Tun lah *puoh raasijn muččâdub*. Kuhebeht eedân: Matti lii *kuhheeb* ko *Piäkká*. Tun lah *muččâdub* ko *puoh rääsih*.

11.3.8. Tievâ + Lokatiiv

Suomâkielâst lii säničuákki *täynnä vettä* (partitiiv). Nubijkulij: *vettä täynnä*. Vene on *vettä täynnä*.

Sämikielâst lii puástud ettâđ: Käärbis lii *tievâ čääsi*.

Táágu peht kalga kevttiđ lokatiiv: Käärbis lii *tievâ čääsist*. Kerris lii *tievâ muottust*.

Maanġalovvoost: Liteh láá *tievâ kuolijn*. Tággáár čuáki puáhtá ettâđ kuhebeht-uv: Kárbá *tievâ* lii *čääci*. Litij *tievâ* láá *kyeleh*.

Siämmáánáál lii meiddei sääni *loohijn* ohtâvuodâst: Käärbis lii *loohijn čääsist*.

11.3.9. Nievdâđ váátá akkusatiiv

Suomâkielâst iättoo: *Minä näin sinusta unta*. Mut sämikielâst kalga kevttiđ akkusatiiv: Mun *nievdim tuu* ige *tust*.

11.4. Ääši puávtáččij ettâđ uánihubboht-uv – já pyerebeht

11.4.1. Váldid kiddâ, juksâđ. < su. ottaa kiinni

Váldid kiddâ ij lah siämmâš ko *juksâđ*. Jis váldá kiddâ, te talle lii toppiimin teikâ joba čonâmin monnii teikâ kiännii.

Om: Hanssâ vaaldij kiddâ luovâs pennuu. Piegga kirdálitij pápárijd, mut mun valdim taid kiddâ.

Sun vaazij váhá jotelubboht, vâi juvsâččij skipáris.

Smietâ taam: Sunná vaazij ovddiipeln. Andi vaaldij suu kiddâ. Maid Andi toovâi? Toppij-uv sun kiedâiguin Suná pirrâ vâi maid? Verdid: Sunná vaazij ovddiipeln. Andi juuvsâi suu.

11.4.2. Kuohtii – kaksi kertaa

Taat ettâmmalli lii puáttâm sâmikielân meid: *Neljä kertaa* šadda älkkest: *nelji keerdi*. Tot malli lii kaggâđ ton-uv suujâst, ko *kerdi* meerhâš meiddei su. *kerros*. Jis iätá, et *sun navlij kulmâ keerdi luovdijd*, te tot meerhâš tom, et siäinán nâvlejuvvojii kulmâ lyevdikeerdi. Aaibâs eres äšši lii jis iätá, et *sun navlij luovdijd kulmii*. Tothân meerhâš tom, et sun ferttij navliđ kulmii taid luovdijd, ovdil ko toh pisoškuottii sajestis. Já toh lyevdihhân iä taarbâš lede pajaluvâi lyevdikerdin, mut tot puáhtá merhâšid veikâ tom, et olmooš keččâlij muáddi lyevdi finniđ cuápcániđ navliimáin, mut illá luhostui. Suomâkielâsthân še puáhtá ovttáin saanijn almottiđ tággáár távjuduv: *kahdesti, viidesti, kymmenesti*, mut tuot kyevtisáánág vyehi *kaksi kertaa* oro lemin táválub.

Taat vyehi kulloo meiddei kojâđmist: *Montako kertaa? Kuinka monta kertaa?* Tot lii sâmikielân: *Kollii?* Jis taam-uv kojâđ kuovttijn saanijn: *Kalle keerdi?* te tot meerhâš oopeet om. pivtâskeerdijd, veikâ tom, et *Kalle pivtâskeerdi tust láá pajalist?*

Taa láá säänih tággáár távjuduv etâmist: ohtii, kuohtii, kulmii, neljii, vittii, kuttii, čiččii, kahcii uhcii, luhhii, čuottii, maŋgii.

Taat häämi lii meiddei tággáár eđâlduvâst: *Ohtii nubbi*, mii meerhâš su. *tämän tästä, tuon tuostakin*.

11.4.3. Pieijâđ kiddâ vâi toppâđ?

Suomâkielâst puáhtá ettâđ: *Minä panen oven kiinni*. Tot jurgâluvvo maŋgii návt: *Mun piejâm uuvvá kiddâ*. Taam kannat verdidiđ celkkui: *Mun toopâm uuvvá*. Aainâs-uv koččomhäämist oro vuohâsub: *Toopâ uuvvá!* ko *Piejâ uuvvá kiddâ!*

Talle ko olmooš piäjä ”čoolmijd kiddâ” te tot *moskoot* čoolmijd, ij kuittâg toopâ taid. Jis piäjä ”čoolmijd kiddâ”, te tast puátá mielân taggaar juurdâ, et olmooš kiedáin teddil čalmeluomâid čolmij oolâ. Ko ulmust láá čalmeh kiddâ, te sun lii *moskočolmij*, čalmeh láá moskod.

11.4.4. Kyevtis meerhâš paarâ

Puáhtá ettâd, et *Piäkä kyevtis* ton sajan, et edâččij *Piäkká já suu kálgú*. Taat edâldâh kiävttoo tuše ulmuin.

Pajekielâst lii táválâš ettâmvyehi: *Heikka guovttos Máhtiin*. Taat ettâmvyehi oro viggâmin meiddei anarâskielân: Heeihâ kyevtis Mattijn, mii meerhâš siämmáá ko *Heikkâ já Matti*. Tast sáttá šoddâd kal taggaar-uv juurdâ, et láá Heikkâ kálguinis já Matti. Mut táválíi teevstâsthân kal tietlâs äššiohtâvuodâst čiälgá, et maht tot lii.

11.4.5. Piäkká oolgiš

Oolgiš lii alge-sääni suorriittâs já tot kiävttoo ton ohtâvuodâst, et alge lii kiäinnii fâruluvâi, om. *Piäkká oolgiš* poodijn ehidist teehin. Ij taarbâš ettâd, et *Piäkká já suu alge* poodijn teehin ehidist. teikâ *Piäkká* poodij *olgijnis* teehin ehidist.

11.4.6. Adjektiivist rahtum suorriittâs -šid

Mun <i>čiäpášâm</i> Áaná.	Minä pidän Annaa taitavana. Minun mielestäni Anna on taitava.
Kaandah <i>mučâšeh</i> Maarit.	Pojat pitävät Maaritia kauniina. Poikien mielestä Maarit on kaunis.
Nieidâ <i>kiävhášij</i> Piäkä.	Tyttö piti Pekkaa köyhänä.

11.4.7. Miinii uáinoo monniilávánin

Miinii <i>čáppáá</i> šiljoost.	Jokin näkyy mustana pihalla. Jotakin mustaa on pihalla.
Mii tovben <i>viälgáá?</i>	Mitä valkoista tuolla näkyy?
Alme <i>ruáđđáá.</i>	Taivas punertaa.

11.4.8. Vyettid

Suomâkielâst iättoo: *Minä näin ahman jäljet*. Sämikielâst še puáhtá ettâd: Mun oinim keedhi luodâid. Tot lii kuittâg tuángis kielâ. Pyereeb lii ettâd: *Mun vuottim keedhi*.

11.4.9. Varded

Jis vorrá kulgâškuát, te ij taarbâš aainâs ettâđ, et *häävist kolgá vorrá* teikâ *njuuneest puátá vorrá*. < su. *Nenästä tulee verta*. Puáhtá ettâđ uánihubboht, et *hävvi varda, njune varda*. (Iättoo meiddei maanġálovvoost: *Njuneh vardeh*.)

11.4.10. Ovtâskâs säänih

		<u>Ij taarbâš (aainâs) ettâđ návt</u>
<u>ruáhásid</u>		
Sun ruáhásij.	Hän alkoi nauraa.	Sun aalgij povvâstid.
<u>čuoigâlid</u>		
Mun čuoigâlâm.	Minä lähden hiihtämään. Minä alan hiihtää.	Mun vuálgám čuoigâđ Mun áalgám čuoigâđ.
<u>ruotâstid</u>		
Peenuv ruotâstij. arved myettid šlettid	Koira lähti laukkaamaan. sataa vettä sataa lunta sataa räntää	Peenuv vuolgij ruottâđ. arved čääsi myettid muottuu

11.5. Suomâkielâst puátá hyenes ceelhâmalli

11.5.1. Oolâ < su. päälle

Suomâkielâst láá tágáreh ceelhâmaalih: Hän on suuttunut *minulle*. Hän on suuttunut *minun päälleni*. Sämikielâst täid västideh celkkuuh: Sun lii suddâm *munjin*. Sun lii suddâm *muu oolâ*. Täin oovdeb lii pyereeb, mut vaarâ tuom maajeeb-uv puáhtá tuhhiittid.

11.5.2. Ubâ ääigi vâi ohtânmaanoost? < su. koko ajan

Ubâ ääigi kulloo ulmui sárnumist uáli távjá. Tot oro cieggâm sämikielân nuuvt nanosân, et tom puáhtá vaarâ tuhhiittid-uv, ko tot ij tuáru kielâtoبدو vuástá. Mut puáhtá lijká viárdádállâđ täid celkkuid:

Sun miälu *ubâ ääigi*, amas virde tuálvuđ.
Sun miälu *ohtânmaanoost*, amas virde tuálvuđ.

Sun läävee jäävri rasta suvâdijn *ubâ ääigi* ušted.
Sun läävee jäävri rasta suvâdijn *ubâ pajje* ušted.

11.5.3. Taan peeivi vâi onne? < su. tänä päivänä

Vuálgáh-uv tun jo *taan peeivi* Kárášjuuhân? Täst *taan peeivi* lii tuáŋgáht já joba puástud ettum. Kalga lede: Vuálgáh-uv tun jo *onne* Kárášjuuhân?

11.5.4. Taan peeivi vâi taan ääigi? < su. tänä päivänä

Tänä päivänähân meerhâš siämmáa ko *nykyisin*. Sämikielâst ij taarbâš ettâd: *Taan peeivi* masa jyehi táálust lii tiáttur. Kalga lede: Taan ääigi masa jyehi táálust lii tiáttur.

11.5.5. Ereslágán < su. erilainen

Suomâ *erilainen* ij pyevti ain jurgâlid *ereslágán*. Om. puáhtá tutkáđ čuávvo celkkuu: *Kenkäkaupassa oli erilaisia kenkiä*. Tothân meerhâš tom, et käävpist lijjii sandaaleh, stevileh, monoh, mokkasineh, njuppâheh jna. Tom puáhtá jurgâlid veikâba návt:

Kamuvkäävpist lijjii jyehilágán kammuu.
Kamuvkäävpist lijjii maanġalágán kammuu.
Kamuvkäävpist lijjii jieškote-uvlágán kammuu.

Ereslágán-sääni kiávttoo talle ko verdid maidnii moosnii. Jis iätä ”*Kamuvkäävpist lijjii ereslágán kammuu*”, te toos lii vyerdimist tonsullásâš jotká et ”*ko osuuskäävpist*”.

11.5.6. Omâstemkiäjus

Suomâkielâ omâstemhaamijn kalga – kuittâg normaal kirjekielâst – pieijâd omâstemkiäčcus: Hänen äitinsä. Sämikielâst ij taarbâš ige koolgâgin ”kuohtii omâstid”. Hänen äitinsä ij lah *suu ennis*, mut *suu enni*. Omâstemhäämi kiávttoo tuše ohtuunis säänist: Mun juuvâm *kopâstân*. Sun viežâi *párnáidis*. Jieš-sääni ohtávuodâst vist kalga mušted tom, et omâstem lii jo jieš-säänist fáarust. Kalga ettâd: Sun viežâi *jiejâs párnáid* ige *jiejâs párnáidis*. Jis kuáđá jieš-sääni meddâl, te kal iättoo: Sun viežâi *párnáidis*.

11.5.7. Puáttid tooimân

Suomâkielâ edâldâh *tulla toimeen* lii njahâmin anarâškielân-uv. Talle ko kolgâččij ettâd:

Jiem mun *piergim* toin autoin, te sáttá kulluđ et: Jiem mun *puáttâm tooimân* toin autoin. Mut tom kulâdijn sáttá uccáá juurdâšmáin finniđ taggaar uáivil, et tot olmooš ij puáttâm pargosajan autoin, mut mahtnii mudoi.

11.5.8. Váruvávtt vâi várugávtt?

Suomâkielâ sânihäämi *varovasti* vaaikut sâmiikielâ sáánán nuuvt, et puáhtá toos v-jienâduv já -puustav: *váruvávtt*. Mut tot kote váárut, lii *várugás*, já ko ton mielđ iälust, te rasa *várugávtt*.

11.6. Sánádâh

11.6.1. Taa vâi täst? Tie vâi tiest? Tuo vâi tjest?

Taan kuulmâ sânipaarâst oovdeb lii partikkel, mii almoot pääihi tâi saje, já maajeeb pronomiin lokatiivhäämi, mii še almoot pääihi teikâ saje.

Jieškote-uv sânipaarâ västid suomâkielâst ohtâ sääni: **tässä**, **siinä** já **tuossa**. Tondet taggaar ulmust, kote ij lah val oppâm nuuvt ennuv sâmiikielâ, sáttá lede vaigâd valjid, et kuábbáá kolgâččij kevttiđ. Taa láá muáddi ovdâmeerhâ.

<i>Taa</i> lii ovdâmerkkâ.	<i>Tässä</i> on esimerkki.
<i>Taa</i> lii käähvi.	<i>Tässä</i> on kahvia.
<i>Täst</i> lii uccáá sáltti.	<i>Tässä</i> on (liian) vähän suolaa.
<i>Täst</i> ij lah nommâ.	<i>Tässä</i> ei ole nimeä.
<i>Tie</i> láá riävská luodah.	<i>Siinä</i> on riekon jäljet.
Kiäst <i>tie</i> käärbis?	Kenen vene <i>siinä</i> on?
<i>Tiest</i> ij lah novdá.	<i>Siinä</i> ei ole vartta.
<i>Tiesthân</i> lii räigi.	<i>Siinä</i> hän on reikä.
<i>Tuo</i> tot vuájáán lii.	<i>Tuossa</i> se ajokas on.
<i>Tuo</i> puátá kyessi.	<i>Tuossa/tuolla</i> tulee vieras.
<i>Tjest</i> lii kuopâ.	<i>Tuossa</i> on hometta.
Lii-uv <i>tjest</i> mielkki?	Onko <i>tuossa</i> maitoa?

Täst, tiest já tjest ko láá lokatiivhäämih, te suomâkielâ pronomiinijn taid västideh sehe orroom- já ratkumhäämih: *tässä*, *tästä*, *tällä*, *tältä*; *siinä*, *siitä*, *sillä*, *siltä*; *tuossa*, *tuosta*, *tuolla*, *tuolta*.

Täst kannat val huámášid, et saaniđ *tie* já *tiest* ij aaiabâs tárkká kuvvii su. *siinä*, tondiet ko toh säänih čujotteh taggaar tiingân, mii lii ton ulmuu alda, kiäs lii sárnumin. Ovdâmeerhah:

<i>Tiehân</i> tot kiistâ lii.	Meerhâš: <i>Siinä</i> sinun lähelläsihän se kinnas on.
<i>Tiest</i> ij lah innig käähvi.	Meerhâš: <i>Siinä</i> (pannussa, joka on sinulla), ei ole enää kahvia.

Tágáreh čujotteijee pronomineh láá sãmikielâst *taat (tämä)*, *tuot (tuo)* já *tot (se)*. Tái lasseen lii val pronomin *tiet*, mii čuujoot tom, mii lii kuldáleijee alda. Taggaar ij lah suomâkielâst. Jis tom kolgâččij suomâkielân tárkká ettâđ, te tast šodâččij: *Se siinä sinun lähelläsi*.

Täst mainâšum pronomineh sojeh tiäđust-uv táválávt puoh sajehaamijn.

Tie-algâsiih säänih láá eenâb-uv já tain še lii siämmááláván pääihi miäruštállám: *tieđee*, *tiegân*, *tiegâs*, *tiegu/tiego*, *tietogo/tieđogo*, *tienuuvt*.

11.6.2. Kuál, kogo já kost?

Taah säänih koijádeh pääihi adai saje. Taa láá motomeh kevttimohtâvuodah:

Kuál lii muu koppâ? Tast lii taggaar merhâšume, et koppâ ij lah kukkengin, mut táidâ forgâ kavnuđ. Masa siämmáa meerhâš koččâmâš *kotemuš koppâ lii muu?* Talle láá uáinusist maŋgâ koopâ. Jis koijáđ, et *kost muu koppâ lii*, te tast lii váhá tot juurdâ, et ij lah maggaargin oonâ tast, et kost tot koppâ puávtáččij leđe.

Kogo vist meerhâš ain monnii saje: *Kogo* tuu táálu lii? *Kogo* peht taan juuvâ piásá rasta? Sij iä tiättám *kogo* kuobžákuáti lii. Tot veeččir lâi eidu togo, *kogo* lâi vájâldum-uv.

Meiddei iättoo, et *kuál-áá?* talle ko miinii lii keččâlemnáál, tutkâmáál teikâ čielgimnáál: *Kuál-áá*. Kávnoo-uv tibi taan loovást muu čoovdâ? *Kuál-áá*. Olá-uv taat päddi tiehun?

11.6.3. Käähvi vâi käähvih?

Sãmikielâst láá maŋgâlovvoost tagareh säänih, moh merhâseh tom, ko ennuv siämmááláváneh láá oovtâčuákist. Jis tagarijn tiiŋgâin lii koččâmâšâst tuše ohtâ, te ton jotkân piäijoo -čalme. Om.

jáávuuh	jávvučalme
käähvih	kähvičalme
syeinih	syeničalme
suvrâmeh	suvrâmčalme
ruuvtah	ruuvtâčalme.

Taah čuávvooh koččâmâšah láá kuohtuuh rievtnisnáál tađe mielđ kost tot kojâdejee lii, baarist vâi käävpist.

Baarist:

- Mon ennuv *käähvi* máksá?
- 70 c koppâ.

Käävpist:

- Mon ennuv *käähvih* máksih?
- 1,5 e kiilu.

11.6.4. Puoh já puohah

Suomâkielâst lii ”puoh”-jurduu vâras tuše ohtâ sääni: *kaikki*. Anarâškielâst taam čielgim vâras láá kyehti sääni: *puoh* já *puohah*. *Puoh*-sääni suápá aššijd, tiŋgáid já elleid: Must láá *puoh* ruudah nuuhâm. Taah tävireh čäähjih *puoh* taan kârbás. Finnejih-uv *puoh* poccuid čuákán? Taah poccuuh láá *puoh* muu. Jis haalijd nanodiđ tom, et ij mihheen pääsi puohmerhâšume ulguupel, te iättoo: *puohrákkân*. Äijihâš koozâi mäali *puohrákkân*. Kuumpih purrii saavzâid *puohrákkân*.

Puohah-sääni lii mottoomnáál kyevtikiärdâš maanġáloho. Puoh almoot jo ohtuunis tom, et lii saahâ maanġâ ääšist. Tast lii maanġálovo tubdâldâh-uv: *-h*. Tuše oovtálovo häämi kal váilu. *Puohah*-sääni kiävttoo tuše ulmuin: *Puohah* kalgeh tääl kârvudâttâđ! Mun jiem tuubdâgin tii *puohâid*. Leškii *puohhâid* käähvi! Attribuuttân kal *puoh*-uv heivee ulmuin sárnudijn. om: Jo-uv *puoh* kyesih láá vuálgâm? *Puoh* čálleeh finnejeh päälhi. Tággáár ohtâvuodâst ij lekken vuovâs ettâđ: *Puohah* kyesih láá vuálgâm. *Puohah* čálleeh finnejeh päälhi.

11.6.5. Äigisanij häämih

Sämikielâst äigisäänih láá távjá eres häämist ko suomâkielâst. Eenikielâliih kal táválávt mättih taid, mut algâttelleeh ferttejuh motomin uuccâđ haamijd. Vaigâđvuodâ sáttá toohâđ om. tot, ko suomâkielâst *päivä*-sääni sujâttem lii siämmâš: *päivällä* já *aamupäivällä*, mut sämikielâst eresnâál: *peiviv* já *idedispeeivi*. Taa lii suomâ já säämi sanij viärdádállâm:

vuosi	ihe (nom.)
vuonna	ive (gen.)
talvi	tälvi
talvella	tälviv
kevättalvi	kiddâtälvi
kevättalvella	kiddâtäälvi (gen.) (ij kiddâtälviv)
kevät	kiddâ
kevällä	kidduv

kevätkesä	kiddâkeesi (nom.)
kevätkesällä	kiddâkeesi (gen.) (ij kiddâkeessiv)
kesä	keesi
kesällä	keessiv
syyskesä	čohčâkeesi (nom.)
syyskesällä	čohčâkeesi (gen.) (ij čohčâkeessiv)
syksy	čohčâ
syystalvi	čohčâtälvi
syystalvella	čohčâtaalvi (gen.) (ij čohčâtälviv)
yö	ijjâ
yöllä	iho
aamuyö	idedisijjâ (nom.)
aamuyöllä	idedisijjâ (gen.) (ij idedisiho)
aamu	iideed
aamulla	idedist
aamupäivä	idedispeivi
aamupäivällä	idedispeivi (gen.) (ij idedispeiviv)
päivä	peivi
päivällä	peiviv
iltapäivä	ehidispeivi
iltapäivällä	ehidispeivi (gen.) (ij ehidispeiviv)
ilta	eehid
illalla	ehidist
iltayö	ehidisijjâ
iltayöllä	ehidisijjâ (gen.) (ij ehidisiho)

11.6.6. Kukken – olgoláá

Suomâkielâst lii sänipaarâ *kaukana – kauempana*, mut sâmiikielâst siämmáá västid *kukken – olgoláá*. Ij lah vuovâs ettâđ *kukkeláá*.

11.6.7. -kâs

Lahtospartikkel *-kâs* kiävttoo kojâdejee celkkust já kojâdejee mii- já kii-pronominij ohtâvuodâst, om. Tun-*uvkâs* tääl jo poottih? Kuáskâs tun vuálgáh? Mii*kâs* taan seehâst nuuvt tiáddá? Mii*kâs* tun lah ulmuid? Kii*kâs* tuo puátá?

Mii- já kii-pronominieh iä kuittâg ain kojâd. Toh kiävttojuh meiddei kojâdmettum celkkust: Mun jiem tieđe, et *mii* toos lii suijân. Mun kal tiádam et *kii* taam lii ráhtâm. Tággáár celkkui lahtospartikkâl *-kâs* ij heivii.

Mun jiem tiede, et *miikâs* toos lii suijân. Mun jiem tiede, et *mii* toos lii suijân.
Ij eečigin tiättâm, et *kiikâs* taam lii ráhtâm? Ij eečigin tiättâm, et *kii* taam lii ráhtâm.

Lahtospartikkel *-kâs* ij koolgâ siävuttiđ *-gis/-kis* -partikkeláid

11.6.8. -gis/-kis

Taat lahtospartikkel kiävttoo tágárijn celkkuin:
Vistig luuvâi Issá já te mungis luuhim. Tastmaņa lâi Áaná vuárugis luuhâđ. Maid tungis ááiguh uástid?

Täin celkkuin *-gis/-kis* almoot monniiláván vuáru. Ko kiinii vistig parga maidnii, te lii tastoo kiännii iárrás vuárugis porgâđ (tom siämmáá). Tot västid suomâkielâ saaniđ *vuorostaan, puolestaan*.

11.7. Anarâškielâ säänist lii vijdâsub merhâšume ko suomâkielâ säänist

11.7.1. Čuoppâđ

Čuoppâđ lii suomâkielân *leikata*. Sämikielâst taat sääni kovvee eenâb:

Čuoppâđ vuoptâid.	Leikata tukka.
Čuoppâđ muorâid.	Kaataa puita.
Čuoppâđ suoinijd.	Niittäa. Leikata heinää.
Čuoppâđ kamuvsuoinijd.	Leikata kenkäheinää.

11.7.2. *Jo* lasseet sääni pehtilvuodâ

Jo-sääni kiävttoo táválávt om. návt: Jáá, tijme lii *jo* vittâ. Enni poodij *jo*.

Jo-sääni lasseet meiddei sääni pehtilvuodâ adjektiiv já tast rahtum adverbâ ovddiibeln. Verdid pehtilvuodâ lasanem täin celkkuin, main lii saahâ siämmááláván laavhâst:

- Tuot lavkkâ lii tiivrâs, ko tot máksá 170 eurod.
- Tot lii *jo* tiivrâs, ko tot máksá 300 eurod.
- Tuot lavkkâ lii uáli tiivrâs, ko tot máksá 220 eurod.
- Tuot lavkkâ lii uáli *jo* tiivrâs, ko tot máksá 400 eurod.

Lavhâi tivrásvuodâ almootmist lii tiätu taksonomia, mast kalga kevttid *jo*-sääni rievtnisáál. Jis taan laavhâ koskâmiäräláš hadde lii veikâ 150 eurod, te ličij puástud ettâđ: Tuot lavkkâ lii *uáli jo tiivrás*, ko tot máksá 180 eurod. Jis kiävttä *jo*-sääni laavhâst, mii tuše váhá tivrásub koskâmiäráliist, te noheh pehtilvuodâ säänih koskân, ferttee väldid anon val saaniđ om. *hirmâđ já merettes*, veikâ tuotâvuodâst 400 euro lavkkâ ij liččiigin merettes tiivrás.

11.8. Ceelhâopâliih ääših

11.8.1. *Te*-partikkel uálgicelkkuu aalgâst

Suomâkielâst - *kuittâg* taan ääigi - ij taarbâš uálgicelkkuu aalgân pieijâđ taam västideijee *niin*-partikkel, mut uázžu juátkid nuhtán jieš celkkuin: *Kun ruoka oli valmista, lapset menivät syömään*. Suomâkielâ malli lii tiettuuškuáttâm sâmiikielâst-uv: Ko purrâmâš lâi vaalmâš, párnááh monnii purrâđ. Sâmiikielâst ličij *kuittâg* vuovâs pieijâđ uálgicelkkuu aalgân partikkel *te*: Ko purrâmâš lâi vaalmâš, *te* párnááh monnii purâdid.

11.8.2. *Et*-partikkel uálgicelkkuu aalgâst

Suomâkielâst *että*-partikkel uázžu kyeddiđ meddâl uálgicelkkuu aalgâst: *Hän ei tiennyt, oliko paketti jo postissa*. Sâmiikielâst tom kal ferttee kevttid: Sun ij tiättâm, *et* lâi-uv pakkeet jo poostâst. Orjâlâškielâ še láppá *et*- (ahte-) partikkel: *Mun gádden, sávdni lea jo liekkas*. Nuuvt ij heivii anarâškielâst, mut kalga ettâđ: Mun jurdim, *et* sävni lii jo liegâs.

11.8.3. Pronomin váilum: Lam < su. olen

Suomâkielâst ij taarbâš aainâs kevttid persovnpronomin, tondet ko verbâ persovnkiäjus almoot, kii lii pargee. Lii táváláš algâttid celkkuu verbáin: *Menen kauppaan. Tulit ajoissa. Lähdemme* kohta. Sâmiikielâst še verbâ almoot pargee: Moonnim káávpán. Poottih ääigild. Vyelgip forgâ.

Liijká ceelhâ oro taarbâšmin täävjib pronomin ko suomâkielâst, aainâs-uv lede-verbâcelkkust.

Smakkiistâlba täid celkkuid:

Lam vaibâm. Mun lam vaibâm.
Lii jo pääihist. Sun lii jo pääihist.
Leppee mañanum. Tuoi lepee mañanum.
Lah muččâđ. Tun lah muččâđ.

Taan majemuu ovdámeerhâst "Lah muččâd." lii val váhá láittee juurdâ. Nuuvt eđâdijn lii fastaašmin nube.

Tágáreh pronominttes celkkuuh táttuh šoddâd suomâkiel teevstâ jurgâldijn.

11.8.4. Aktio lokatiiv

Passiivhäämist ij pyevti/koolgâ rähtid aktio lokatiiv: Kavnuđ > kavnum > kavnuumist. om: Suu nommâ lii *kavnuumist* taan listoost. Kalga lede: *kavnâm* > *kavnâmist*, om. Suu nommâ lii *kavnâmist* taan listoost. Filmâ lii *uáinimist* internetist-uv.

11.8.5. Kyevtikiärdâš passiivhäämi

Taggaar sáttá šoddâd vahâgist verbâi suorritmist, om. "paččuuttâttâđ", kolgâččij lede *paččuđ* teikâ *päjittâttâđ*. Jis verdid veikâ saaniđ *huškođ*, *huškuđ* já *huškottâttâđ*, te *huškođ* lii aktiivhäämist, mast puáhtá rähtid passiivhäämi *huškottâttâđ*. Mut *huškuđ*-häämist ij koolgâ rähtid suorriittâs: "huškuuttâttâđ". Verdid meiddei *käskiđ*, *käskittâttâđ*, *kaskuđ*, mut ij "kaskuuttâttâđ".

11.8.6. Partisiip perfekt já aktio

Partisiip perfekt lii om tággáar: Mun *lam ráhtâm* kááhu. Eeči lii *vuáijâm* luodâ. Issá lii *njuárustâm* poccuu. Tashân láá kyehti veerbâ, já ovdemuš lii lede-verbâ.

Aktiohäämi vist lii tággáar: vyeijim, rähtim, čuoigâm, njuárustem. Tot lii veerbâst šoddâm substantiiv já tom meiddei puáhtá sujâttid sajehaamijn: rähtimeh, rähtimân, rähtimttáá, rähtimáin jna.

Taat tiätu annoo talle, ko lii áigumin čielgiđ om. tom, et kiän toohâm ääšist lii saahâ: Taat lii muu *rähtim* (ij *ráhtâm*) kááku. Vala-uv eeji *vyeijim* (ij *vuáijâm*) luoddâ tiättoo? Taa-uvkâs lii tot Isá *njuárustem* (ij *njuárustâm*) puásui? Motomijn verbâmadduin kal sehe partisiip- já aktiohäämih láá siämmáamuđušiih: Kii täid kammuid lii *kuárrum*? Taah láá eeni *kuárrum* kammuu. Taan ráhtus nommâ lii aageentpartisiip.

11.9. Anarâškielâ sääni lii siävuttum nube anarâškielâ sáánán

11.9.1. Párnái puddo vâi puddâ.

Radiost sáttá kulluđ uánihis ohjelm párnái várás. Lii-uv tot párnái *puddo* vâi párnái *puddâ*?

Puddo lii tiäddu, om. päddikiäčán čoonnum kedgi. Tot tuálá om. joddee sajestis.

Puddâ lii ääigi kovvejejee sääni: Arve piištij tuše uánihis *puudâ*. Mun viežâm mielhi ton *puudâ*, ko tun vuošah käähvi. Nuuvtpa tuot pärnái ohjelm lii: ”Pärnái puddâ.”

11.9.2. Meiddei (meid) já še

Meiddei já *še* láá kal synonymeh, mut tain lii jieijäs saje, kogo taid kiävttä. *Meiddei* puáhtá algättiđ celkkuu, mut *še* ij.

Ovdámeerhah:

<u>Rievtisnáál</u>	<u>Puástud</u>
--------------------	----------------

Kissá *še* puátá.

Kissá *meiddei* puátá.

Kissá *meid* puátá.

Meiddei kissá puátá Še kissá puátá.

Siämmáá ääši puáhtá kuvviđ meiddei lahtospartikkel –*uv*:

Kissá-*uv* puátá.

11.9.3. Ciäggud, ceggust já ciäggusist

Ciäggud lii adverbâ, mii kovvee monnii tiingâ tile, om. Saveheh láá *ciäggud* muottust. Kiintâl lii *ciäggud* peevdi alne. Taan nálásiih säänih láá eenâb-*uv*: *kommood*, *káávvud*, *ponnjood*, *lápčud*, *lâskud*, *jorgod* jna. Tain lii puohâin loopâst *d*. Talle ko taah säänih šaddeh attribuuttân monnii sáánán, te šaddeh häämih *ciägu*, *komo*, *kávu*, *ponjo*, *lápču*, *lâsku*, *jorgo*. *Ciäggud*-häämi paaldâst kiävttoo meiddei häämi *ceggust*: Ij kuárus sekkâ ceggust cuápcu. *Ceggust* lii taggaar häämi, tego tot ličij sujâttum säänist **ciägui*, mut taggaarhân ij tääidi lede.

Häämi *ciäggusist* oroččij lemin taan kyevti häämi, *ciäggud* já *ceggust* ovtâstume. Tot oro lemin sujâttâs adjektiivâst *ciägu*s, mii kiävttoo om. celkkust: Vieltti lii *ciägu*s. *Ciäggusist*-häämi ij vaarâ kannat kevttiđ tile kuvviimân, ko jo lii ovddiist šiev sääni *ciäggud*.

11.9.4. Stuárruđ vâi stuárániđ

Jis miinii šadda stuárráabin, te tot *stuáru*, ij *stuárrán*. Epivuovâs häämi *stuárániđ* lii finnim maali vaarâ siämmáánáál čyeijee veebâin *puárániđ*, *kiäppániđ* jna. Itkos sänikirjeest lii meiddei siämmáá merhâseijee verbâ *stuárásmiđ*, mon láá tubdâm kulmâ-*uv* kielâsárnoo. Lâš-*uv* tot finnim maali vist veebâst *puárásmiđ*? Siämmâš äšši kuáskâ meiddei sáánán *uccođ*, ij *uccániđ*.

11.9.5. Vuossâmuš vâi ovdemuš

Vuossâmus-sääni saajeest teikâ paaldâst kiävttoo motomin sääni *ovdemuš*: Juovlâmáánu *ovdemuš* peivi. Puávtáččijhân tom vaarâ nuuvt-uv jurdâččid, et tot peivi puátá juovlâmáánust ovdemužžân. Tom sääni kiävtta kuittâg Jormo Hendrih (A. V. Koskimies čuágaldâh): ”Ovdemuu peeivi čohč-mánudist.” Mut taan ääigi kal kiävttoo eenâb *vuossâmuš*: Taat lii *vuossâmuš* muu rähtim käärbis. Täälii juovlâmáánu *vuossâmuš* peivi.

Ovdemuš-sääni kiävttoo taggaar ohtâvuodâst, ko lii veikâba ergiráidu, te tot ergi, kote lii njunošist, lii *ovdemuš*. Teikâ puáhtá čuoigâmkišto maŋa kojâdid: Kii lâi *ovdemuš*?

11.9.6. Varrid vâi väridid

Jis iätä, et servi lii *varrim lostátoimân ruudâid*, te puátá mielân taggaar juurdâ, et ruudâh láá nuuvt ennuv, et ferttee penttâ varrid. Taas sáttá lede suijân tot, ko *varrid* lii jienâduvâidis peeleeest alda su. *varata*-sääni. Mut *varridhân* meerhâš tom, et olmooš molso aassâmsaajees já mana uddâ sajan ohtân tävirijdiskuin. *Varrid*-sääni sáttá lede vist vâjaldum sárnost, já te ton saajeest sun sáttá-uv kevttid sääni *mutteđ* < su. *muuttaa*.

Rievtisnáál ličij návt: *Servi lii väridâm lostátoimân ruudâid*.

11.10. Motomij proniminij vookaalmulsâšuddâm

Jis ij lah hárjánâm kuullâđ já eenâb kevttid pronominijd, te toi suujâtmist ij sääti ain kavnáđ rievti vookaal. Meddid sáttá *o* já *a* valjiimist. Om. *mii*-pronomin sujâtem sáttá siävuttid *kii*-pronomin suujâm: *kii* sojá *kost*, mutâ *mii* sojá *mast*.

rievtis häämi _____ puástu häämi

11.10.1. Tot

ol. lok. tast	tost
ml. akk. taid	toid (<i>toid</i> lii ml. illatiivhäämi)
ml. lok. tain	toin (<i>toin</i> lii ol. komitatiivhäämi)

11.10.2. Tuot

ol. lok. tyešt	tuost
ml. akk. tyeid	tuoid (<i>tuoid</i> lii ml. illatiivhäämi)
ml. lok. tyein	tuoin (<i>tuoin</i> lii ol. komitatiivhäämi)

11.10.3. Mii

ol. lok. mast
ml. lok. main

most
moin (*moin* lii ol. komitatiivhäämi)

11.11. Orjälâškielâ vaikuttâsah

11.11.1. Passiivhäämih

Orjälâškielâst passiivhäämist lii ohtâ passiivkiäjus *-uvvat*, mii puátá motomin huámmášhánnáá meiddei anarâškielân:

ok. lihkostuvvat - ak. luhostuvvâđ, kalga leđe: luhostuđ

Taam taha vaigâdin tot-uv, ko motomijn sujâtemhaamijn (*-vo-*maddust) anaraškielâst-uv lii passiiv tobdon *-vvo-*, om. sun meriduvvoo, sij meriduvvojeh, mun meriduvvojim, tun meriduvvojih jna.

Taat siämmáasullásáš verbâ *luhostuđ* sojá kuittâg eresnáál toin, ko tot kulá eresláván sänimaadâjuávkun: sun luhostuvá, sij luhostuveh, mun luhostuvvim, tun luhostuvvih.

11.11.2. Omâstemhäämih

Orjälâškielâst omâstemhäämih láá váhá eresláváneh ko anarâškielâst. Ko orjälâškielâst láá omâstemhäämih jyehi lovvoost: oovtâ- kyevti- já maanġâllovvoost, te anarâškielâst omâstemhäämih láá siämmááh jieškote-uv lovo várás: iä lah sierâ oovtâloho, kyevtiloho já maanġâlloho. Láá tuše kilmâ persovnhäämi, jieškote-uv persovn (1: mun, muoi, mij; 2: tun, tuoi, tij; 3: sun, suoi sij) várás lii jieijâs häämi.

Taan suujâst motomin anarâškielâ sárnoo sáttá väldid pajekielâst maali omâstemhaamijn. Ohtii ko mottoom puásuialmai kuulâi, et kogonii lijji oinum poccuuh, te eedâi: ”Toh toh kal láá mii *jieijânme*h poccuuh.” Rievtis häämi lii *jieččân*. Eidu maanġâllovo kiäčuseh sätth-uv luoikkâsid anarâškielân.

11.11.3. Vuojedettiin ij lah vyejededdijn

Orjälâškielâ 1. gerundi häämi njuškee älkkest meiddei anarâškielân. Ko iätä orjälâškielân, et *mun dârvânin vuojedettiin obbasii*, te tot motomin šadda anarâškielân, et *mun tarvanim vyejededdijn ubbâsân*. Rievtis häämihân ličij *vyejedijn*. Oro tego *vyejedijn* ij liččii ”tuárvi gerundilâš”, mut ferttee návt nanodiđ tom.

11.11.4. -hallat ij lah ain -tállâđ

Orjâlâškielâ suorriittâskiäjus -hallat lii meiddei anarâškielâst, -tállâđ.

ok. nákkáhallat – ak. nágáttállâđ

ok. ságastallat – ak. savâstállâđ

Taat kiäjus taha orjâlâškielâst meiddei passiivhäämi pargo: Anarâškielâst toos lii kuittâg eres suorriittâs, -tâttâđ .

ok. Mun *gáskkahallen* beatnagii. – ak. Mun *käskittitim* pennui.

ok. Jussá *gávnnahalai* suoládeames. – ak. Jussá *kavnâttâđâi* suáláádmist.

11.11.5. Kavnud

Táválávt kávnoo tot, maid olmooš oca ađai mii lii lamaš lappâsist. Anarâškielâst še motomin tietust tot ettâmvyehi, et *taat miäradâs kávnoo lahâkirjeest* talle ko uáivilduvvoo, et *taat miäradâs lii lahâkirjeest*. Taat vyehi lii tárukielâst *det finns*, já tot lii puáttâm orjâlâškielân häämist *dat gávdno* talle ko juurdân lii čielgiđ, et miinii lii kostni.

11.11.6. -ld -loppâsiih säänih

Sämikielâst láá maŋgâ -ld-loppâsii sääni, moid pajekielâ sáttá vaikuttid nuuvt, et sääni loopâst láppoo d. Om. *čuumâld* muttoo háámán *čuumâl* < ok. *čomal*.

Taa láá motomeh tagareh säänih:

<u>Anarâškielâ</u>	<u>orjâlâškielâ</u>
maajeeld	maŋil
oovdeld	ovddal
paajeeld	bajil
čuumâld	čomal
kaavreld	gavrril
kooveeld	gobil
ääigild	áiggil
kuuloold	gulul

11.11.7. Dorvvastit ij lah turvâstid̄.

Taat sääni kiävttoo orjälâškielâst táválávt merhâšumeest su. *turvata*. Anarâškielâst še lii *turvâstid̄*, mut tot meerhâš su. *turvautua*. Om. Ko kuobžâ rohhááttij, te peenuv *turvâstij* ulmui. *Turvata* vaastân hevee táválâš suorriittâs *turvid̄*. Om. Kobđommmáaccuh *torvee* časij alne jottee. Meiddei lii rahtum uđđâ sääni *torvodid̄*, mii lii suorriittâs säänist *torvo*. Om. Kielâlaahâ *torvod* anarâšái kielâvuoigâdvuodâid.

11.11.8. Gáibidit – käibidit̄

Orj. *gáibidit* meerhâš su. *vaatia*. Ton hámásâš sääni kuittâg viestârpele anarâškielâst lii *käibidit̄*, mii meerhâš siämmáa. *Käibidit̄* meerhâš meiddei *kaivata*. Su. *vaatia* vaastâ oro lemin tävjibeht *väättid̄*.

11.11.9. Čuollat – čuollâđ

Orjälâškielâst *čuollat* meerhâš muorâi njeidim meeccist, muorâi čuoppâm. Anarâškielâst ij kannat kevttid̄ ton hámásii sääni *čuollâđ*, tondet, ko tot meerhâš pyerebeht muorâpiälhui, kubelij luáddum čieskâsin. Taas hevee sääni *čuoppâđ*

11.11.10. Roggat – ruggâđ

Ok. *roggat* kiävttoo merhâšumeest *kuáivuđ*, om kuáivuđ kole teikâ maalmâ eennâm siste. Ruggâđ meerhâš tom, et uázžud maidnii monnii poskis saajeest. Čalmeest puáhtá ruggâđ riivâ, luumâst puáhtá ruggâđ čovduu, seiniluámist puáhtá ruggâđ siáhtálijd̄ jna. Ok. *málbmaroggan* lii ak. *malmákuáivum*.

11.11.11. Suhtadit ij lah sutâdid̄

Ok. *suhtadit* meerhâš siämmáa ko ak. *suttâdállâđ*. Tot sääni kiävttoo távjá kuvvid kyevti ulmuu koskâvuodâ talle, ko suoi lává suttâm kuáimâsis. Ok: *Ánde ja Niillas leaba suhtadan*. Anarâškielâst taan ohtâvuodâst kiävttoo sääni *suttâdállâđ*. *Andi ja Niijlâs lává suttâdállâm*. Anarâškielâst lii kal sääni *sutâdid̄*, mut tot meerhâš tom, ko kiinii lii suttâm ohtânmaanoost já tuálá vaje, om. *Hannu suuttâd toin, ko ij peesâ innig kiđđuv lodástid̄*. *Párnááh sutâdeh, ko ferttejuh uáđđád̄ koskân fiilmâ*.

11.11.12. Feaila, feailla > Feeilâg; k.l. feilâ

Feeilâg-häämi sáttá šoddâđ tast, et aainâs-uv ok. säänist *feillat* (maañgâloho) nube staavvâl a kulloo kukken: ”feillaat”, mii vist sáttá pieijâđ jurdâččid, et ton säänist lii -g-maadâ siämmáanáál, ko om. *máttá*, ml. *máddagat*, eđâdijn kulloo Ucjuv kielâst: ”madda-at”, já tast te šadda anarâškielân *feilâgeh*.

11.11.13. Lagaš – aldaš

Ok. *lagaš*-sääni loppâ-š táttu motomin luoikkâsid anarâškielân-uv: aldaš. *Lagaš*-adjektiiv kiävttoo attribuuttân monnii sáánán, om. *lagaš fuolki*. Anarâškielâst tom västid *alda hyelkki*. Tast sääni *alda* ij lekken adjektiiv, mut adverb.

11.11.14. Suhkalit ij lah suhâlid

Orjâlâškielâ *suhkalit* meerhâš ovdemustáá siämmáá, ko ak. *sulâdiđ*, su. *lähteä soutamaan*. Anarâškielâ *suuhâđ*-veerbâ suorriittâs *suhâlid*, kal sulâstit ok. sääni *suhkalit*, mut tot meerhâš kuittâg tom, et olmooš suhá ucánjâhháá já jotelávt. *Sulâdiđ* vist meerhâš tom, et ko olmooš njuškee kárbás já álgá suuhâđ, te tot suuhâm puáhtá jotkuđ veikâ mon kuhe.

11.11.15. Lihkku – lukko

Anarâškielân itá motomin sääni *likko*, ko kolgâččij lede *lukko*. Suijân toos lii tiäđust-uv tot, ko olmooš lii hárijánâm ennuv kuullâđ já sárnuđ orjâlâškielâ, te sänimalli sirdoo nuhtân anarâškielân. *Likko* lii *likkođ*-veerbâ 3. persovn sujâtemhäämi: *Sun likko, ko jyelgi lii raše*.

11.11.16. Ollu – ennuv

Orjâlâškielâ *ollu* sáttá kullud motomin anarâškielâst häämist *olluu*, veikâ uáivilduvvoo *ennuv*.

11.11.17. Vašši ij lah vaše

Vašši lii ak. *vaje*, já ok. *vašuhit* lii ak. *vajediđ*. Sääni *vaše* lii kal anarâškielâst, mut tot meerhâš taggaar saje, kogo nuorâ piássááh šaddeh sahâdávť. Taggaar šadda meccipyellim teikâ meccikalvem maņa.

11.11.18. Bures boahtin ij lah pyereest puáttim

Bures boahtin lii njuálgu luoihâs tárukielâst, *velkommen*. *Pyereest puáttim* merhâšumehân lii váhá epičielgâs. Vuohâsub lii *pyeri puáttim* siämmáa maali mielđ ko *pyeri iideed*, *pyeri peivi*, *pyeri purrâmlusto*. Tom kannat kevtiškyettiđ, ovdil ko *pyereestpuáttim* čiäggá kielân meendu čuuvtij.

11.11.19. Pođoi säänih

Motomeh pođoi säänih ráhtojeh anarâškielân puástud teikâ epivuohâsávt orjâlâškielâ mielđ:

<u>orjâlâškielâ</u>	<u>ij vuovâs/puástud</u>	<u>vuohâsub/ rievtnisnái</u>
bearâš	peerâš	peerâ
boazu	puázu	puásui
danin	tanen	tane
eana	eenâ	eennâm
fáktet	fahtid	vahtid
gilvu	kilvo	kišto
heahti	heeti	eeti
heaitit	heittid	joskâđ
luvvadit	luvâđid	käsittid
mahkáš	makaš	maka
manin	manen	mane
measta	mestâ	masa
olus	ennust	ennuv
rânddet	randik	muorâluáddumsaje
sáhttit	sättid	pyehtid
veahâš	váhâš	váhá
válga	valgâ	vaaljâ
vuosttas	vuostâs	vuossâmuš
-taga/-haga	-too	-táá

11.12. Nuorttâkielâ vaikuttâsah:

<u>Ij aaiabâs vuovâs</u>	<u>vuohâsubbooš</u>
kiirâs	huáppu
naittlâttâđ	naaijâđ
pevvirusšâđ	mâlistid
raaijâđ	râhtid
revni	robdâ
toohâđ	niävzud
vâžžil	váádduh

11.13. Anarâškielâ vaikuttâsah suomâkielân

Sämi- já suomâkielâ vaikutteh kuáimásis maangánaál. Jis suomâkielâ páiná sämikielâ, te sämikielâst še puátih ääših suomâkielân. Aainâs-uv puárâsub puolvá ulmuuh väldih suomâkielâ sárnudijn sänihaamijd teikâ ceelhâopâlijd aašijd anarâškielâst. Puásuituálun já luándun kyeskee säänih láá-uv uáli ennuv puáttâm suomâkielân sämikielân. Taa motomeh ovdâmeerhah.

suomâkielâ _____ sämikielâ

eennâmsäänih

morasto	moorâst
ruto	roto
kuolpuna	kuolbâ
leväjânkki	lyeiveejeggi
tieva	tiävä
pola	puáll
konelo	kuännil

puásuisäänih

kermikkä	čiermih
vuongeli	vuonjâl
vuorso	vyeveers
kunteus	kodos
härkä	ergi
taamo	taammâđ
ventää	veddiđ
suiivakko	čuoivâg
mutsikki	muuzzig
nulppo	nołppo
tainakko	stainâh
vuotturaippa	vuotreip
polukka	puálooh
kiekerö	čievâr
salmas	čoolmâs

eres säänih

närpiä	njarbâd
vuottaa	vyettiđ
kuorata	kuorrâđ
tontta	tuánttá
pyytämälaila	pivdemnáál
keino	kiäinu
korraantua	kuárániđ
suittaa	suitteđ
vaanasti	väänist

iskettä
rantaviemäri
isonsekanen
siila
saura
nauta
muuttosukat

iskâđ
riddoviemmâr
stuorrâsiáhá
sile
sávri
návdi
moolsâsuháh

ceelhâmaalih

Pääsemme lähtiä.
Kyllä se syöttää.
Tervemenoa.
Se on jo ruma!
Piät syyvä.

Peessâp vyelgid.
Kal tot puurât.
Moonâ tiervân.
Tot lii jo faste!
Koolgah purrâđ.

12. Uđđâ säänih

Kielâ kalga pissood ovdáneme fáárust. Tondet annojeh uđđâ säänih puoh eellimsuorgijn, nuuvt kemiast ko valastálmist. Sanij ráhtimist lii pyeri kevttiđ loogiláš já ohtásávt sooppum vyevi, vâi šaddeh vuovâs já kielâ miäldásiih säänih.

Sanij ráhtimist láá čuávvooh maalih:

1. Suorriitem, mast säänist ráhtoo nubbe sääni, om. pikkâ – pikkâdid. Uđđâ sääni *korjaamo* finnee suorritmáin tivvood-säänist: *tivottâh*. *Käytävä* vist puávtáččij ráhtid suorritmáin säänist väzzid – *vázáttâh*, siämmáá maali mielđ ko jotteeđ-veerbâst šadda *jodáttâh*.
2. Ruávis loovnah: puhelin, tutka, trumpet, jäätelö
3. Jurgâlusloovnah: jakoavain > juáhučoovdá, matkalaukku > mätkilavkkâ
4. Merhâšume vijđedem: ase > tienpinta = maadij ase

Uđđâ säänih láá táásâš rahtum jo suulân 9000. Toh almostuveh sierânâs kirjen.

13. Sanij sujâtem

13.1. Nominij sujâtem

Motomeh sujâtemovdâmeerhah.

â-madduuh

	<u>oovtâloho</u>	<u>maangâloho</u>
nominatiiv	tullâ	tuulah
genetiiv	tuulâ	tuulai
akkusatiiv	tuulâ	tuulâid
illatiiv	tuulân	tuulâid
lokatiiv	tuulâst	tuulân
komitatiiv	tuulâin	tuulâiguin
abessiiv	tuulâttaa	tuulâittaa
essiiv	tullân	
partitiiv	tullâd	

nominatiiv	kietâ	kiedah
genetiiv	kiedâ	kiedâi
akkusatiiv	kiedâ	kiedâid
illatiiv	kietân	kiedâid
lokatiiv	kiedâst	kiedân
komitatiiv	kiedâin	kiedâiguin
abessiiv	kiedâttaa	kiedâittaa
essiiv	kiettân	
partitiiv	kiettâd	

e-madduuh

nominatiiv	lakke	laheh
genetiiv	lahe	lohij
akkusatiiv	lahe	loohijd
illatiiv	laakan	lohijjd
lokatiiv	lahheest	loohijn
komitatiiv	lohijn	lohijguin
abessiiv	lahettaa	lohijttaa
essiiv	lakken	
partitiiv	lakked	

nominatiiv	njune	njuneh
genetiiv	njune	njunij
akkusatiiv	njune	njuunijd
illatiiv	njunán	njuunijd
lokatiiv	njuuneest	njuunijn
komitatiiv	njuunijn	njunijguin
abessiiv	njunettáá	njunijttáá
essiiv	njunneen	
partitiiv	njunneed	

i~á-madduuh

nominatiiv	kyeli	kyeleh
genetiiv	kyele	kuolij
akkusatiiv	kyele	kuolijd
illatiiv	kuálán	kuolijd
lokatiiv	kyeleest	kuolijn
komitatiiv	kuolijn	kuolijguin
abessiiv	kyelettáá	kuolijttáá
essiiv	kyellin	
partitiiv	kyellid	

nominatiiv	ergi	eergih
genetiiv	eergi	ergij
akkusatiiv	eergi	eergijd
illatiiv	iärgán	ergijd
lokatiiv	eergist	eergijn
komitatiiv	ergijn	ergijguin
abessiiv	ergittáá	ergijttáá
essiiv	ergin	
partitiiv	ergid	

o-madduuh

nominatiiv	okko	ohoh
genetiiv	oho	ohoi
akkusatiiv	oho	oohoid
illatiiv	ookon	ohhoid
lokatiiv	ohhoost	oohoin
komitatiiv	ohhoin	ohoiguin
abessiiv	ohottáá	ohoittáá
essiiv	okkon	
partitiiv	okkod	

nominatiiv	loho	lovoh
genetiiv	lovo	lovoi
akkusatiiv	lovo	lovvoid
illatiiv	lohon	lovvoid
lokatiiv	lovvoost	lovvoin
komitatiiv	lovvoin	lovoiguin
abessiiv	lovottáá	lovoittááá
essiiv	lohhoon	
partitiiv	lohhood	

u/o-madduuh

nominatiiv	piälkku	piälhuh
genetiiv	piälhu	piälhui
akkusatiiv	piälhu	piälhuid
illatiiv	piälkun	piälhoid
lokatiiv	piälhust	piälhuin
komitatiiv	piälhoin	piälhuiguin
abessiiv	piälhuttáá	piälhuittáá
essiiv	piälkkun	
partitiiv	piälkkud	

nominatiiv	pááru	pááruh
genetiiv	pááru	páru
akkusatiiv	pááru	pááruid
illatiiv	páárun	páároid
lokatiiv	páárust	pááruin
komitatiiv	páároun	páruiguin
abessiiv	pááruuttáá	páruittáá
essiiv	páárrun	
partitiiv	páárrud	

i-madduuh

nominatiiv	kumppi	kuumpih
genetiiv	kuumpi	kumpij
akkusatiiv	kuumpi	kuumpijd
illatiiv	kuumpin	kumppijd
lokatiiv	kuumpist	kuumpijn
komitatiiv	kumppijn	kumpijguin
abessiiv	kumpittáá	kumpijttáá
essiiv	kumppin	
partitiiv	kumppid	

a-madduuh

nominatiiv	njamma	njamah
genetiiv	njama	njamai
akkusatiiv	njama	njammaid
illatiiv	njaaman	njammaid
lokatiiv	njammaast	njammain
komitatiiv	njammain	njamaiguin
abessiiv	njamattáá	njamaittáá
essiiv	njamman	
partitiiv	njammad	

Kuulmâ- já viidâstavnâsiih madduuh

nominatiiv	kappeer	kapereh
genetiiv	kappeer	kaperij
akkusatiiv	kappeer	kaperijd
illatiiv	kaperân	kaperáid
lokatiiv	kaperist	kaperijn
komitatiiv	kaperáin	kaperijguin
abessiiv	kappeerttáá	kaperijttáá
essiiv	kaperin	
partitiiv	kaperid	
nominatiiv	korrâsumos	korrâsumoseh
genetiiv	korrâsummoos	korrâsumosij
akkusatiiv	korrâsummoos	korrâsumosijd
illatiiv	korrâsumosân	korrâsumosáid
lokatiiv	korrâsumosist	korrâsumosijn
komitatiiv	korrâsumosáin	korrâsumosijguin
abessiiv	korrâsummoosttáá	korrâsumosijttáá
essiiv	korrâsumosin	
partitiiv	korrâsumosid	

Kiäsásâm madduuh

nominatiiv	čovdâ	čovduuh
genetiiv	čovduu	čovdui
akkusatiiv	čovduu	čovduid
illatiiv	čovdui	čovduid
lokatiiv	čovdust	čovduin
komitatiiv	čovduin	čovduiguin
abessiiv	čovduuttáá	čovduittáá

essiiv	čoovdân~čovdun
partitiiv	čoovdâd~čovdud

nominatiiv	olmooš	ulmuuh
genetiiv	ulmuu	ulmui
akkusatiiv	ulmuu	ulmuid
illatiiv	ulmui	ulmuid
lokatiiv	ulmust	ulmuin
komitatiiv	ulmuin	ulmuiguin
abessiiv	ulmuuttáá	ulmuittáá
essiiv	olmožin	
partitiiv	olmožid	

Neeljistaavvâlsiih madduuh

nominatiiv	jodádâh	jodáduvah
genetiiv	jodáduv	jodáduvâi
akkusatiiv	jodáduv	jodáduvâid
illatiiv	jodádâhân	jodáduvvâid
lokatiiv	jodáduvâst	jodáduvâin
komitatiiv	jodáduvvâin	jodáduvâiguin
abessiiv	jodáduvttáá	jodáduvâittáá
essiiv	jodádâhhân	
partitiiv	jodádâhhâd	

Pronomineh

Persovnpronomineh

	<u>oovtâloho</u>	<u>kyevtiloho</u>	<u>maangâloho</u>
nominatiiv	mun	muoi	mij
genetiiv	muu	munnuu	mii
akkusatiiv	muu	munnuu	mii
illatiiv	munjin	munnu	mijjân
lokatiiv	must	munnust	mist
komitatiiv	muin	munnuin	miiguin
abessiiv	muuttáá	munnuuttáá	miittáá
essiiv	munen	munnun	minen
partitiiv	mude		

Denonstratiivpronomineh

	<u>oovtâloho</u>	<u>maangâloho</u>
nominatiiv	tot	toh
genetiiv	ton	toi

	<u>oovtáloho</u>	<u>maangáloho</u>
akkusatiiv	tom	taid
illatiiv	toos	toid
lokatiiv	tast	tain
komitatiiv	toin	toiguin
abessiiv	tonttáá	toittáá
essiiv	tanen	
partitiiv	tade	

Interrogatiivpronomineh

nominatiiv	kii	kiäh
genetiiv	kiän	kiäi
akkusatiiv	kiäm	kiäid
illatiiv	kiäs	kiäid
lokatiiv	kiäst	kiän
komitatiiv	kiän	kiäiguin
abessiiv	kiänttáá	kiäittáá
essiiv	kenen	
partitiiv	kede	

nominatiiv	mii	moh
genetiiv	mon	moi
akkusatiiv	mon~maid	maid
illatiiv	moos	moid
lokatiiv	mast	main
komitatiiv	moin	moiguin
abessiiv	monttáá	moittáá
essiiv	manen	
partitiiv	máde	

Indefiniitpronomineh

nominatiiv	mihheen	makken
genetiiv	monnân	moigin
akkusatiiv	maiden	maiden
illatiiv	moossân	moidgin
lokatiiv	masten	mainnen
komitatiiv	moinnân	moinguin
abessiiv	monnânttáá	moiginttáá
essiiv	manengin	
partitiiv	madegin	

13.2. Verbái sujâtem

Motomeh ovdâmeerhah.

Parâstaavvâlsiïh madduuh

		<u>oovtâloho</u>	<u>kyevtiloho</u>	<u>maangâloho</u>
Indikatiiv				
Preesens	1.	vuolâm	vyelleen	vuollâp
	2.	vuolah	vuolâvettee	vuolâvetted
	3.	vuálá	vuollâv	vyelih
Imperfekt	1.	vuollim	vuoláim	vuolâim
	2.	vuollih	vuoláid	vuolâid
	3.	vuolâi	vuolâin	vuollii
Konditionaal	1.	vuolâččim	vuolâččáim	vuolâččijm
	2.	vuolâččih	vuolâččáid	vuolâččijd
	3.	vuolâččij	vuolâččáin	vuolâččii
Potentialaal	1.	vyeelem	vuolâžeen	vuolâžep
	2.	vyeeleh	vuolâšvetted	vuolâšvetted
	3.	vuolâš	vuolâžává	vuolâžeh
Imperfekt	1.	vuállum	vuálloon	vuállup
	2.	vuolâ	vyellee	vuollâđ
	3.	vuálus	vuállus	vuállus
Indikatiiv				
Preesens	1.	adelistám	adelisteen	adelistep
	2.	adelistáh	adelistvettee	adelistvetted
	3.	adelist	adelistev	adelisteh
Imperfekt	1.	adelistim	adelistijm	adelistijm
	2.	adelistih	adelistijd	adelistid
	3.	adelistij	adelistijn	adelistii
Konditionaal	1.	adelistáččim	adelistáččáim	adelistáččijm
	2.	adelistáččih	adelistáččáid	adelistáččijd
	3.	adelistáččij	adelistáččáin	adelistáččii
Potentialaal	1.	adelisteem	adelistižeen	adelistižep
	2.	adelisteeh	adelistišvettee	adelistišvetted
	3.	adelistiš	adelistižává	adelistižeh

		oovtáloho	kyevtiloho	maangáloho
Imperatiiv	1.	adelistum	adelistoon	adelistop
	2.	adelist	adelistee	adelisted
	3.	adelistos	adelistos	adelistos

Parâttessaavvâlsiih madduuh

Indikatiiv

Preesens	1.	vyejettâm	vyejetteen	vyejettep
	2.	vyejettâh	vyejeetvettee	vyejeetvetted
	3.	vyejeet	vyejettává	vyejetteh

Imperfekt	1.	vyejettim	vyejettáim	vyejettijm
	2.	vyejettih	vyejettáid	vyejettijd
	3.	vyejettij	vyejettáin	vyejettii

Konditionaal	1.	vyejettiččim	vyejettiččijm	vyejettiččijm
	2.	vyejettiččih	vyejettiččijd	vyejettiččijd
	3.	vyejettičij	vyejettiččijn	vyejettiččii

Potentialaal	1.	vyejettežžem	vyejettežžeen	vyejettežžep
	2.	vyejettežžeeh	vyejettešvettee	vyejettešvetted
	3.	vyejettâš	vyejettâžžâv	vyejettežeh

Imperatiiv	1.	vyejettum	vyejettoon	vyejettop
	2.	vyejeet	vyejettee	vyejettiđ
	3.	vyejettus	vyejettus	vyejettus

Kiäsásâm madduuh

áj-madduuh

Indikatiiv

Preesens	1.	čokkáám	čokkájeen	čokkáp
	2.	čokkááh	čokkáávettee	čokkáávetted
	3.	čokkáá	čokkáv	čokkájeh

Imperfekt	1.	čokkájim	čokkáim	čokkáim
	2.	čokkájih	čokkáid	čokkáid
	3.	čokkáí	čokkáin	čokkájii

aj-madduuh

Indikatiiv

Preesens	1.	pallaam	pallajeen	pallap
	2.	pallaah	pallaavettee	pallaavetteđ
	3.	pallaa	pallav	pallajeh

Imperfekt

1.	pallajim	pallaim	pallaim
2.	pallajih	pallaid	pallaid
3.	pallai	pallain	pallajii

ej-madduuh

Indikatiiv

Preesens	1.	tuhhiim	tohhejeen	tuhhip
	2.	tuhhiih	tuhhiivettee	tuhhiivetteđ
	3.	tohhee	tuhhiv	tohhejeh

Imperfekt

1.	tohhejim	tuhhijm	tuhhijm
2.	tohhejih	tuhhijd	tuhhijd
3.	tuhhij	tuhhijn	tohhejii

oj-madduuh

Indikatiiv

Preesens	1.	rammuum	rámmojeen	rammup
	2.	rammuuh	rammuuvettee	rammuuvetteđ
	3.	rám moo	rammuv	rám mojeh

Imperfekt

1.	rám mojim	rammuim	rammuim
2.	rám mojih	rammuid	rammuid
3.	rammui	rammuin	rám mojii

vá-madduuh

Indikatiiv

Preesens	1.	uáđistuum	uáđistuvveen	uáđistup
	2.	uáđistuuh	uáđistuvettee	uáđistuuvetteđ
	3.	uáđistuvá	uáđistuvvâv	uáđistuveh

Imperfekt

1.	uáđistuvvim	uáđistuim	uáđistuim
2.	uáđistuvvih	uáđistuid	uáđistuid
3.	uáđistui	uáđistuin	uáđistuvvii

vo-madduuh

Indikatiiv

Presens	1.	meriduun	meriduun	meridup
	2.	meriduuh	meriduuvettee	meriduuvetteđ
	3.	meriduvvoo	meriduv	meriduvvojuh
Imperfekt	1.	meriduvvojim	meriduim	meriduim
	2.	meriduvvojih	meriduid	meriduid
	3.	meridui	meriduin	meriduvvojii

13.3. Konsonantmulšášuddâm

Täst lii fáarust tuše teevstâst uáinojeijee mulšášuddâm. Pelikuhes konsonaanteh iä lah täst merkkejum sierâ ege toh kukkoduvah, moh almottuvvojuh '-merháin, om *alge: al'ge, kiem'ni: kiemni jna.*

molsodem ovdâmerkkâ

jj: j	ijjâ: iijâ
ll: l	kolle: kole; eelliđ: iälám
mm: m	komme: kome; piemmâđ: piemâm
nn: n	enni: eeni
ŋŋ: ŋ	juŋŋâ; juuŋâ; čaŋŋâđ: čaŋŋâm
rr: r	hiärrá: hiärá; kaarrâđ: kaarâm
ss: s	kissá: kisá; aassâđ: aasâm
šš: š	liššá: lišá

cc: c	mecci: meeci
c: s	peeci: peesi
čč: č	kaččâđ: kaačâm
č: j	eeči: eeji
pp: p	koppâ: koopâ
p: v	tupe: tuve
tt: t	táttuđ: táátum
t: đ	kuáti: kuádi

kk: h	ákku: ááhu
-------	------------

bb: b	uábbi: uábi; liäbbuđ: liäbum
dd: d	lodde: lode; koddeđ: kodám
kk: k	kukká: kuká
gg: g	cagge: cage

zz: z	kozzâ: koozâ; väzzid: váázám
žž: ž	uážži: uáži; viežžâđ: viežâm
vv: v	niävvu: niävu; luvved: luvám
đđ: đ	kiddâ: kiidâ; uáđđid: uádám

h: v	loho: lovo
čč: j	pääččid: páájám
hh: v	kahheed: kavam

ikk: ih	päikki: päihi
lkk: lh	pälkki: päälhi
ŋkk: ŋk	peŋkkâ: peeŋkâ
rkk: rh	miärkkâ: miärhá
vkk: vk	lavkkâ: laavhá
itt: it	äitti: ääiti
ltt: lt	sältti: säälti
ntt: nt	riänttu: riäntu
rtt: rt	pärtti: päarti
lpp: lp	hiälppu: hiälpu
mpp: mp	kumppi: kuumpi
rpp: rp	árppu: áarpu
vpp: vp	kävppi: käävpi
icc: ic	kaiccâ: kaaicâ
lcc: lc	njuálcci: njuálci
lčč: lč	puálčči: puálči
lss: ls	hiälssud: hiälsum
lšš: le	älšši: äälši
ncc: nc	punce: punce
nnj: nj	lonnjâ: loonjâ
nss: ns	Hanssâ: Haansâ
rcc: rc	vierccâ: viercâ
rčč: rč	njuárčču: njuárču
rss: rs	kurssâ: kuursâ
ršš: rš	porššod: poršom

hc: vc	lahcâ: laavcâ
hč: vč	čohcâ: čoovcâ
ht: vt	uáhti: uávti
ks: vs	uáksi: uávsi
kst: vst	tekstâ: teevstâ
tk: đh	mätki: määđhi

13.4. Vookaalmulsâšuddâm

Kyevtistaavválsâš verbâi vookaalmolsom 1. stavâlist

	inf.	preesens								
		mun	tun	sun	muoi	tuoi	suoi	mij	tij	sij
njaahâd	aa	aa	aa	áá	ä	a	aa	aa	a	ää
raččod	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a
kalved	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a
anneed	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a
kaččâd	a	aa	aa	á	ä	a	a	a	a	ä
veerrâd	ee	ee	ee	iä	e	e	ee	ee	e	ee
eellid	ee	iä	iä	iä	e	e	ee	ee	e	ee
šeštid	e	iä	iä	iä	e	e	e	e	e	e
ettâd	e	ee	ee	iä	e	e	e	e	e	e
keččâd	e	ee	ee	iä	e	e	e	e	e	e
čiehcâd	ie	ie	ie	iä	ie	ie	ie	ie	ie	ie
viirrâd	ii	ii	ii	i	i	i	ii	ii	i	i
kirdeđ	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i
likkođ	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i
čiärrud	iä	iä	iä	iä	iä	iä	iä	iä	iä	iä
hiäibud	iä	iä	iä	iä	iä	iä	iä	iä	iä	iä
moonnâd	oo	oo	oo	a	a	o	oo	oo	o	a
toommâd	oo	oo	oo	uá	uá	o	oo	oo	o	uá
kodded	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o
koddeed	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o
loijood	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o
šoddâd	o	oo	oo	a	a	o	o	o	o	a
oskođ	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o
čuoppâd	uo	uo	uo	uá	ye	uo	uo	uo	uo	ye
puurrâd	uu	uu	uu	o	o	u	uu	uu	u	o
juuhâd	uu	uu	uu	u	u	u	uu	uu	u	u
suttâd	u	uu	uu	u	u	u	u	u	u	u
purgâd	u	uu	uu	o	o	u	u	u	u	o
mušted	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u
juksâd	u	uu	uu	u	u	u	u	u	u	u
puáttid	uá	uá	uá	uá	uá	uá	uá	uá	uá	uá
uástid	uá	uá	uá	uá	uá	uá	uá	uá	uá	uá
kuáttud	uá	uá	uá	uá	uá	uá	uá	uá	uá	uá
kyeddid	ye	uá	uá	uá	ye	ye	ye	ye	ye	ye
čäällid	ää	á	á	áá	ä	ä	ää	ää	ä	ää
pääččid	ää	áá	áá	áá	ä	ä	ää	ää	ä	ää
nááddud	áá	áá	áá	áá	á	á	áá	áá	á	áá
väldid	ä	áá	áá	á	ä	ä	ä	ä	ä	ä
čärvud	á	áá	áá	á	á	á	á	á	á	á

	imperfekt								
	mun	tun	sun	muoi	tuoi	suoi	mij	ftj	sij
njaahâd	aa	aa	aa	a	aa	aa	aa	aa	a
raččod	o	o	a	a	a	a	a	a	o
kalved	o	o	oo	o	o	o	oo	oo	o
anneed	oo	oo	oo	oo	oo	oo	oo	oo	o
kaččâd	a	a	aa	a	a	a	aa	aa	a
veerrâd	ee	ee	ee	ee	ee	ee	ee	ee	e
eellid	ee	ee	ee	ee	ee	ee	ee	ee	e
šeštid	e	e	ee	e	e	e	ee	ee	e
ettâd	e	e	ee	ee	ee	ee	ee	ee	e
keččâd	e	e	ee	e	e	e	ee	ee	e
čiehčâd	ie	ie	ie	ie	ie	ie	ie	ie	ie
viïrrâd	ii	ii	ii	ii	ii	ii	ii	ii	i
kirdeđ	i	i	ii	i	i	i	ii	ii	i
likkod	i	i	i	i	i	i	i	i	i
čiïrrud	ie	ie	iä	iä	iä	iä	iä	iä	ie
hiïbud	e	e	iä	iä	iä	iä	iä	iä	e
moonnâd	oo	oo	oo	oo	oo	oo	oo	oo	o
toommâd	oo	oo	oo	oo	oo	oo	oo	oo	o
kodded	u	u	uu	u	u	u	uu	uu	u
koddeed	uu	uu	uu	uu	uu	uu	uu	uu	u
lojjood	uu	uu	o	o	o	o	o	o	u
šoddâd	o	o	oo	o	o	o	oo	oo	o
oskod	u	u	o	o	o	o	o	o	u
čuoppâd	uo	uo	uo	uo	uo	uo	uo	uo	uo
puurrâd	uu	uu	uu	uu	uu	uu	uu	uu	u
juuhâd	uu	uu	uu	u	u	u	uu	uu	u
suttâd	u	u	uu	u	u	u	uu	uu	u
purgâd	u	u	uu	u	u	u	uu	uu	u
mušted	u	u	uu	u	u	u	uu	uu	u
juksâd	u	u	uu	u	u	u	uu	uu	u
puáttid	oo	oo	oo	oo	oo	oo	oo	oo	o
uástid	o	o	oo	o	o	o	oo	oo	o
kuáttud	uo	uo	uá	uá	uá	uá	uá	uá	uo
kyeddid	uo	uo	uo	uo	uo	uo	uo	uo	uo
čäällid	aa	aa	aa	aa	aa	aa	aa	aa	a
pääččid	aa	aa	aa	a	a	a	aa	aa	a
nááddud	aa	aa	áá	áá	áá	áá	áá	áá	a
váldid	a	a	aa	a	a	a	aa	aa	a
čárvud	a	a	áá	á	á	á	áá	áá	a

13.5. *U* teikâ o 3. persovn sujâtemhaamijn

Motomin sáttá lede vaigâd kavnâđ sanij suujâtmist rievvis vookaal. Aainâs-uv 3. persovnân suujâtmist šadda smiettâđ, et kuábbáanáál verbâ *juuhâđ* sojá, *juhá* vâi *johá*, ko *puurrâđ*-verbâ kal sojá: *porá*.

Taa lii raavâlisto kyevtistaavvâlsâš veerbâi suujâtmist 3. persovnist (sun) talle, ko infinitiiv vuossâmmu stavâlist lii *u*.

a) 1. staavvâl u siäilu

hurged	hurgá
juuhâđ	juhá
juullâđ	julá
jurded	jurdá
jursed	jursá
justed	justá
kuullâđ	kulá
kurded	kurdá
kužžâđ	kužžá
luvved	luvvá
murded	murdá
mušted	muštá
mutted	muttá
pušted	puštá
skulččed	skulččá
snuđged	snuđgá
stuullâđ	stulá
sulded	suldá
susted	sustá
suttâđ	suttá
suuhâđ	suhá
surved	suvdá
suvned	suvná
šuuvvâđ	šuvá
sturccâđ	sturccá
turšâđ	turšá
turved	tuvdá
ušted	uštá

b) 1. staavvâl u muttoo o:n

cuggâđ	coggá
cuvnâđ	covná
čulgâđ	čolgá
čurmâđ	čormá
juurrâđ	jorá
kulgâđ	kolgá
kukkâđ	kokká
kulnâđ	kolná
kupčâđ	kopčá
kupsâđ	kopsá
kuškâđ	košká
kuudđâđ	kođá
kuullâđ (nuuhâđ)	kolá
kuuppâđ	kopá
kuvdâđ	kovdá
luuhâđ	lohá
nuuhâđ	nohá
nurdâđ	nordá
nutkâđ	notká
purgâđ	porgá
puunnjâđ	ponjá
puurrâđ	porá
skurbâđ	skorbá
suuijâđ	sojá
suunnâđ	soná
suuppâđ	sopá
suurrâđ	sorá
tubdâđ	tobdá
tulkkâđ	tolkká
tutkâđ	totká
tuuttâđ	totá
uigâđ	oigá
uuccâđ	ocá
uussâđ	osá

14. Sanij merhâšumeh

14.1. Synonymeh

Taa láá mottoom verd ovdâmeerhah synonymimijn

Peličuogâstuváin (;) láá iäruttum tagareh säänih, moh iä lah aabâs čielgâ synonymeh

14.1.1. Nomineh

cuáŋui, kerni,

čievrâ; čuomâr

čurgâd, kuonâs

čyerbi, turnuu, táiduttem, turgi

hides, šiettuu, pussáá; uaccáá

hoppuu, hurráá, huávráá

jollâ, káigá, mielâväänist, seevist, uáiviläämis; humo, tuihme, tuávkki

juuhâ, veeji (vei); aajâ

kiälbuttem, skilottem, foostâg

kievrâ, vieksâ, kietâraappâd

liähtu, sáttu, farttâ

merkkâ, vittá

muččâd, peertis

muotâ, voccâ, vasme, rine, šuávli, šohmâ, ääinig

nähki, čevdi; šišne

paaroh, neppir, jotteel, häppil, lašmâd,

päddi, karâstâh, čonâstâh, suoppâin, rešmi, kievđâ, távgu

pieggâ, vašo, jielâ, hijmâ, skuáldu, ruámnjádâhpieggâ

pisso, havlâpisso, havlâkivveer, kivveer, salongâš, tolkker, válfâr

ruttâ, peeisigeh

sävri, killeel

stormâ, šuármu

suolâ, tuápánjâs

teeri, ávju

unohâs, suámittem

vaigâd, väädis, váádduh, skäärpis

vyeimi(h), haskuleh, ääpih, naavcah

14.1.2. Veerbah

časked, šloovid, terpâstid, kuhâlid, losâlid, vuoidâstid, vuodgâlid
čuollâd, huškođ, fad̄dood, cäimid, meidid, terppâd,
harjdid, mavred, mahked
jallođ, tájâskid, siähânid; semmuđ
juuhâd, srevžâd, skuárččud
jäämmid, ruáppânid, surmâšud, nyselgittid, kolpettid, ruáppi vaaldij, moonnâd soormán,
koččâd (suádist)
kaččâd, kaččâlid, savnelid, tabedid, kirded
kivsedit, piävuttid, vuárnuttid, härdid, hattid, vigâttid, skuázurdid, čuággud
kuldâlâd, peljipiälâstâllâd
kâskid, suoskâd, snelkkid, sniälkkud, jursed
leggistid, soivâlid, skiärustid, šietkâstid, suoppiđ, šlivgid, siveldid
mälistid, kokkid, rähtid purrâmâš, pevvirusšâd; márfud, steikkid
purrâd, hurttođ, vuáppud, njielâlid, pottâdid, niästuđ, halkkâlid, hámsud
skuálkuttid, spuáhuttid, špuáhuttid
smiettâd, hundâruššâd, suogârdid, jurdâččid, kuorâttâllâd
suálâdid, livkkâlid, rodeldid
suttâd, njunâduđ, iäddud, ruásigyettid
tulkkâd, oneldud
vâzzid, lávkkud, hárrud, luággud, uáhuđ (ellest, vuájânist), tuolmâdid, tuálppâdid

14.1.3. Adveerbah

innig, šat, šet
maŋgâ, ennuv, tievâ, ton tuárvi, valjeest
paijeelittáá, tovnpeeivi
suolgâi, kuuloid, hitásávt; siijvost
še, meid, meiddei
tie(đee), tiiláá, tinnáá, tilátiggáá

15. Noomah

Ulmui noomah

Anarâšah láá laavim adelid ulmuid noomâid nuuvt, et noomâst čiälgá meiddei eeji nommâ: Kaabi Piättâr, Vuoli Matti. Nommâ puáhtá lede meiddei eeni miel. Sá(á)rá Vuolli, Váábu Matti. Mut távjá noomâst láá kulmâ-nelji-uv suhâpuolvâ: Igá Ant Irján, Mikkuu Ooli Olavi Oskár, Sára Vuol Juhánâs Vuolli.

Jis páárnâš lii eeni teikâ eeji käimi, te suu noomâst lii uccevuodâ miärus: Uccâ-Vuolli, Uccâ Máárjâš, Uccâ-Kááijâš, teikâ nommâ lii deminutiivâst: Kaabiš, Maatiš, Áánâš. Ain ij uápis ulmui koskâvuodâst taarbâš kevttid ovdânoomâgin: Siempáárnâš, Uccâpáárnâš, Uccnieidâ. Ohtâ Juhani Aikio, kote lâi eejis käimi, já te jaamij nuorrân, kočodui Pärni-rokken.

Lijgenoomah še láá pieijum: Motomijn noomâin lii miinii elleid: Kuobžâ-Saammâl, Njuámmil-Vuolli, Njähi-Saammâl, Riävská-Vuolli, Säplig-Matti. Motomeh noomah láá šoddâm monnii tiätu ääši tiet: Kubdâkááluš, Ilddeepottâ, Njuolgânjun-Piättâr, Lápču-Iggá, Tikke-Ville, Kävppi-Matti, Kunnâ-Saammâl, Veerdi-Antti, Láášká-Marttin

15.1. Anarâš ovdânoomah

Taah ovdânoomah láá luoihâttum Anarâš kalenderist. Noomâin uási láá puáris noomah já uási lii Ilmari Mattus ráhtâm kalender várás.

15.1.1. Nisonij noomah:

Aalin, Aanaar, Agneeta, Ailâ, Airâ, Aletta, Aliisá, Almâ, Amaljá, Amanda, Anja, Avni, Avra, Avri, Áádá, Áináá, Áinoo, Ákkun, Ánná, Ástá, Ällee, Eeva, Eijá, Eila, Eirá, Eliisá, Elisábet, Ella, Ellá, Ellen, Elli, Elmá, Elsa, Elvi, Emiljá, Emmá, Erjá, Ervá, Ester, Hánná, Heidi, Helena, Heliäiná, Helvi, Henná, Herttâ, Hiälgá, Hiälá, Hiällá, Hilda, Hildá, Hiljá, Hilkká, Hillá, Hilmá, Iggá, Iidá, Iiná, Imbi, Injá, Inger, Injer, Irjá, Irmá, Irmel, Jaaneet, Jaaniin, Jaaniit, Jenná, Johánná, Jonná, Juljá, Juljáán, Juttá, Kaari, Kaati, Karoliiná, Karolijne, Kati, Katri, Katrin, Káijá, Káinu, Kássee, Kiälu, Kiärttoo, Kiärttu, Kiidiš, Kirsti, Kukká, Kunvor, Kuunnil, Lavra, Láilá, Lähji, Liäijá, Liäilá, Liäiná, Liändu, Liedi, Liisá, Lijne, Liljá, Lindá, Linne, Lottá, Loviisá, Lovnâ, Lyeme, Lyvli, Maarin, Maarit, Mainâ, Margaret, Margit, Mariánná, Mariitá, Marjut, Matildá, Matliäiná, Máárjá, Mággá, Máijá, Máiju, Máilá, Márjá, Márttá, Mávná, Mäikki, Mäili, Mäilis, Mäiree, Meerâ, Meerit, Merjá, Miärttá, Mielâ, Mielâh, Miiná, Mijjá, Milgá, Miljá, Millá, Minná, Minttâ, Mirá, Mirjá, Mirjám, Mirvá, Myesi, Nánná, Niävääš, Niiná, Noorá, Ogge, Oili, Olgá, Onervá, Orvok, Pavla, Peivi, Pievlâ, Pigá, Piggá, Piigi, Piirit, Piivvâl, Pijjá, Pirgit, Polvâ, Raakkell, Railâ, Ráijá, Ráisá, Rávná, Rääsi, Reetá, Reginá, Reijá, Riijtá, Riiná, Ristin, Ritvá, Ronnjá, Ruut, Ruvsâ, Saldanj, Sáará, Sánná, Sárá, Säimi, Säini, Sänni, Seijá, Seljá, Selma, Sennjá, Siggá, Siijnâ, Siiri, Siljá, Silvá, Sinne, Siñne, Sirjá, Sivi, Sohvi, Soilá, Soljá, Sonnjá, Soofi, Sorjá, Suáidu, Suáináš, Sunná, Suomâ, Suonjâr, Susánná, Šelgee, Šiárá, Talvik, Tannja, Táiná, Tárjá, Täsni, Teerees, Teijá, Tellee, Terhik, Tijjá, Tiiná, Tildá, Toonâs, Tuáini, Tuijá, Tuomâ, Tuovâ, Tuulá, Tyvne, Uábbee, Uábbi, Ullá, Ursul, Valje, Váábu, Válbur, Válmá, Várbu, Veerá, Venlá, Viänu, Vienâ, Viivâ, Vilmá, Viola, Virbi, Virvá, Vuákku.

15.2. Ellei noomah

15.2.1. Pennui noomah

Čappi, Čiergis, Ketki, Kuovgi, Penne, Ranni, Šuuvun, Täsni, Tiigâl, Tiälkku, Tuálppi, Vahtâ.

15.2.2. Poccui noomah

Tagareh poccui nomâttâsah láá ennuv, moh šaddeh soksâm ivne mielđ, nuuvt tego *čuoivâg, muuzzig, luostâg, sieivâ* jna., já čorvij mielđ, om. *säggi, soorvâčuárvi, njäidi, nolppo, kuállá* jna. Proprânoomah (adelum noomah) šaddeh om. nuuvt, et lasettuvvoo miinii miärusijd ovddiipel, om. Stuorrâ njäidi, Lojes jievjâ.

Láá meiddei eres noomah, moh pyehtih leđe adelum il. luándu, tavij teikâ olgohäämi mielđ:

Aaslâk Luoihâs, Čevžipallee, Čuoškâ, Haansâstuástu, Lábžiporree, Liekkičielgi, Martten Voonâh, Maŋŋaalsiskeččee, Penuvnarrâ, Septinjune, Skuálmi, Spálččáčyellee.

16. Uánádusah

č.	čuogâstâh, čyegis
cg	senttirammâ
cl	senttilitter
cm	senttimeetter
dg	desirammâ
dkg	dekarammâ
dkl	dekalitter
dl	desilitter
dm	desimeetter
ei.	eereeb iärásij
el.	ereslasseen
g	rammâ
hg	hehtorammâ
hl	hehtolitter
hm	hehtomeetter
hrá	hiärrá
i.	ihe, ive
ij.	iärásij juávhus
il.	iärásij lasseen,
j.	jáámmám
jna.	já nuuvt ain
jno.	já nuuvt ovdâskulij
js.	jiejâs suuvâst/suuhâ
kg	kilorammâ
khrá	kirkkoiärrá
kj.	keejâ
km	kilomeetter
l	litter
m	meetter
m.	mäddi máádás
mg	millirammâ
min.	miinut
mk	märkki
ml	millilitter
ml.	maanġáloho
mm	millimeetter
mp.	mánuppaje
mää.	maṇa äigiluuhâm aalgâ
n.	nuorttâ, nuortâs
ne.	nuuvt ettum
ns.	nubij sanijguin
obm.	ovddiibeln mainâšum
ol.	oovtáloho
om.	ovdâmerkkân
oäa.	ovdil äigiluuhâm aalgâ

pu.	pajeuáppee
r.o.	registeristum ovtâstus
s	seekunt
š.	šoddâm
sek.	seekunt
t	tonni
t.	tave, tavas
tme, h	tijme
uás.	uásádâh
v.	viestâr, viestârân
vbâ	verbâ
vrđ.	verdid

Mudoï uánádusâi váldunjuolgâdus lii, et toh ráhtojeh suomâkielâ maali mielđ talle, ko sâáni algâ lii siämmâš sâmikielâst, om ill. = illatiiv.

17. Kirjálíih kálddeeh

- Bartens, Raija:** *Inarinlapin, merilapin ja luulajanlapin kaasussyntaksi* (1972),
Synteettiset ja analyttiset rakenteet lapin paikanilmauksissa (1978).
- Olthuis, Marja-Liisa** 2000: *Inarinsaamen kielen kielioppi. Anarâškielâ kielâoppâ.*
Máángus. Sämitigge.
- Olthuis, Marja-Liisa** 2005: *Anarâškielâ sänikirje.*
- Itkonen, Erkki** 1986-1991: *Inarilappisches Wörterbuch 1-4.* Suomalais-ugrilainen seura.
- Itkonen, T.I.** 1948. *Suomen lappalaiset vuoteen 1945.* WSOY.
Kielitoimiston sanakirja.
- Matti Morottaja** 2003: *Oopâ saanijd.* Sämitigge.
- Mattus, Ilmari:** *Anarâš kalender: Anarâškielâ servi r.y.*
- Sammallahti, Pekka - Morottaja, Matti** 1993: *Säämi-suomâ sänikirje.* Girjegiisá.
- Sammallahti, Pekka:** *Anárâšgiela fonologiija.* Oppamáángus, teddilhánnáá
Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja. 2001.
- Koskimies, A. V.** *Inarinlappalaista kansantietoutta.*
- Vuolab-Lohi, Káre** 2004: *Giellagáhttenrávvagat,* Sámi Allaskuvla, Guovdageaidnu.
Sámedikki giellaossodat: *Čállinrávagirji* 2003.

Čoovdâsäniregister

keččâđ 8.2.3.
kuoskâđ 8.2.3.
kuullâđ 8.2.3.
lijkkud 8.2.3.
tulkkâđ 8.2.3.
ettâđ 8.2.3.
poollâđ 8.2.3.
huollâđ 8.2.3.
kârvudâttâđ 8.2.3.
nievdâđ 8.2.3.
peessâđ 8.2.3.
amas 8.2.7

kotemuš 9.1.
kuál 9.1.
kogo 9.1.
tibi 9.1.
tibbii 9.1.
šoddâđ 9.1.
čuurmâ tievâ 9.1.
val 9.1.
juolgijttáá 9.1.

luoikkâđ 11.1.1.
luoihâttid 11.1.1.
lovnid 11.1.1.
Sooppâđ vâi čaahâđ? 11.1.2.
Sooppâđ vâi heivid? 11.1.3.
Pajaniđ, kuárnuđ, luđâniđ, luđtâniđ vâi alanid 11.1.4.
Anneđ čalmeest vâi toollâđ čalmeest? 11.1.5.
Tipteđ oskod/iberdid vâi adlid oskod/iberdid? 11.1.6.
Adlid moonnâđ vâi tipteđ moonnâđ? 11.1.7.
Nuvvt vâi naa? 11.1.8.
Šoddâđ vâi puáttid? 11.1.9.
Tarvaniđ vâi toppid? 11.1.10.
Tarvaniđ vâi njuámmuđ 11.1.11.
Vuástá vâi oovdeld? 11.1.12.
Kopšâđ vâi laddâđ? 11.1.13.
Puátá-uv arve muottân? 11.1.14.
Mii vâi maid? 11.1.15.
peeli, lakke 11.1.16.
čuollâđ já huškođ 11.1.17.
Eellid, moonnâđ, keevvâđ vâi heivid? 11.1.18.
Must tobdo / Muu mielâst oro 11.1.19.
Toijuđ, potkâniđ, moonnâđ rasta 11.1.20.

Sijjvost vâi kuulood? 11.1.21.
Leggistid vâi njuárustid 11.1.22.
Luoikkâđ, luoihâttid, lovniđ 11.1.23.
viálláđ, livâdid, kuárjidiđ. 11.1.24.
Njuškiđ čuožâđ vâi pajas? 11.1.25.
Nievdim vâi oinim nahhaar? 11.1.26.
Ponne vâi vuáđu? 11.1.27.
novdâ, verdi, leggâ, peles, kuorâ 11.1.28.
Tievâ vâi laadâs? 11.1.29.
Valmâštid purrâmâš / mälístid / ráhtid purrâmâš 11.1.30.
Lyeštid kárbá riidon vâi laddid. 11.1.31.
Taat ulmuu pronominân 11.1.32.
Härkä, vuáksá já ergi 11.1.33.
Talle já tassaaš 11.1.34.
mutted 11.1.35.
Läigi vâi sraŋgâ 11.1.36
Assaa vâi kossuv? 11.1.37.
Pessijááh já juovlah 11.1.38.

Ihe vâi ahe? 11.2.1.
-gin/-kin vâi -uv? 11.2.2.
Tivvood vâi kuárjidiđ? 11.2.3.
pettid 11.2.4.
sättid 11.2.5.
tile 11.2.6.
Vuoi vâi vâi? 11.2.7.
Liikkua ij lah ain lihâdid. 11.2.8.
kelbidiđ 11.2.9.
ai 11.2.10.
hei 11.2.11.
ovdâkietân 11.2.12.
aainâs 11.2.13.
juovdâđ 11.2.14.
äigin 11.2.15.
äigi 11.2.16.
Puolvâ vâi polvâ 11.2.17.
Pággu vâi pákku 11.2.18.

Suu vâi sust lii pággu puáttid? 11.3.1.
Kolgâđ já ferttid 11.3.2.
Vyeijid avdo/avdoin 11.3.3.
Siämmáá mielâ vâi siämmáá mielâst? 11.3.4.
Nieidâ lii kihlum Maatin vâi Mattijn? 11.3.5.
Šoodâi skippáár vâi skipárin? 11.3.6.
Sajehäämi komparatiiv ovddiibeln 11.3.7.
tievâ + lokatiiv 11.3.8.
Nievdâđ váátá akkusatiiv 11.3.9.

väldid kiddâ, juksâđ. 11.4.1.
kuohtii 11.4.2.
Pieijâđ kiddâ vâi toppâđ? 11.4.3.
Kyevtis meerhâš paarâ 11.4.4.
Piäkkâ oolgiš 11.4.5.
Adjektiivist rahtum suorriittâš -šid 11.4.6.
Miinii uáinoo monniilávánin 11.4.7.
vyettid 11.4.8.
vardeđ 11.4.9.
ruáhásid 11.4.10.
čuoigâlid 11.4.10.
ruotâstid 11.4.10.
arveđ 11.4.1.10.
myettid 11.4.10.
šlettid 11.4.10.

oolâ 11.5.1.
Ubâ ääigi vâi ohtânmaanoost? 11.5.2.
Taan peeivi vâi onne? 11.5.3.
Taan peeivi vâi taan ääigi? 11.5.4.
ereslágán 11.5.5.
omâstemkiäjus 11.5.6.
puáttid tooimân 11.5.7.
Váruvâvt vâi várugâvt? 11.5.8.

taa vâi täst? tie vâi tiest? tuo vâi tyst? 11.6.1.
kuál, kogo já kost? 11.6.2.
Käähvi vâi käähvih? 11.6.3.
Puoh já puohah 11.6.4.
vuosi – ihe (nom.) 11.6.5.
vuonna – ive (gen.) 11.6.5.
talvi – tälvi 11.6.5.
talvella – tälviv 11.6.5.
kevättalvi – kiddâtälvi 11.6.5.
kevättalvella – kiddâtäälvi (gen.) (ij kiddâtälviv) 11.6.5.
kevät – kiddâ 11.6.5.
keväällä – kidđuv 11.6.5.
kevätkesä – kiddâkeesi (nom.) 11.6.5.
kevätkesällä – kiddâkeesi (gen.) (ij kiddâkeessiv) 11.6.5.
kesä – keesi 11.6.5.
kesällä – keessiv 11.6.5.
syyskesä – čohčâkeesi (nom.) 11.6.5.
syyskesällä – čohčâkeesi (gen.) (ij čohčâkeessiv) 11.6.5.
syksy – čohčâ 11.6.5.
syystalvi – čohčâtälvi 11.6.5.
syystalvella – čohčâtäälvi (gen.) (ij čohčâtälviv) 11.6.5.
yö – ijjâ 11.6.5.

yöllä – iho 11.6.5.
aamuyö – idedisijâ (nom.) 11.6.5.
aamuyöllä – idedisijâ (gen.) (ij *idedisiho*) 11.6.5.
aamu – iideed 11.6.5.
aamulla – idedist 11.6.5.
aamupäivä – idedispeivi 11.6.5.
aamupäivällä – idedispeivi (gen.) (ij *idedispeiviv*) 11.6.5.
päivä – peivi 11.6.5.
päivällä – peiviv 11.6.5.
iltapäivä – ehidispeivi 11.6.5
iltapäivällä – ehidispeivi (gen.) (ij *ehidispeiviv*) 11.6.5.
ilta – eehid 11.6.5.
illalla – ehidist 11.6.5.
iltayö – ehidisijâ 11.6.5.
iltayöllä – ehidisijâ (gen.) (ij *ehidisiho*) 11.6.5.
kukken – olgoláá 11.6.6.
-kâs 11.6.7.
-gis/-kis 11.6.8.

čuoppâđ 11.7.1.
jo 11.7.2.

te-partikkel uálgicelkkuu aalgâst 11.8.1.
et-partikkel uálgicelkkuu aalgâst 11.8.2.
pronomin váilum: Lam < olen 11.8.3.
aktio lokatiiv 11.8.4.
kyevtikiárdâš passiivhäämi 11.8.5.
partisiip perfekt já aktio 11.8.6.

párnái puddo vâi puđđâ. 11.9.1.
meiddei (meid) já še 11.9.2.
ciäggud, ceggust já ciäggusist 11.9.3.
stuárruđ vâi stuáránid 11.9.4.
vuossâmuš vâi ovdemuš 11.9.5.
varriđ vâi väridiđ 11.9.6.

tot 11.10.1.
tuot 11.10.2.
mii 11.10.3.

luhostuđ vâi luhostuvvâđ 11.11.1.
omâstemhäämih 11.11.2.
Vuojedettiin ij lah vyejededdijn 11.11.3.
-hallat ij lah ain -tállâđ 11.11.4.
kavnuđ 11.11.5.
-ld -loppâsiih säänih 11.11.6.
Dorvvastit ij lah turvâstid 11.11.7

gáibidit – käibidid 11.11.8.
čuollat – čuollâđ 11.11.9.
roggat – ruggâđ 11.11.10
Suhtadit ij lah sutâdid 11.11.11.
feaila, feailla > Feeilâg; k.l. feilâ 11.11.12.
lagaš – aldaš 11.11.13.
Suhkalit ij lah suhâlid 11.11.14
lihku – lukko 11.11.15.
ollu – ennuv 11.11.16.
Vašši ij lah vaše 11.11.17.
bearaš – peerâš – peerâ 11.11.19.
boazu – puázu – puásui 11.11.19.
danin – tanen – tane 11.11.19
eana – eenâ – eennâm 11.11.19.
fáktet – fahtid – vahtid 11.11.19.
gilvu – kilvo – kišto 11.11.19.
heahti – heeti – eeti 11.11.19.
heitit – heittid – joskâđ 11.11.19.
luvvadit – luvâdid – käsittid 11.11.19.
mahkáš – makaš – maka 11.11.19.
manin – manen – mane 11.11.19.
measta – mestâ – masa 11.11.19.
olus – ennust – ennuv 11.11.19.
ránddet – randik – muorâluáddumsaje 11.11.19.
sáhttit – sâttid – pyehtid 11.11.19.
veaháš – váháš – váhá 11.11.19.
válga – valgâ – vaaljâ 11.11.19.
vuosttas – vuostâs – vuossâmuš 11.11.19.
-taga/-haga – -too – -táá 11.11.19.

kiirâs – huáppu 11.12.
naittâlâttâđ – naaijâđ 11.12.
pevvirusšâđ – mälistid 11.12.
raaijâđ – ráhtid 11.12.
revni – robdâ 11.12.
toohâđ – niävzuđ 11.12.
vážžil – váádduh 11.12.

Taat kirjááš viggá adelid anarâškielâst ravvuid, avžuumijd já iävtuttâsâid. Kielâsthân láá ain njuolgâdusah, veikkâ toh iä liččii kuussân čaallumgin. Tot, maggaarlii rievtkielâ, ij lah kuittâg aaibâs čielgâ äšši. Kielâ puáhtá muttuđ aigij mielđ; tot mii tääl lii nabdemist hyenes kiellân, tom sáttá ferttiđ motomin tuhhiittiđ. Kielâ iälá ravviimist huolâhannáá jieijâs eellim. Tom ij pyevti ige koolgâgin viggâđ čovgâ stivrid, mut tuvdeđ ravvuiguin já avžuumijguin.

Ulmen ij lah paldeđ čälimist já sárnumist taid ulmuid, kiäh algâtteleh kielâ kevttim, láá uccáá kiävtâm eenikielâs teikâ vájaldittám tom. Sii kalga peicâ ruokâsmittiđ. Pyereeb lii sárnuđ ”hyenes” kielâ ko ij sárnuđ ollágin. Mut kielâst láá liijká tagareh-uv ääših, moh láá čielgâsávt rievtnáál teikâ puástud. Rävvejejee palvâl kielâkevttie, ko fáálá tiäđu kielâ jiešvuodâin, čielgee kielâášij tuávváid.